

Länsstyrelsen
Västmanlands län

Lantbruk och lantbrukare i Västmanland 2023

Författare: Peter Johansson

LÄNSSTYRELSENS RAPPORTSERIE

Rapport 2023:05

Titel: Lantbruk och lantbrukare i Västmanland 2023

Författare: Peter Johansson

Enhet: Enheten för landsbygd

Länsstyrelsen i Västmanlands Län

Diarienummer: 600-3089-23

Omslagsbild: Kon som försvann

Foto: Nikolaj Alsterdal

Förord

Enheten för landsbygd på Länsstyrelsen i Västmanland och dess föregångare Lantbruksnämnden har sedan 1969, med några års mellanrum, tagit fram underlag och försökt beskriva det västmanländska lantbrukets struktur, omfattning och utveckling. Denna skrift är ett led i detta arbete och ska ses som beskrivning av lantbruksföretagen, lantbrukarna och deras produktion i Västmanland.

Tänkbara läsare är personer med intresse av lantbruket i Västmanland, såsom lantbrukare, rådgivare och studenter med flera. Skriften kan även utgöra underlag vid beslutsfattande. Meningen med skriften är att på ett lättillgängligt och förhoppningsvis lättförståeligt sätt redovisa utvecklingen av det västmanländska lantbruket.

Peter Johansson
Enheten för landsbygd

Innehållsförteckning

Förord	1
Innehållsförteckning	2
Sammanfattning	4
1 Inledning	5
2 Lantbrukets struktur	7
2.1 Företagen	7
2.2 Åkerarealen	16
2.3 Företagarna	23
3 Växtodling	27
3.1 Åkerarealens användning	27
3.2 Skördar	36
3.3 Åkerklassificeringen från 1971	40
3.4 Användning av gödsel- och växtskyddsmedel.....	41
3.5 Trädgård	43
4 Husdjur	46
4.1 Antal nötkreatur	46
4.2 Antal hästar.....	49
4.3 Antal får	50
4.4 Antal höns.....	51
4.5 Antal svin	52
4.6 Lantbruksdjur och hästar i länets kommuner.....	54
4.7 Djurtäthet	58
4.8 Genomsnittlig besättningsstorlek	60
4.9 Antal företag med djur.....	64
4.10 Antal förprovningar.....	66
4.11 Biodling.....	68
5 Arbetskraft	70
5.1 Antal sysselsatta	70
6 EU-stöd	72

6.1	Utbetalda medel.....	72
6.2	Anslutning och omfattning av miljöersättningar	75
	Antal ansökningar om miljöersättningar	75
	Arealer med miljöåtaganden	77
7	Ekologisk produktion	79
7.1	Utvecklingen av den ekologiska produktionen.....	79
	7.1.1 Antal företag	79
	7.1.2 Arealer	80
	7.1.3 Grödor.....	82
	7.1.4 Djur.....	83
8	Så tycker lantbrukarna om lönsamheten	88
9	Jordbrukets ekonomi	90
9.1	Allmänt.....	90
9.2	Arrendepris på åkermark.....	91
9.3	Pris på åkermark vid köp.....	92
9.4	Lantbrukets kostnader för produktionsmedel (PM-index)	93
9.5	Avräkningsindex (A-index)	95
10	Historisk statistik.....	98
11	Diagram- och tabellförteckning	99
12	Källhänvisning.....	104
13	Bilagor.....	106

Sammanfattning

Det västmanländska lantbruket består 2023 av ungefär 1 440 företag, vilket är ungefär 235 färre än för 10 år sedan. De brukar 100 000 hektar åkermark och 7 000 hektar betesmark. De producerar ungefär 290 000 ton spannmål, 42 000 ton mjölk, 3 200 ton nötkött och 2 500 ton griskött, ett antal ekosystemtjänster och mycket annat.

Den genomsnittlige västmanländske bonden brukar 68,7 hektar åkermark, vilket är den högsta medelarealen av alla län i Sverige och drygt 57 % större än genomsnittsarealen i Sverige. Idag brukar var femte (20%) företag mer än 100 hektar. I länet har mer än 1 800 hektar åkermark (2%) upphört att brukas de senaste 10 åren. Arealen betesmark är i stort sett oförändrad.

Genomsnittsåldern på den västmanländska lantbrukaren är 59 år, och 38 % av lantbrukarna har uppnått pensionsålder.

Andelen åkermark som odlas med spannmål ligger på 53% år 2022 och de mest odlade grödorna 2022 är slätter/betesvall, som upptar 25 % av åkerarealen, följt av höstvetete (23 %) och korn (13 %). Andelen träda ligger på 10%. Det är stora skillnader i vad som odlas på åkermarken i länets olika kommuner.

Antal sysselsatta i jordbruket har på 10 år minskat med 190 personer, vilket motsvarar ungefär 5 %. 4 100 personer är helt eller delvis sysselsatta i produktionen och ungefär 43 % eller 1 750 är kvinnor. Ungefär hälften av alla jordbruksföretag uppger att de i sitt företagande har olika kombinationsverksamheter, såsom till exempel turism, uthyrning och entreprenadarbete.

Antal mjölkföretag har årligen minskat och uppgår 2022 till endast 34 st. vilket är mer än halvering (54 %) för den senaste 10 års-perioden. Antal företag med får ligger kvar på en oförändrad nivå vilket är glädjande. Under de senaste fem åren har antal dikor, får, slaktsvin och höns ökat något i länet medan antal mjölkkor minskar. Västmanland har generellt en låg djurtäthet som uppgår till ungefär hälften av den genomsnittliga djurtätheten i Sverige.

Utbetalda EU-medel för jordbrukarstöd uppgick 2022 till cirka 326 miljoner. Dessa utgörs till största delen av direktstöd, men även som ersättning för miljöåtgärder.

Den certifierade ekologiskt odlade jordbruksarealen har i stort sett årligen ökat sen 1995 och utgör 2022 20,2 % av jordbruksarealen. I regeringens handlingsplan till livsmedelsstrategi nämns att 30 procent av den svenska jordbruksmarken ska utgöras av certifierad ekologisk jordbruksmark år 2030. Denna procentsats verkar i nuläget bli svår att uppnå i Västmanland. Andelen certifierade ekologiskt producerade mjölkkor uppgår till 34%. Motsvarande siffra för dikor är 53% samt 21 % för tackor.

Lantbrukets kostnader för produktionsmedel totalt i Sverige har under det senaste 20 åren ökat med 73%, där kostnader för energi/smörjmedel ökat med flera hundra procent. Glädjande nog har avräkningsindex (intäkter) de senaste fem åren ökat efter att ha legat stilla under lång tid.

1 Inledning

Bakgrund

Länsstyrelsen i Västmanland arbetar för ett effektivt och miljövänligt lantbruk och en levande landsbygd i länet via Sveriges och EU's jordbrukspolitik. Avdelningen för landsbygd och klimat arbetar aktivt med lantbruks- och landsbygdsfrågor, vilket bland annat innefattar hantering av de drygt 5 100 ansökningar som årligen inkommer för nationellt- och EU-finansierade stöd/ersättningar inom lantbruket. Avdelningen jobbar även med att utbilda/fortbilda lantbruks- och landsbygdsföretag inom en rad områden (till exempel *skydd av miljö känsliga områden, ekologisk produktion* och *attraktiv besöksnäring*) samt bidrar till en attraktiv livsmiljö på landsbygden genom att stödja olika aktörers idéer och engagemang via landsbygdsprogrammets olika företagsstöd, miljöinvesteringar samt projektstöd.

Avdelningen arbetar även förebyggande för att länets djur ska ha det bra samt att foder- och livsmedel hanteras på bästa sätt. Arbetet med att ta fram och utveckla länets livsmedelsstrategi genomsyrar många verksamhetsområden i syfte att öka länets livsmedelsproduktion till 2030.

Avdelningens enhet för landsbygd, och dess föregångare Lantbruksnämnden i Västmanland, har sedan 1969 tagit fram underlag och försökt beskriva strukturen och omfattningen av det västmanländska lantbruket. Rapporter har utkommit 1969, 1972, 1980, 1983, 1987, 1991, 2003, 2008, 2013 och 2018. I förra rapporten (2019:1) redovisades lantbruksstatistik fram till 2018 beroende på vad som publicerats. I denna rapport beskrivs det västmanländska lantbruket baserat på publicerad statistik fram till årsskiftet 2022/2023.

Rapporten ligger i linje med visionen av hur Länsstyrelsens roll ser ut. Länsstyrelsen är en kunskapsorganisation som ligger i framkant. Omvärldsbevakning och analys utgör centrala uppgifter för organisationen.

Ny statistik i denna rapport

Sen förra rapporten (från 2018) har fyra år gått och Jordbruksverket har publicerat ytterligare statistik. Befintliga tabeller och diagram är uppdaterade med de data som publicerats och redovisas i de allra flesta fall till och med 2022.

I fler diagram och tabeller redovisas data ända ned på kommunnivå och fler jämförelser görs även mot andra län.

Metod

Arbetet har genomförts som kartläggning och sammanställning av befintlig statistik. Sammanställningen fokuserar på utvecklingen i lantbruket sedan 1960-talet samt på utvecklingen efter medlemskapet i EU 1995 fram till 2023. Beroende på bristande tillgång till statistiskt material från Jordbruksverket används ibland äldre data som beskrivning av hur lantbruket ser ut idag 2023.

Ett mål med datasammanställningen är att det ska vara möjligt att spåra källor och att den ska vara användbar och jämförbar även i framtiden. Således har mycket statistik hämtats från offentlig statistik (statistiska meddelanden, Jordbruksstatistiska årsböcker samt från Jordbruksverkets statistikdatabas). Viss information har dock hämtats från länsstyrelsernas datasystem som används till administration av de olika EU-stöd som lantbrukarna erhåller. Viss information är inhämtad från externa aktörer som LRF.

Statistiken i rapporten redovisar i huvudsak hur lantbruket i länet ser ut i sin helhet. Inom vissa ämnesområden har dock en nedbrytning av statistiken gjorts ner på kommunnivå. I bilaga 1 redovisas historisk statistik från 1886, 1907 och 1932 på sockennivå, som lite kuriosa. Jämförelser görs ibland mot några av Västmanlands grannlän samt mot genomsnittet i Sverige för att få en uppfattning om länets produktion.

Den statistik Jordbruksverket hämtar in lagras i det så kallad lantbruksregistret (LBR). Vilka företag som information hämtas in från ändrades något år 2010 för att ta hänsyn till EU:s avgränsningar, som inte fullt ut stämde överens med de svenska. I figur 2 redovisas vad som betraktas som ett företag (*och som ingår i denna rapport*) före respektive efter 2010.

I rapporten görs ibland jämförelser mot olika *skörderegioner*, se figur 1. (*Kommentar: Mellersta Sveriges skogsbygder kallas även Svealands Skogsbygder*)

LBR:s avgränsning 1995–2009 Företag med...	LBR:s avgränsning fr.o.m. 2010 Företag med...
mer än 2,0 ha åkermark	mer än 2,0 ha åkermark
minst 0,25 ha frilandsareal av trädgårdsväxter	minst 5,0 ha jordbruksmark
minst än 200 kvm växthusyta	minst 0,25 ha frilandsareal av trädgårdsväxter
minst 50 mjölkkor	minst 200 kvm växthusyta
minst 250 nötkreatur	minst 10 nötkreatur
minst 250 svin	minst 50 svin
minst 50 suggor	minst 10 suggor
minst 50 tackor	minst 20 får
minst 1 000 fjäderfå	minst 1 000 fjäderfå

Figur 2. Indelning av lantbruksföretag

Figur 1. Sveriges skörderegioner

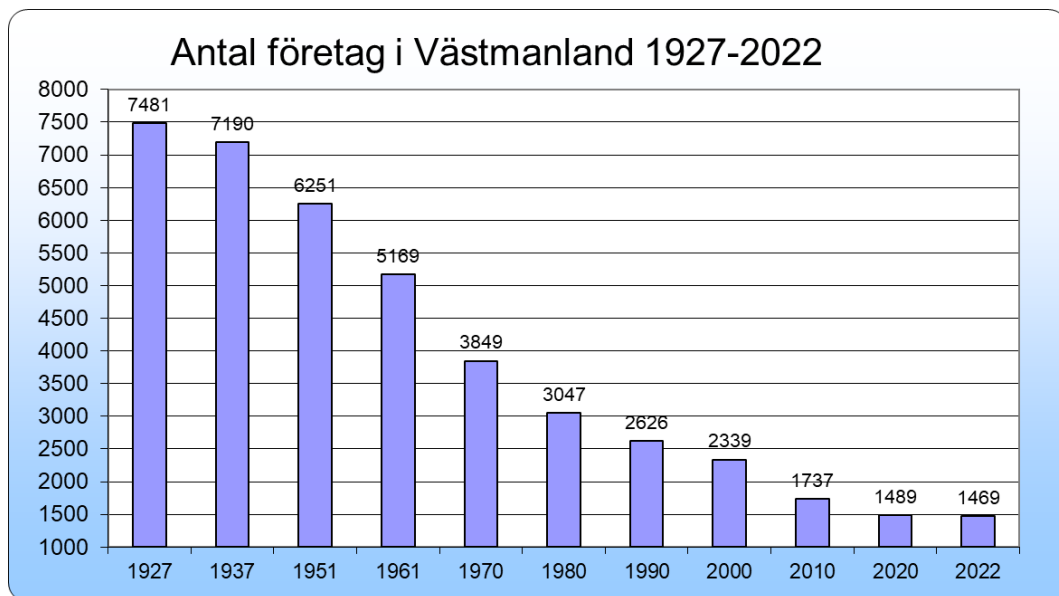
2 Lantbrukets struktur

2.1 Företagen

År 1927 fanns drygt 7 500 lantbruksföretag med mer än 2,0 hektar i Västmanland. Drygt 95 år senare, år 2022, har antal minskat till ungefär 1 470 lantbruksföretag. Detta motsvarar en minskning med över 6 000 företag eller 80%. I figur 3 redovisas *utvecklingen av antal lantbruksföretag med mer än 2,0 ha åkermark*¹. Den största minskningen i antal företag skedde i slutet av 40-talet och en bit in på 70-talet. Då försvann 2–3 lantbruksföretag varje vecka.

Från och med EU-inträdet 1995 fram till 2022 har antal lantbruksföretag minskat med 986 företag (-40%). En stor del av minskningen orsakades av att Heby kommun övergick till Uppsala län år 2007. Ungefär 480 brukare lämnade då länet. I tabell 1 redovisas totalantalet lantbruksföretag 1927–2022.

Figur 3. Antal företag i länet.

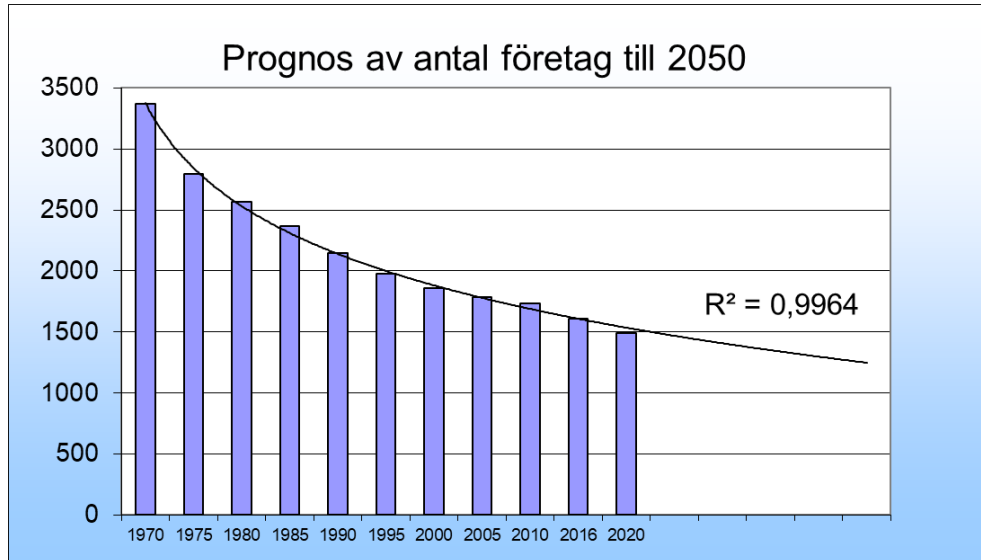

Under den senaste 10-årsperioden har antalet lantbruksföretag minskat årligen med cirka 20 företag. Det motsvarar en minskning med -1,5%. Då åkerarealen i länet endast minskar med 0,2% årligen innebär det att arealen från de nedlagda företagen köps eller arrenderas av kvarvarande jordbruk. De expanderar då arealmässigt vilket ofta är en förutsättning för att bibehålla lönsamheten och sysselsättningen.

¹ Fr o m 2010 har definitionen för vilka företag som ingår i statistiken ändrats (se sid 6).

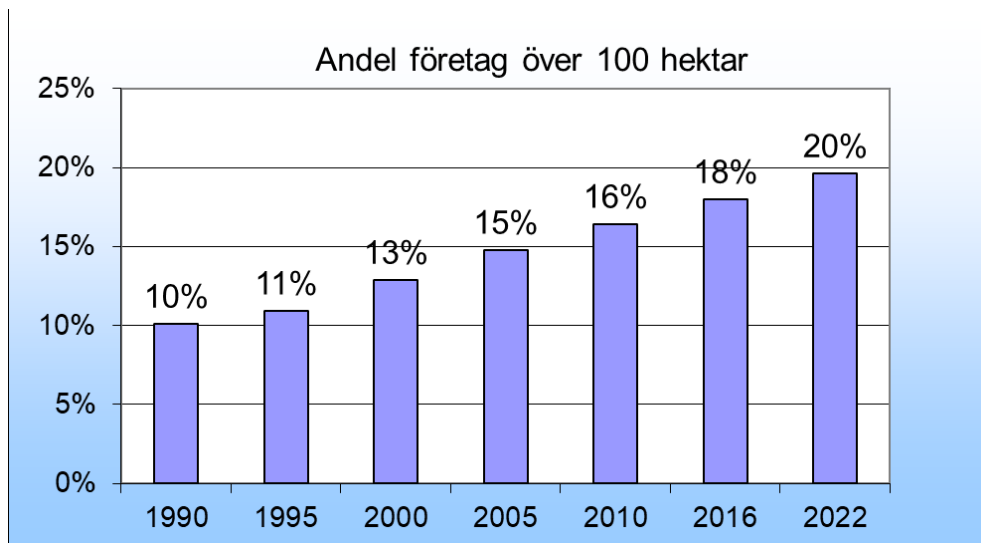
Vid en trendframskrivning på 25 år (till år 2050) ser man i figur 4 att antalet lantbruksföretag fortsatt beräknas minska och uppgå till 1 250 år 2050. (effekten av att Heby kommun lämnade länet är borträknade för åren 1970–2005). Antalet kan dock vara överskattat då åldersfördelningen i lantbrukarkåren är ojämn och andelen äldre lantbrukare är högre nu än tidigare. En större andel lantbrukare än tidigare antas därför sluta under perioden.

Figur 4. Framskrivning av antal företag till 2050.

Storleksgrupperingen av jordbruksföretag i länet redovisas i tabell 1 och 2 för 1927–2022, dels i faktiska tal, dels i procent. Där framgår bland annat att 62% av företagen odlar mindre än 50 hektar åkermark 2022 och cirka 10% odlar mer än 200 hektar. Figur 5 visar att andelen lantbruksföretag som odlar över 100 hektar mellan 1990–2022 ökar. Företagen blir alltså färre och färre men samtidigt större.

Figur 5. Andel lantbruksföretag > 100 hektar.

Tabell 1. Antal företag efter storleksgrupp

	<2,0	2,1-5,0	5,1-10	10,1-20	20,1-30	30,1-50	50,1-100	100,1-200	200,1-300	300,1-400	400,1-500	>500	Totalt
1927	1645	1228	1707	2097	1102	786	383	178 ¹⁾					7481
1932	2077	1269	1652	2076	1094	803	382	169 ¹⁾					7445
1937	1945	1105	1524	2065	1135	796	408	157 ¹⁾					7190
1944	2069	867	2016	2017	1116	813	412	153 ¹⁾					7394
1951	1477	768	1013	1812	1169	881	448	160 ¹⁾					6251
1956		589	816	1765	1187	923	425	158 ¹⁾					5863
1961		378	641	1479	1139	940	434	158 ¹⁾					5169
1966		211	443	1030	967	956	522	167 ¹⁾					4296
1970		176	310	788	829	968	591	152	19	7	5	4	3849
1975		145	267	622	643	810	594	156	22	12	5	2	3278
1980		140	226	538	545	749	628	178	24	12	5	2	3047
1985		137	186	467	482	682	663	180	27	12	6	2	2844
1990		134	193	427	390	574	643	213	29	15	6	2	2626
1995		125	202	420	364	522	554	217	29	16	3	3	2455
1996		168	235	464	387	525	551	229	29	14	2	6	2610
1997		163	232	452	362	499	538	238	34	12	3	6	2539
1998		159	226	429	353	475	542	240	33	12	4	7	2480
1999		129	214	403	350	464	531	239	34	15	3	7	2389
2000		144	213	399	309	446	527	232	42	16	4	7	2339
2001		140	207	370	286	432	514	235	53	18	5	7	2282
2002		139	196	345	274	424	472	235	56	21	6	6	2172
2003		113	177	322	261	407	453	238	57	25	4	8	2065
2004	20	95	146	316	255	412	448	237	56	22	8	8	2036
2005	17	202	245	359	288	396	438	236	58	22	8	10	2262
2006	68	186	245	352	280	398	421	226	60	20	8	11	2275
2007	16	165	208	282	199	272	340	183	53	23	7	13	1761
2010	57	130	220	288	202	245	310	171	72	22	8	12	1737
2013	61	123	232	302	178	211	280	167	66	32	12	11	1675
2016	53	138	240	288	172	179	249	157	66	42	12	12	1608
2020	59	127	235	275	134	155	216	149	69	43	12	15	1489
2021	67	122	240	275	127	152	208	148	70	43	15	15	1482
2022	71	128	238	264	132	154	194	144	68	44	16	16	1469

1) Antal företag >100 ha

Tabell 2. Fördelning av företag efter storleksgrupp, %

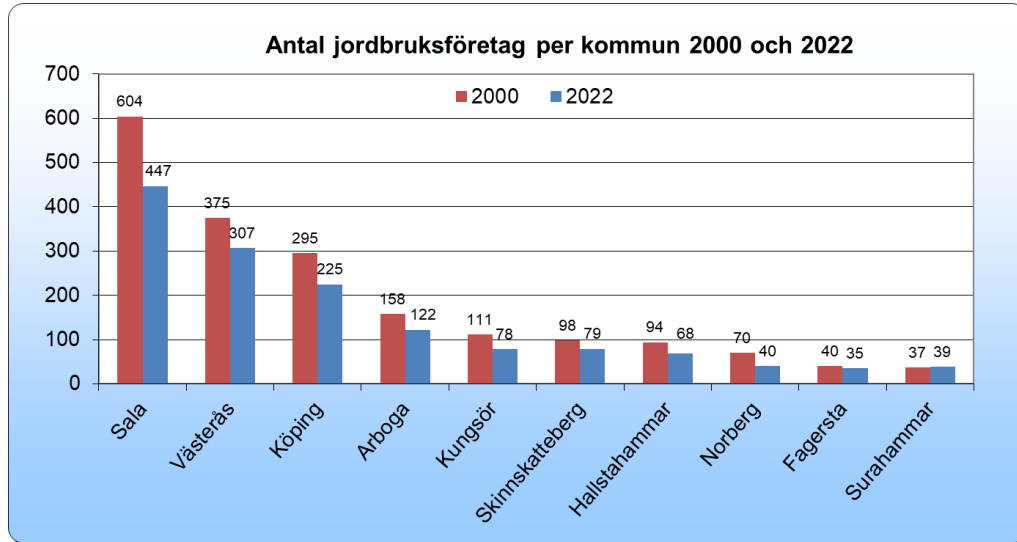
	2,1-5,0	5,1-10	10,1-20	20,1-30	30,1-50	50,1-100	100,1-200	200,1-300	300,1-400	400,1-500	>500
1961	7,3	12,4	28,6	22,0	18,2	8,4	3,1 ¹⁾	-	-	-	-
1970	4,6	8,1	20,5	21,5	25,1	15,4	3,9	0,5	0,2	0,1	0,1
1975	4,4	8,1	19,0	19,6	24,7	18,1	4,8	0,7	0,4	0,2	0,1
1980	4,6	7,4	17,7	17,9	24,6	20,6	5,8	0,8	0,4	0,2	0,1
1985	4,8	6,5	16,4	16,9	24,0	23,3	6,3	0,9	0,4	0,2	0,1
1990	5,1	7,3	16,3	14,9	21,9	24,5	8,1	1,1	0,6	0,2	0,1
1995	5,1	8,2	17,1	14,8	21,3	22,6	8,8	1,2	0,7	0,1	0,1
1996	6,4	9,0	17,8	14,8	20,1	21,1	8,8	1,1	0,5	0,1	0,2
1997	6,4	9,1	17,8	14,3	19,7	21,2	9,4	1,3	0,5	0,1	0,2
1998	6,4	9,1	17,3	14,2	19,2	21,9	9,7	1,3	0,5	0,2	0,3
1999	5,4	9,0	16,9	14,7	19,4	22,2	10,0	1,4	0,6	0,1	0,3
2000	6,2	9,1	17,1	13,2	19,1	22,5	9,9	1,8	0,7	0,2	0,3
2001	6,1	9,1	16,2	12,5	18,9	22,5	10,3	2,3	0,8	0,2	0,3
2002	6,4	9,0	15,9	12,6	19,5	21,7	10,8	2,6	1,0	0,3	0,3
2003	5,5	8,6	15,6	12,6	19,7	21,9	11,5	2,8	1,2	0,2	0,4
2004	4,7	7,2	15,5	12,5	20,2	22,0	11,6	2,8	1,1	0,4	0,4
2005	8,9	10,8	15,9	12,7	17,5	19,4	10,4	2,6	1,0	0,4	0,4
2006	8,2	10,8	15,5	12,3	17,5	18,5	9,9	2,6	0,9	0,4	0,5
2007	9,4	11,8	16,0	11,3	15,4	19,3	10,4	3,0	1,3	0,4	0,7
2010	7,5	12,7	16,6	11,6	14,1	17,8	9,8	4,1	1,3	0,5	0,7
2013	7,3	13,9	18,0	10,6	12,6	16,7	10,0	3,9	1,9	0,7	0,7
2016	8,6	14,9	17,9	10,7	11,1	15,5	9,8	4,1	2,6	0,7	0,7
2020	8,5	15,8	18,5	9,0	10,4	14,5	10,0	4,6	2,9	0,8	1,0
2021	8,2	16,2	18,6	8,6	10,3	14,0	10,0	4,7	2,9	1,0	1,0
2022	8,7	16,2	18,0	9,0	10,5	13,2	9,8	4,6	3,0	1,1	1,1

1) Antal företag >100 ha

Jordbruksföretagen i länet är helt naturligt belägna där jordbruksmarken finns (se figur 12). Det innebär att de flesta lantbruksföretag återfinns i de södra och östra

delarna av Västmanland. *Antal jordbruksföretag fördelat per kommun* år 2022 redovisas i figur 6. Flest antal företag finns i Sala kommun där 1/3 (447 st) av länets jordbruksföretag finns.

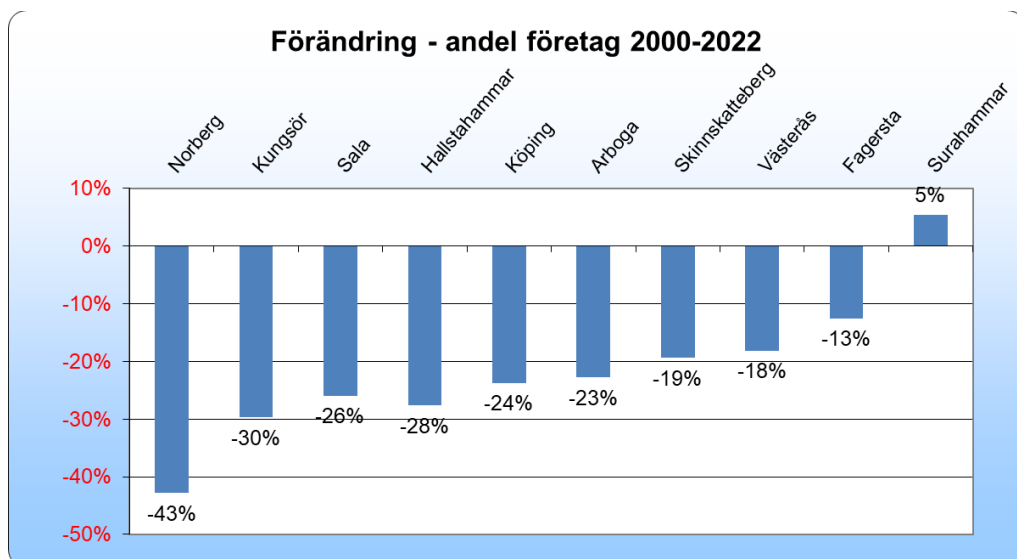
Figur 6. Antal jordbruksföretag per kommun 2000 och 2022.

Under 2000-talet har antalet företag minskat i alla kommuner förutom i Surahammar, och i Sala kommun uppgår minskningen till hela 157 företag.

Den *procentuella förändringen av antalet jordbruksföretag i länets kommuner* under 2000-talet redovisas i figur 7. I de större jordbrukskommunerna (Sala, Västerås & Köping) har antalet minskat med cirka 20–25%. Den stora minskningen i Norberg kan bero på bristfälliga data för år 2022 (minskningen till 2021 uppgår till -19%). I Surahammar består ökningen endast av två företag, men det motsvarar ändå en ökning med 5%.

Figur 7. Procentuell förändring av antal jordbruksföretag sen 2000.

Länets cirka 1 470 lantbruksföretag (2022) har givetvis olika förutsättningar till produktion. De varierar till exempel i storlek arealmässigt och vissa gårdar lämpar sig bättre för djurproduktion än för spannmålsodling beroende till exempel på arrondering eller tillgång till maskiner och byggnader. Även faktorer som personligt intresse och utbildning påverkar valet på företagets produktionsinriktning.

I tabell 3 redovisas antal *företag med livsmedelproduktion* fördelat på hur många som odlar spannmål, baljväxter respektive oljeväxter alternativt har djur (nötkreatur, får eller grisar). För 2022 odlades till exempel någon sorts spannmål på 731 gårdar vilket motsvarar ungefär 50% av alla lantbruksföretag i länet. Med andra ord odlas ingen spannmål på hälften av gårdarna i länet. Den långsiktiga trenden sen 2010 visar på att antalet företag som odlar spannmål minskat med 20%. Företag med baljväxtproduktion har emellertid ökat med 40%. Oljeväxtodlingens popularitet har varierat kraftigt mellan åren.

2018 gick startskottet för livsmedelsstrategin som syftar till att öka länets livsmedelsproduktion. Som redovisas i tabell 3 verkar tyvärr attraktionen av att odla spannmål/baljväxter/oljeväxter till livsmedeländamål ligga i stort sett oförändrat sen 2018. Antal företag med till exempel spannmålsodling har minskat med 55 st. (-2%) och antal företag med oljeväxtodling har ökat med 39 företag (+24%).

För de animalieproducerande företagen har antal fårproducenter ökat med cirka 30 företag sen 2018. Antal företag med nötkreatur ligger kvar på befintliga nivåer medan grisföretagen har ökat något, dock från väldigt lågt antal.

Tabell 3. Företag med olika produktionsgrenar

	Företag totalt	Företag med odling av:						Företag med:					
		-spannmål		-baljväxter		-oljeväxter		-nötkreatur		-får		-grisar	
2010	1737	910	52%	148	9%	191	11%	296	17%	146	8%	36	2%
2013	1675	853	51%	123	7%	228	14%	266	16%	156	9%	31	2%
2016	1608	858	53%	200	12%	81	5%	243	15%	152	9%	37	2%
2018	1505	786	52%	214	14%	163	11%	242	16%	177	12%	27	2%
2020	1489	767	52%	194	13%	147	10%	247	17%	132	9%	31	2%
2022	1469	731	50%	207	14%	202	14%	238	16%	209	14%	35	2%

Förutom de mer traditionella produktionsgrenarna som växtodling, djurhållning och allt som oftast skogsproduktion satsar många på olika *kombinationsverksamheter* för att utöka inkomsterna. Det kan vara att allt ifrån bed-and-breakfast, gårdscaféer, förädling och försäljning av gårdsprodukter, vedproduktion eller snöröjning på vintrarna.

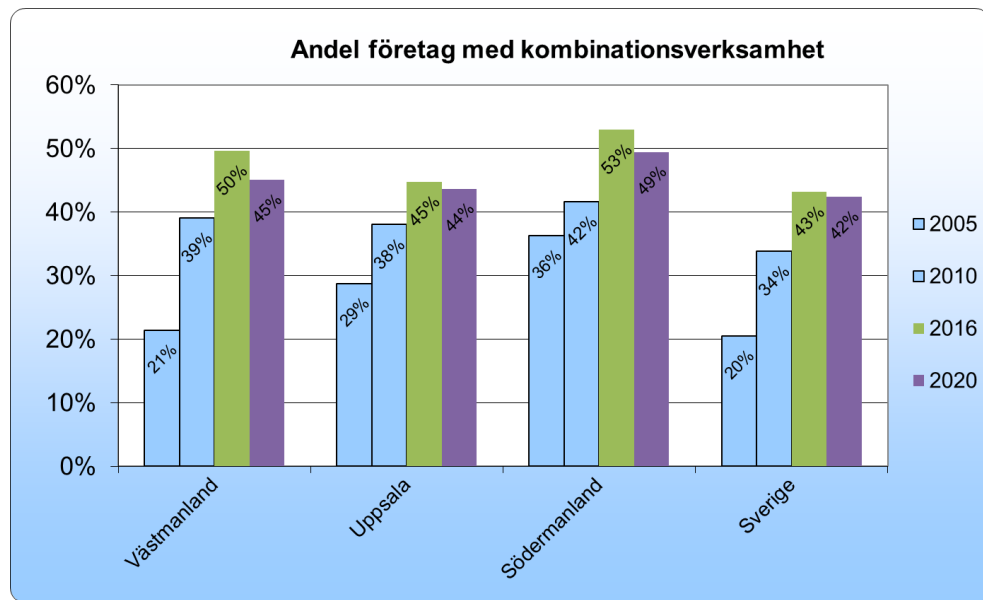
I figur 8 redovisas andelen företag som angett att de har någon form av kombinationsverksamhet i Västmanland. För att få en uppfattning om andelen i Västmanland är hög/låg redovisas även data för två av våra grannlän (Uppsala och Södermanland) samt för Sverige som helhet.

I Västmanland anger 45% av företagen att de har någon form av kombinationsverksamhet vilket är något över riksgenomsnittet (42 %).

Den synbart stora ökningen mellan 2005–2010 kan till viss del förklaras av att frågeställningen angående entreprenadverksamhet ändrats mellan dessa år. Andelen företag i Uppsala samt Södermanland uppvisar på liknande andel entreprenörskap som i Västmanland.

Konsekvent är att allt fler företag den senaste 15-års perioden kombinerar det traditionella jordbruksverksamheten med ytterligare verksamhetsgrenar men att ökningen som skett mellan 2005–2016 stannat av till 2020 och visar till och med på en minskning med några procentenheter.

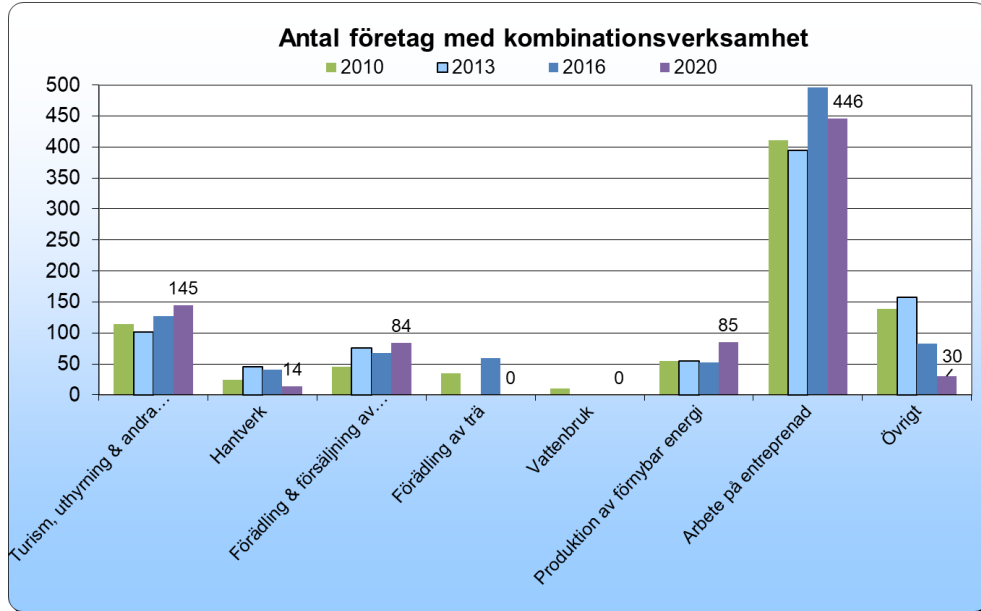
Figur 8. Andel företag med kombinationsverksamhet.

Av de 680 (2020) företag i Västmanland som uppgett att de har någon sorts kombinationsverksamhet är den vanligaste formen av kombinationsverksamhet ”Arbete på entreprenad”, vilket uppgavs av 446 företag (figur 9). Det är den i särklass vanligaste formen av kombinationsverksamhet och så många som 66% av företagen svarar att de ägnar sig åt någon form av arbete på entreprenad.

Den näst vanligaste kombinationsverksamheten var verksamhet inom ”turism, uthyrning och fritidsaktiviteter” som redovisas på 145 företag.

Figur 9. Antal företag med kombinationsverksamhet

Den allra största delen av de västmanländska lantbruksföretagen är enskilda företag². Som framgår av tabell 4 svarar *företagskategorin* ”Enskilda företag” för den helt dominerande delen av brukandet, 89 %.

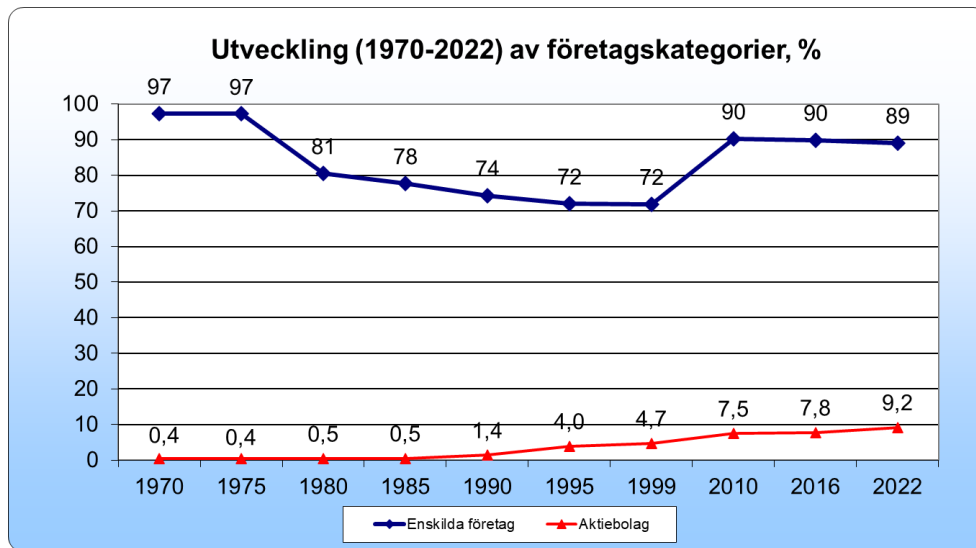
² Enskilt företag: En fysisk person. Enkelt bolag: Två eller flera personer (även kombinationer av fysisk och juridisk person).

Tabell 4. Antal företag efter företagarkategori¹

	Enskilda företag	Enkla bolag	Aktiebolag	Dödsbon	Staten	Kommuner/allmänningar	Övriga	Totalt
1970	3747		16	73	3	6	4	3849
1975	3187		12	69	3	4	3	3278
1980	2454	490	14	59	2	5	23	3047
1985	2210	543	15	41	1	5	29	2844
1990	1952	548	37	34	3	4	48	2626
1995	1768	513	97	19	1	2	55	2455
1999	1718	481	113	15	1	3	58	2389
2010	1569	?	130	?	?	?	38	1737
2016	1446		125				37	1608
2020	1326		127				29	1482
2022	1303		135				24	1462

1) Fr om 1996 ingår företag med < 0,3 ha åkermark i redovisningen

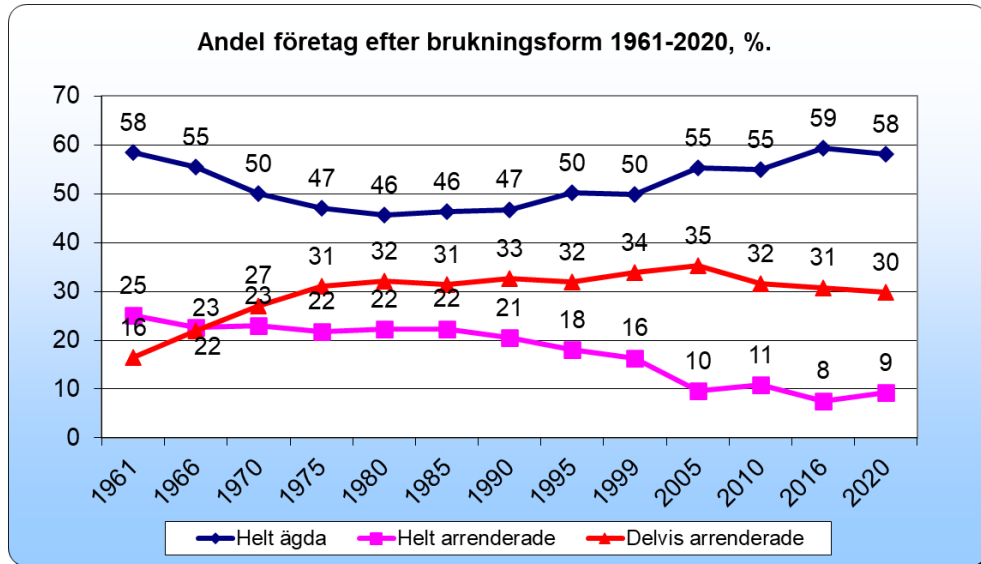
Tittar man på utvecklingen av kategorierna enskilda företag samt aktiebolag ser man i figur 10 att andelen enskilda företag legat konstant sen 2010 på runt 90%. Andelen aktiebolag 2022 var 9,2 % (135 st.) av samtliga västmanländska företag.

Figur 10. Utvecklingen av företagarkategorier, %

Brukningsformens utveckling (ägd/arrenderad) sen 60-talet skildras i figur 11 och i tabell 5. Ur figuren ser man att den brukningsform som är vanligast är den för helt egenägda arealer och uppgår 2020 till 58%.

Andelen helt arrenderade gårdar har minskat sen början av 80-talet och uppgår nu till endast 9,2%. År 2003–2006 skedde en ökning av företag med enbart egenägd areal vilket till stor del beror på att många markägare (som tidigare arrenderat ut sin mark) tog tillbaka brukandet 2005 för att säkerställa att få tillgång till stödrätter, vilka var en förutsättning för att få tillgång till då gällande gårdsstöd.

Figur 11. Brukningsformens utveckling 1961–2020.

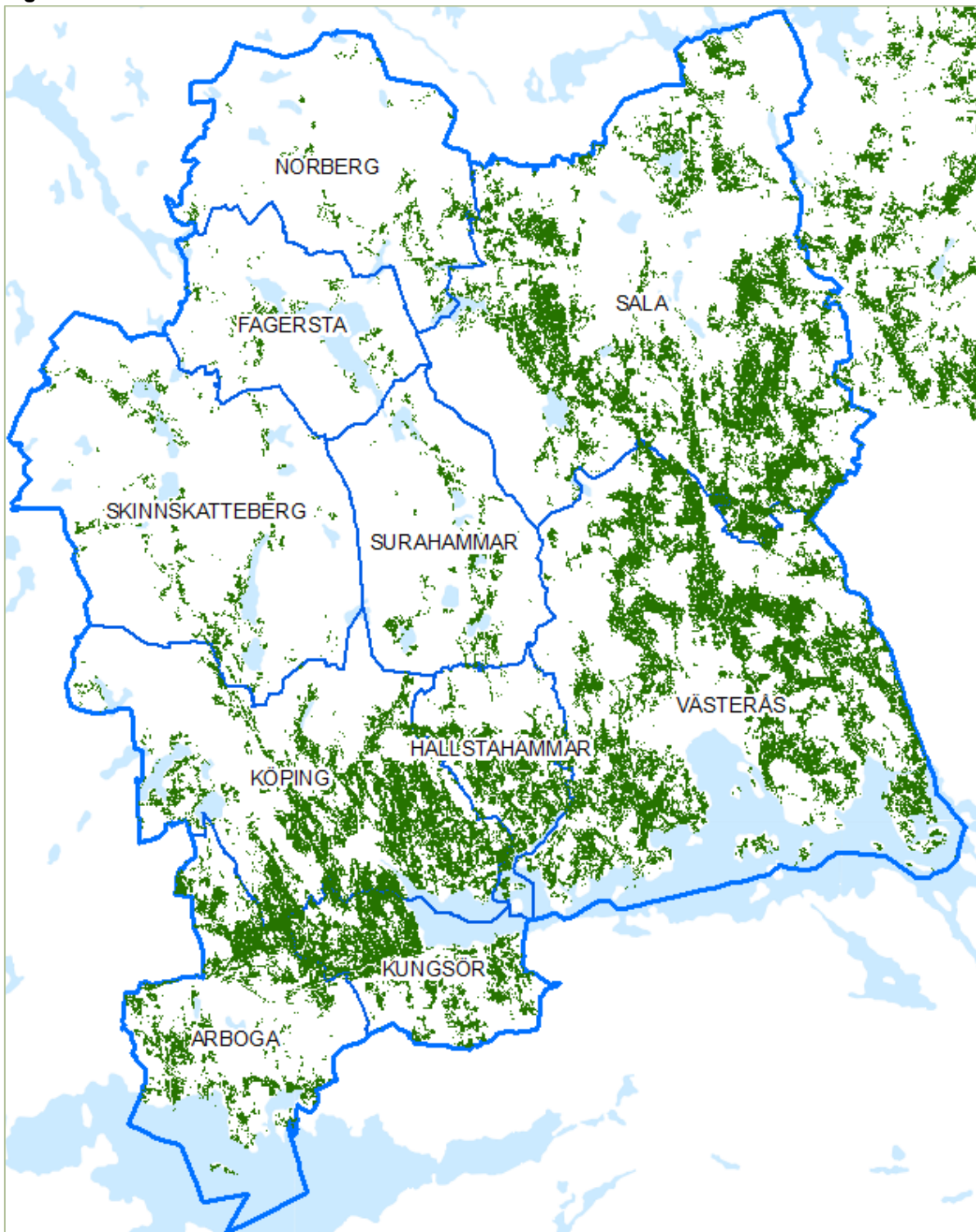
Tabell 5. Antal företag efter bruksform.

	Helt ägda		Helt arrenderade		Delvis arrenderade		Totalt
1961	3023	58%	1298	25%	848	16%	5169
1966	2380	55%	973	23%	943	22%	4296
1970	1922	50%	884	23%	1043	27%	3849
1975	1543	47%	716	22%	1019	31%	3278
1980	1389	46%	679	22%	979	32%	3047
1985	1318	46%	635	22%	891	31%	2844
1990	1228	47%	540	21%	858	33%	2626
1995	1231	50%	442	18%	782	32%	2455
1999	1190	50%	391	16%	808	34%	2389
2003	1011	49%	272	13%	782	38%	2065
2005	1251	55%	217	10%	798	35%	2266
2007	1027	59%	108	6%	613	35%	1748
2010	953	55%	189	11%	548	32%	1737
2013	959	57%	137	8%	536	32%	1675
2016	954	59%	122	8%	495	31%	1608
2020	861	58%	137	9%	442	30%	1482

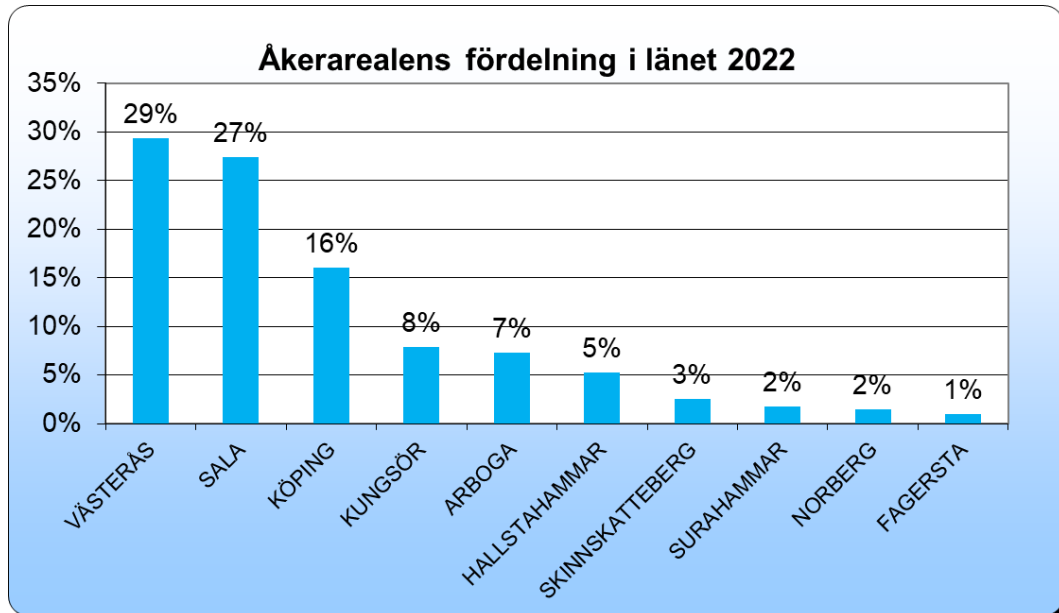
2.2 Åkerarealen

Jordbruksmarken (både åker och betesmark) i Västmanland är något ojämnt fördelad i länet vilket åskådliggörs dels i kartan (figur 12), och dels i figur 13 där andelen jordbruksmark per kommun redovisas. Huvuddelen av jordbruksmarken finns i Västerås kommun (29%) samt i Sala kommun (27%). Antal hektar åkermark per kommun redovisas mer i detalj i tabell 10 (kapitel 3.1) där det även framgår vilka grödor som odlas på länets jordbruksmark. Den areal som redovisas i figuren nedan är fördelad på 1 470 brukare. Jordbruksmark i Heby kommun syns delvis trots att kommunen övergick till Uppsala län den 1 januari 2007.

Figur 12. Jordbruksmark 2022

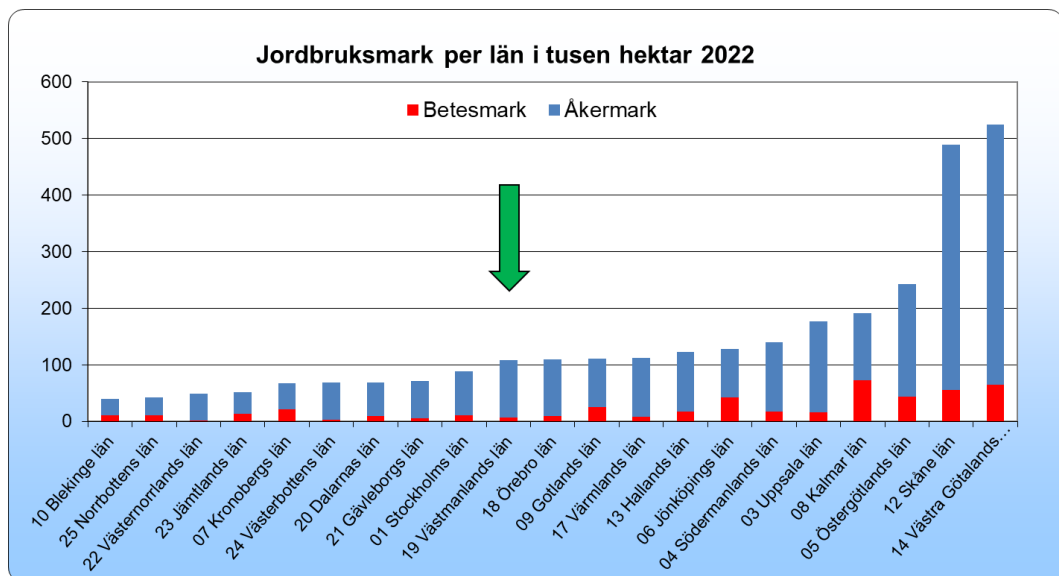

Figur 13. Åkerarealens fördelning i Västmanland 2022

Västmanland är inget stort jordbrukslän utan intar ett ”mittenläge” vad gäller jordbruksmark per län. I figur 14 redovisas arealer åker- respektive betesmark för länen i Sverige år 2022. De stora jordbrukslänen i Sverige utgörs av Skåne samt Västra Götaland där 33 % av den odlade arealen finns i Sverige.

Figur 14. Jordbruksarealer i länen 2022.

Den *totala arealen åkermark i länet* sen 1866 framgår av figur 15. År 1866 odlades 105 000 hektar åkermark. Därefter skedde en uppodling av åkerarealen ända fram till 1919 då det odlades som mest 166 460 hektar åkermark i det som då tillhörde Västmanlands län. Efter 1919 har åkerarealen minskat med cirka 67 000 hektar (-40 %) och uppgår 2022 till 99 477 hektar. Preliminära siffror för 2023 är 99 578 hektar.

Arealminskningen de senaste 100 åren orsakas av att arealer bytt ägoslagsform till skog, hag-/betesmark, våtmark eller till bebyggelse/vägar, men flera socknar/församlingar har även bytt länstillhörighet. Till exempel kan nämnas Våla Härad, Torstuna härad och Simtuna härad.

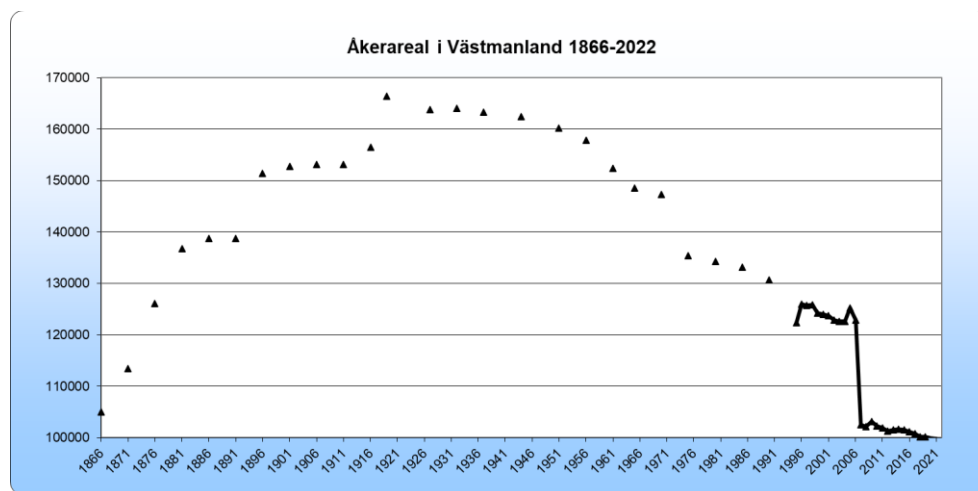
Den stora areaminskningen 2006–2007 förklaras av Heby kommuns länsbyte år 2007 till Uppsala län varvid åkerarealen minskade i Västmanland med 16 % (20 200 hektar). Från och med 2007 har Västmanlands län samma geografiska utseende som i skrivande stund (2023).

Åkerarealen i Västmanland efter Hebys länsbyte 2007 låg på 102 552 hektar och 2022 är den 99 477 hektar. Det innebär att åkermarken i länet minskat med 3 100 hektar på 16 år. Det motsvarar en årlig minskning på nästan 200 hektar.

Man kan fråga sig vad arealminskningen består av och preliminära studier har visat att en del marker varit överskattade arealmässigt tidigare, vilket synliggörs vid den årliga ajourhållningen av jordbruksarealer som bedrivs av Jordbruksverket. En del tidigare brukade arealer har även övergått till andra ägoslag som bebyggelse eller vägar men även till skog och betesmark då improduktiva / olönsamma smååkrar inte längre lönar sig att odla. En krympande åkerareal kan på sikt bli bekymmersam för att klara av kommande behov av livsmedelsproduktion.

För att försörja en genomsnittlig svensk (med en västeuropeisk/amerikansk diet) går det åt ungefär 0,4–0,5 hektar åkermark. Rent krasst kan man säga att för varje hektar som det inte längre går att odla antingen livsmedel eller foder till djur tar man bort möjligheten för cirka två personer att livnära sig.

Figur 15. Total åkerareal (inkl. salix) i länet 1866–2022

Mer detaljerade uppgifter om vilka grödor som odlas på åkermarken (=åkerarealens användning) samt den totala åkerarealen i länet redovisas i tabell 9 (sida 27). Där redovisas även arealen betesmark (inklusive slätterängar, skogsbeten och mosaikbeten) i länet 1970–2022.

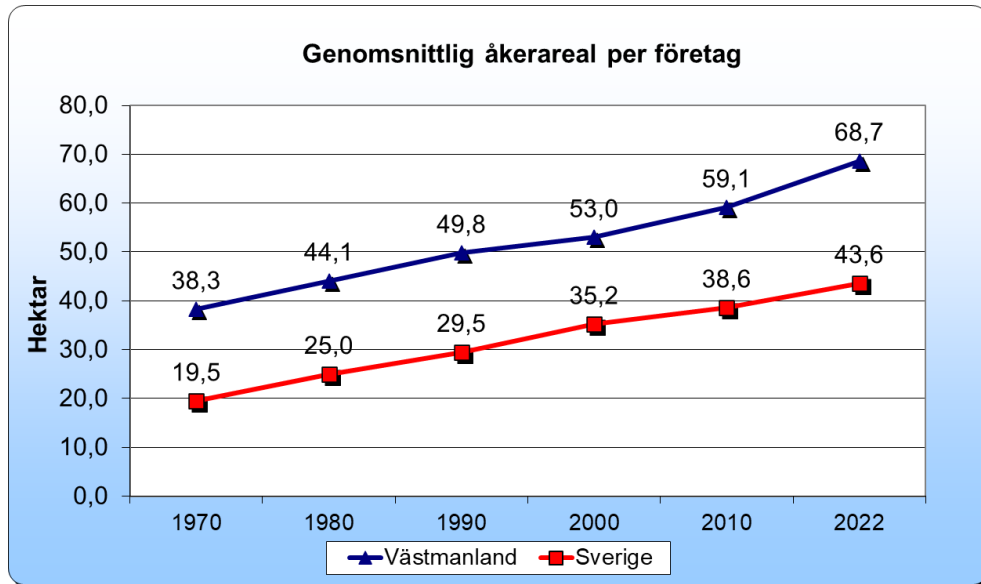
Den *genomsnittliga arealen åkermark per företag* i Västmanland redovisas i tabell 6 samt i figur 16. I tabellen framgår att det genomsnittliga lantbruksföretaget i Västmanland år 2022 odlar 68,7 hektar. Sen 2016 har medelarealen ökat med 5,4 hektar eller 8 %. Minskningen mellan 2004–2005 beror till stor del på att många markägare (som tidigare arrenderat ut sin mark) tog tillbaka brukandet för att säkerställa att få tillgång till stödrätterna. Denna effekt syns i alla län i Sverige.

År 2022 var den genomsnittliga västmanländska åkerarealen mer än 25 hektar större än motsvarande i Sverige. Den genomsnittliga ökningen har i stora drag varit likadan i Västmanland som i övriga Sverige, vilket redovisas i figur 16.

Tabell 6. Genomsnittlig åkerareal per företag sen 1961.

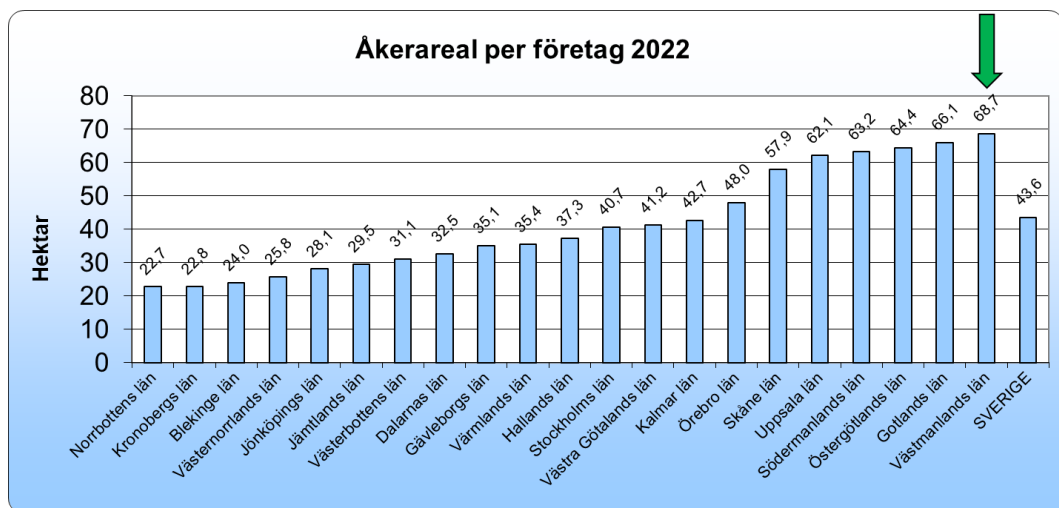
	Västmanland	Förändring mot föreg. år		Sverige
		Hektar	%	
1961	28,9			
1970	38,3	9,4	32%	19,5
1975	41,3	3,0	8%	22,6
1980	44,1	2,8	7%	25,0
1985	46,8	2,7	6%	26,8
1990	49,8	3,0	6%	29,5
1995	49,8	0,0	0%	31,7
1996	48,3	-1,5	-3%	31,1
1997	49,5	1,2	3%	31,8
1998	50,7	1,2	2%	32,6
1999	52,0	1,3	3%	34,3
2000	53,0	1,0	2%	35,2
2001	54,2	1,2	2%	36,3
2002	56,5	2,3	4%	37,8
2003	59,1	2,6	5%	40,0
2004	59,0	-0,1	0%	40,0
2005	55,0	-4,0	-7%	35,7
2007	58,3	3,3	6%	36,5
2010	59,1	0,8	1%	38,6
2013	60,9	1,8	3%	38,8
2016	63,3	2,4	4%	41,0
2020	68,9	5,6	9%	43,4
2021	68,3	-0,6	-1%	43,3
2022	68,7	0,4	1%	43,6

Figur 16. Genomsnittlig åkerareal per företag i tioårsintervaller.

I figur 17 redovisas den *genomsnittliga åkerarealen per företag för samtliga län* i Sverige år 2022. Där framgår att Västmanland uppvisar den högsta medelarealen per företag jämfört med alla andra län. Skåne, som är ett stort jordbrukslän, har en medelareal på endast 57,9 hektar. I Norrbottens län finns de i genomsnitt minsta lantbruksföretagen på 22,7 hektar, vilka är ungefär en tredjedel så stora som i Västmanland. Den genomsnittliga åkerarealen i Sverige ligger på 43,6 hektar.

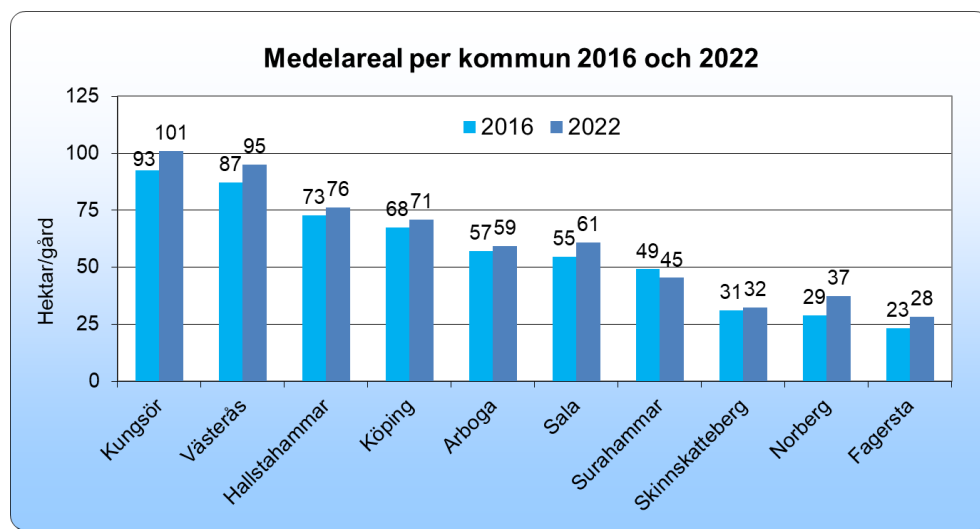
Figur 17. Genomsnittlig åkerareal / företag 2022 per län.

Den höga medelarealen i Västmanland är dock inte jämnt fördelad över länet. I figur 18 redovisas *jordbruksföretagens genomsnittliga åkerareal för länets kommuner* där det framgår att det finns stora skillnader.

De största medelarealerna finns i mälarnära kommuner där även de största jordbruksarealerna finns. Högst medelareal på sina lantbruksföretag finns i Kungsör och Västerås på uppemot 100 hektar. Där är medelarealen på gårdarna i genomsnitt 3 gånger så stora som för Skinnskatteberg, Norberg eller Fagersta.

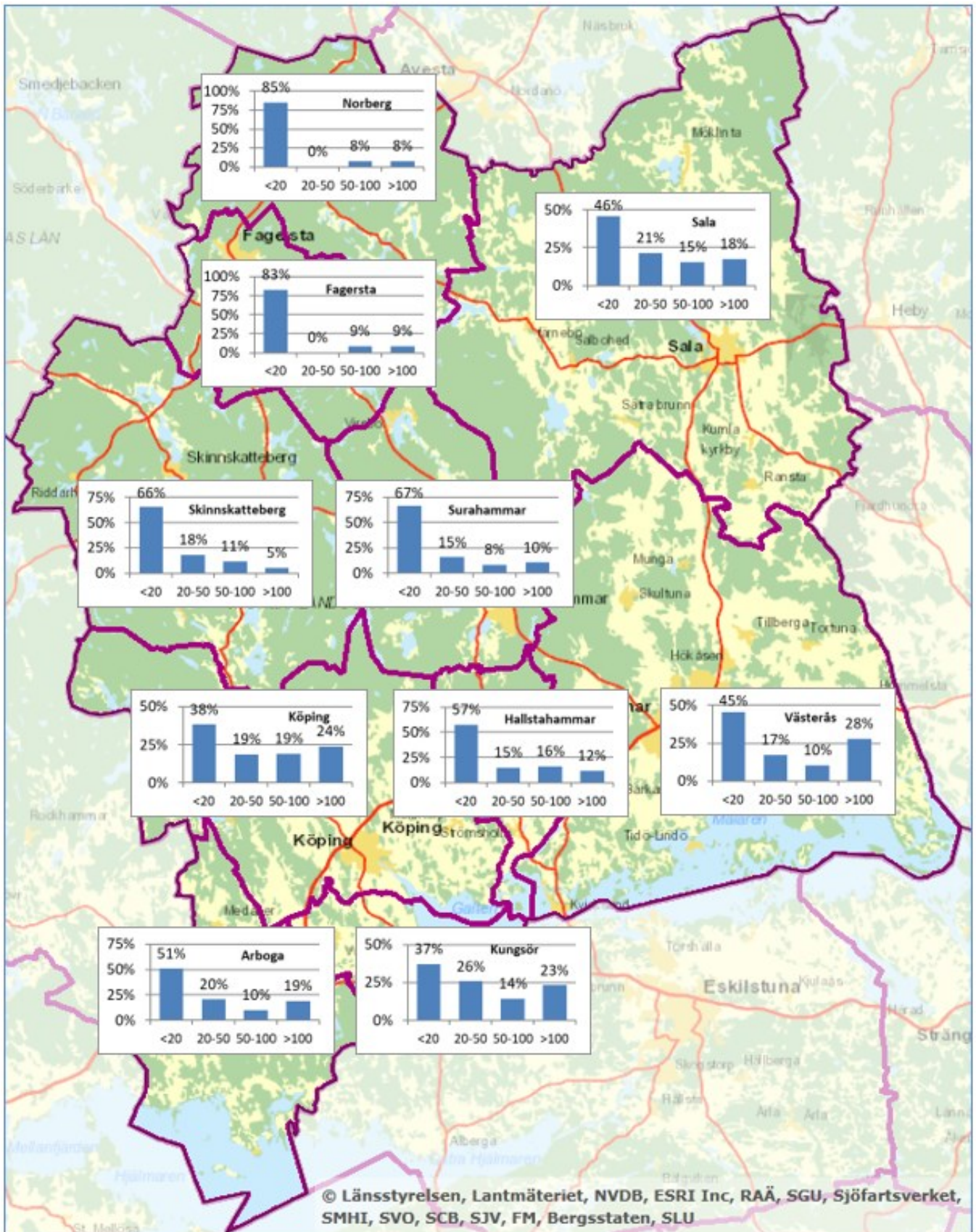
Figur 18. Jordbruksföretagens medelareal per kommun 2016 och 2022

Förutom att studera den hur stor det genomsnittliga jordbruksföretaget är i länets kommuner kan man även studera storleksfördelningen på lantbruksföretagen och hur de skiljer sig mellan länets kommuner.

Figur 19 visar andel företag för länets kommuner i olika storleksintervaller. Där framgår bland annat att andelen företag med mindre än 20 hektar åkermark är högst i Norberg och Fagersta där andelen uppgår till över 80%. I Västerås, Kungsör och Köping finns procentuellt flest lantbruksföretag med > 100 hektar åkermark.

Figur 19. Andelen företag efter areal åkermark 2022.

2.3 Företagarna

Vid den årliga uppgiftsinsamlingen till Lantbruksregistret erhålls bland annat uppgifter om lantbruksföretagarnas *åldersfördelning*. I tabell 7 redovisas åldersfördelningen i länet, dels i faktiska tal (A), dels i procent (B). På grund av att man redovisat åldersfördelningen olika genom åren är respektive tabell uppdelad i tre separata delar.

I tabellerna kan bland annat utläsas att endast 3 % av företagarna, år 2022, är under 35 år. Över hälften (52%) av lantbrukarna är 60 år eller äldre 2022 och 38% hade uppnått pensionsålder (>64 år).

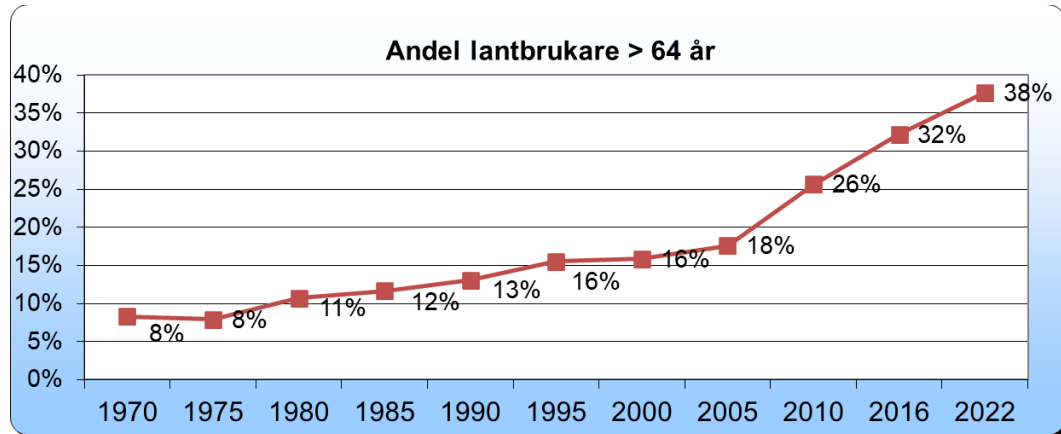
Tabell 7. Lantbrukarnas åldersfördelning (i antal och i procent) 1960–2022.

(A) åldersintervall	<35	35-44	45-54	55-64	>64 år				
	1960	539	1209	1564	1479	1005			
åldersintervall	<30	30-39	40-49	50-54	55-59	60-64	65-74	>74 år	Saknas
1970	207	551	918	656	611	610	256	66	15
1975	248	565	809	488	582	601	220	63	25
1980	296	743	746	422	460	440	329	44	13
1985	305	721	799	370	386	363	338	51	25
1990	179	633	872	348	322	307	336	64	38
1995	511	2546	4088	2099	1558	1334	1730	503	183
åldersintervall	<24	25-34	35-44	45-49	50-54	55-59	60-64	>64 år	Juridiska
2000	8	140	489	303	348	299	232	343	177
2005	5	112	380	308	291	344	296	371	
2010	6	61	230	184	220	217	248	403	
2016	7	55	185	129	200	198	206	466	
2020	7	59	151	126	141	186	184	472	
2021	6	52	151	117	137	185	177	490	
2022	6	45	154	98	147	186	176	491	

(B) åldersintervall	<35	35-44	45-54	55-64	>64 år				
	1960	9%	21%	27%	26%	17%			
åldersintervall	<30	30-39	40-49	50-54	55-59	60-64	65-74	>74 år	
1970	5%	14%	24%	17%	16%	16%	7%	2%	
1975	7%	16%	23%	14%	16%	17%	6%	2%	
1980	9%	21%	21%	12%	13%	13%	9%	1%	
1985	9%	22%	24%	11%	12%	11%	10%	2%	
1990	6%	21%	28%	11%	11%	10%	11%	2%	
1995	4%	18%	28%	15%	11%	9%	12%	4%	
åldersintervall	<24	25-34	35-44	45-49	50-54	55-59	60-64	>64 år	
2000	0%	6%	23%	14%	16%	14%	11%	16%	
2005	0%	5%	18%	15%	14%	16%	14%	18%	
2010	0%	4%	15%	12%	14%	14%	16%	26%	
2016	0%	4%	13%	9%	14%	14%	14%	32%	
2020	1%	4%	11%	10%	11%	14%	14%	36%	
2021	0%	4%	11%	9%	10%	14%	13%	37%	
2022	0%	3%	12%	8%	11%	14%	14%	38%	

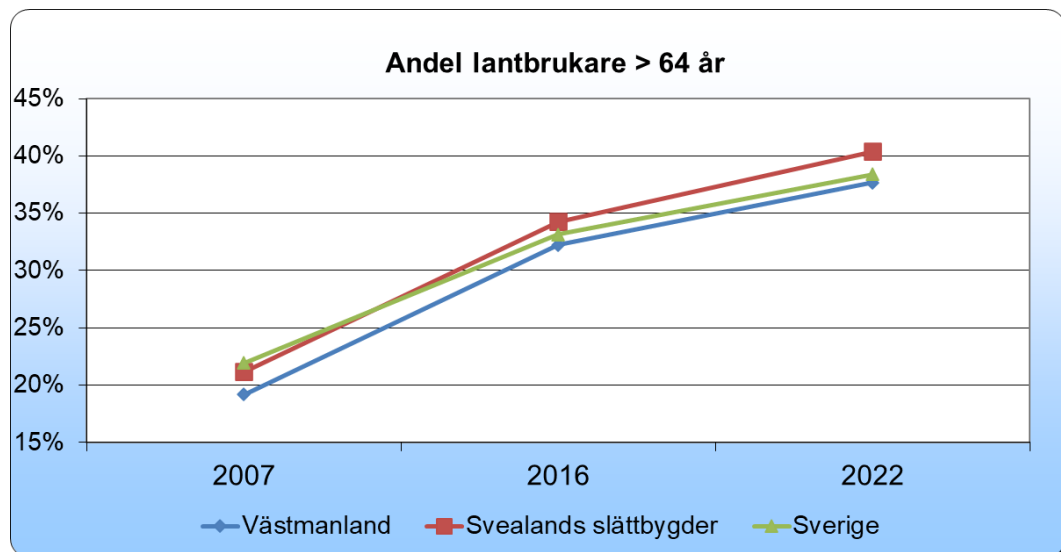
I figur 20 redovisas andelen av de västmanländska lantbrukarna som har uppnått *pensionsålder* (65 år) mellan 1970 och 2022. Det syns tydligt att lantbrukarkåren fortsatt blir äldre och äldre. Ökningstakten verkar dessutom ha blivit högre den senaste tio-årsperioden och en fortsättning av denna trend är inte önskvärd för den framtida utvecklingen av lantbruket.

Figur 20. Andel lantbrukare som uppnått 65 år.

Man kan fråga sig om den höga andelen lantbrukare som uppnått pensionsålder (65 år) i Västmanland är unik i Sverige. Jämförelse har gjorts med andra län och skördeområden och trenden med en ökande andel äldre lantbrukare är tyvärr likadan i hela Sverige. Det exemplifieras i figur 21 där man ser att andelen lantbrukare som uppnått 65 år ökar likadant i Sverige som helhet samt i Svealands slättbygder.

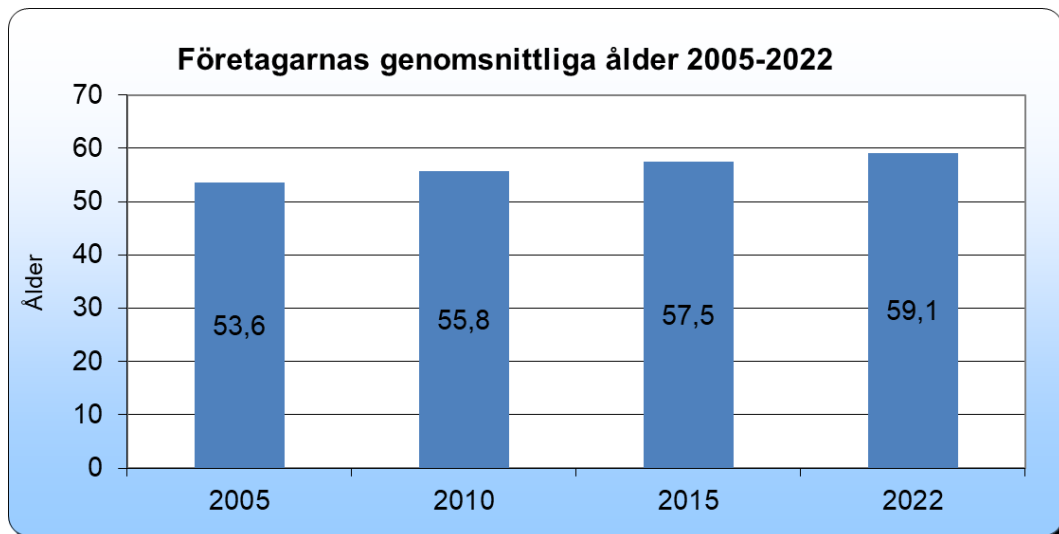
Figur 21. Andel lantbrukare som uppnått 65 år

Utifrån data som samlas ihop och redovisas av Jordbruksverket kan inte *genomsnittsåldern* för den västmanländske jordbrukaren beräknas, men genom att beräkna åldern på de lantbrukare som årligen ansöker om EU-stöd och som inte är en juridisk person kan man ändå få en tillförlitlig uppfattning om den.

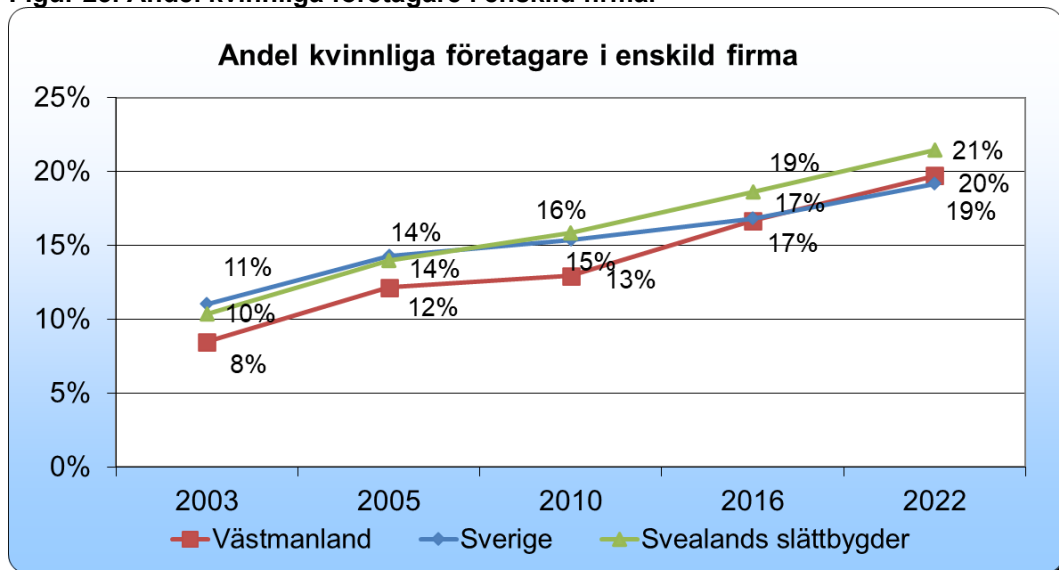
År 2022 var genomsnittsåldern 59,1 år (figur 22) år för de 1 322 lantbrukare som sökte EU-stöd och som inte var en juridisk person. Även för detta mått på lantbrukarnas ålder ser man i figuren att lantbrukarkåren blir allt äldre.

Figur 22. Jordbruksföretagarnas genomsnittliga ålder.

Sen 2003 redovisar Jordbruksverket antal *kvinnliga lantbruksföretagare* i Lantbruksregistret (LBR). Andelen kvinnliga företagare i Västmanland jämfört med genomsnittet, dels i Svealands slättbygder dels för Sverige, redovisas i figur 23.

Figur 23. Andel kvinnliga företagare i enskild firma.

Sen 2003 har andelen kvinnliga företagare ökat både för länet och för Sverige som helhet. Sen 2003 har andelen kvinnliga företagare ökat från 8% av lantbrukarkårén till 20% år 2022.

I tabell 8 redovisas *kvinnliga lantbruksföretagares åldersfördelning* i länet, dels i faktiska tal (A), dels i procent (B) av det totala antalet kvinnliga lantbrukare i länet. Se även kapitel 5.1 för antal sysselsatta kvinnor i jordbruket.

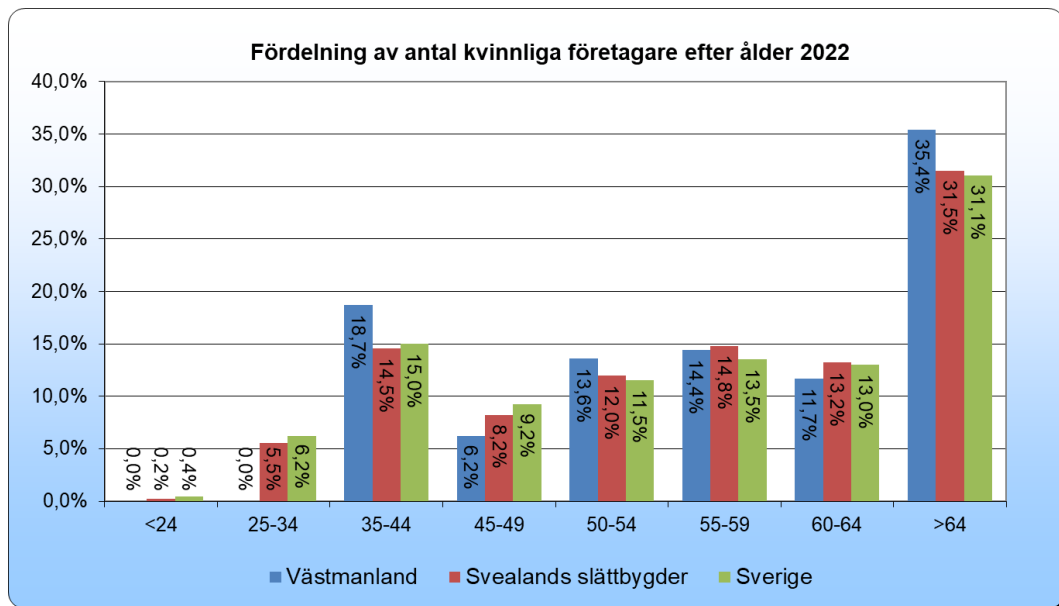
Tabell 8. Kvinnliga lantbrukares åldersfördelning (antal och %)

(A) åldersintervall	<24	25-34	35-44	45-49	50-54	55-59	60-64	>64	Totalt
2003	1	7	47	32	26	23	13	26	175
2005	2	26	44	45	36	43	27	33	256
2010	-	11	31	25	34	26	36	40	203
2013	-	10	33	29	35	29	31	63	230
2016	-	8	41	26	34	32	33	67	241
2022	-	-	48	16	35	37	30	91	257

(B) åldersintervall	<24	25-34	35-44	45-49	50-54	55-59	60-64	>64
2003	1%	4%	27%	18%	15%	13%	7%	15%
2005	1%	10%	17%	18%	14%	17%	11%	13%
2010	0%	5%	15%	12%	17%	13%	18%	20%
2013	0%	4%	14%	13%	15%	13%	13%	27%
2016	0%	3%	17%	11%	14%	13%	14%	28%
2022	0%	0%	19%	6%	14%	14%	12%	35%

Den kvinnliga åldersfördelningen i Västmanland är i stora drag liknande den för Sverige Svealands slättbygder. Ungefär en tredjedel är 65 år eller äldre.

Figur 24. Fördelning av kvinnliga företagare i åldersklasser 2022.

Genomsnittsåldern för de kvinnliga lantbruksföretagarna är 56,6 år (2022), vilket är något lägre än för de manliga (=59,1 år).

3 Växtodling

3.1 Åkerarealens användning

I tabell 9 redovisas vad som odlats på länets åkermark 1951–2022.

Tabell 9. Åkerarealens användning 1951–2022, hektar.

	Höstvete	Vårvete	Råg	Korn	Havre	Rågvete ²⁾	Blandsäd	Baljväxter	Raps	Rybs	Slätter/betesvall	Frövall	Potatis	Träda	Energiskog	Övrigt ³⁾	Obrukad åker	TOTALT	Betesmark	Livsmedelsproduktion ⁴⁾
1951	9 949	13 989	1 081	2 126	30 153	?	13 432	2 399	7 535	5 180	5 180	3 914	2 222	14 070			938	150 687		82 866
1956 ¹⁾	16 990	12 350	1 441	8 311	37 563	?	12 998	2 685		40 309	40 309			14 462			878	148 371		92 338
1961	7 343	12 609	407	16 196	39 556	?	10 557	922	2 448	42 322	42 322	4 102	990		13 38			152 465		91 028
1965	8 942	4 656	1 519	32 776	36 900	?	8 479	430	3 894	1 119	36 337	1 398	545		13 55		797	148 530		99 260
1970	10 826	2 389	2 154	4 221	45 506	?	3 376	202	5 972	1 457	25 687	894	362		9 39		367	147 346	7 264	114 463
1975	10 057	10 769	2 395	3 700	31 663	?	2 500	219	9 404	3 577	19 893	878	253		8 01		471	135 397	6 375	107 840
1980	4 364	11 123	903	4 378	35 212	?	2 036	476	7 632	4 122	18 959	10 411	212		5 61		463	134 307	6 820	109 808
1985	5 061	12 664	717	4 361	36 188	?	1 839	26 34	5 489	3 311	17 069	838	206	2 195	7 54		542	133 118	6 265	111 720
1990	16 842	3 464	2 067	27 582	32 861	?	973	20 49	4 972	2 462	19 774	828	238	14 196	18 79		484	130 661	6 436	93 510
1995	6 939	3 661	746	28 757	20 530	692	656	755	3 133	1 398	25 637	632	247	21 718	33 33		3526	122 359	8 140	67 514
1996	11 621	3 780	780	28 907	22 165	1 527	818	1 582	2 017	1 702	24 813	693	161	19 918	19 61		1 303	126 032	8 819	75 060
1997	9 682	3 694	548	32 066	26 405	10 48	1 100	2 277	2 215	1 756	21 604	919	211	17 705	16 43		1 409	125 725	9 031	81 002
1998	15 811	3 953	864	28 932	27 388	762	865	3 777	1 608	7 93	20 425	780	106	15 110	16 83		982	125 843	9 317	84 859
1999	4 334	5 134	347	30 835	26 046	266	858	2 880	2 712	1 855	19 942	756	178	21 778	14 37		1 368	124 189	9 252	75 445
2000	18 239	3 500	682	26 082	24 623	535	1 418	2 384	994	880	20 247	576	168	19 413	15 05		2 687	123 933		79 505
2001	14 674	4 508	425	26 534	24 689	317	1 908	2 370	1 065	917	21 107	626	162	20 445	15 38		2 402	123 686		77 569
2002	12 099	5 141	366	26 014	26 195	459	700	2 178	1 948	1 375	21 549	792	147	20 593	15 30		324	122 872		76 622
2003	14 839	5 334	497	27 736	26 127	565	1 452	1 620	3 033	812	20 509	700	112	21 328	14 82		449	122 588	9 545	77 127
2004	14 763	7 449	456	26 315	18 170	946	461	1 998	4 630	1 089	20 126	873	121	21 922	14 41		637	122 687	10 068	76 398
2005 ²⁾	10 014	8 381	351	25 462	15 763	646	472	1 659	4 735	682	25 556	980	142	26 112	13 60		2 882	125 274	9 742	68 307
2006	16 379	5 221	421	19 188	16 789	950	456	1 518	4 037	771	27 218	953	166	25 157	13 17		22 73	122 891	9 578	65 896
2007 ⁴⁾	15 682	3 885	303	15 874	15 533	869	232	928	3 431	218	23 603	939	59	18 324	11 02		64	102 552	8 127	57 014
2008	15 649	4 764	358	20 938	16 388	883	239	766	2 231	1 59	25 191	794	57	11 042	10 86		0	102 216	7 484	62 412
2009	13 184	4 975	513	23 678	15 151	406	407	1 294	3 466	29	25 064	624	47	11 176	10 10		0	103 149	6 979	63 150
2010	10 979	8 658	170	17 094	13 048	151	256	2 142	4 050	153	25 855	625	49	14 711	9 36		0	102 248	7 116	56 750
2011	16 196	6 503	326	16 197	13 442	139	211	1 875	4 069	100	26 222	774	52	12 259	8 67		0	101 970	6 966	59 110
2012	9 401	7 201	235	20 090	16 108	247	175	1 965	5 686	163	25 694	845	47	10 451	8 48		0	101 277	6 765	61 318
2013	4 429	10 680	210	19 304	17 605	265	151	1 743	5 105	204	25 784	779	54	12 214	8 91		0	101 588	6 829	59 760
2014	18 607	7 461	271	16 453	14 119	683	146	2 277	1 537	233	25 225	895	36	10 578	9 95		0	101 656	6 688	61 823
2015	19 999	6 454	229	15 826	14 467	853	245	3 065	1 302	133	23 803	947	32	11 047	10 70		0	101 501	6 924	62 605
2016	12 944	7 771	75	18 935	14 877	542	230	3 611	1 933	187	24 207	1 252	34	10 673	12 26		0	101 170	7 063	61 139
2017	20 151	5 633	287	17 055	11 783	545	142	3 472	2 964	232	23 699	1 154	27	10 358	11 65		0	100 744	6 891	62 291
2018	14 331	6 767	161	20 770	12 367	285	135	3 357	3 031	152	24 335	1 089	4	10 176	10 48		0	100 150	6 969	61 360
2019	21 066	4 110	626	15 909	12 958	656	106	2 712	2 923	331	26 548	1 104	3	8 047	9 76		0	100 127	7 039	61 400
2020	19 184	4 624	483	15 740	15 266	353	192	3 048	2 813	237	25 614	961	4	8 281	8 96		0	99 899	7 033	61 944
2021	24 016	4 043	182	13 240	12 290	608	253	2 829	2 749	366	25 159	922	5	9 826	8 50		0	99 771	7 015	60 581
2022							3	3 783	3 055	136	25 235	1 078	13	9 765	8 13		0	99 477	6 992	60 002

1) Inga uppgifter hittade

2) Inga uppgifter före 1995

3) Inkluderar bland annat oljelin, frövall, trädgårdsväxter, gröntfoder

4) Heby kommun är inte med från och med 2007.

År 2018 togs Västmanlands livsmedelsstrategi fram som bland annat syftar till att öka länets livsmedelsproduktion (av växtodlingsgrödor samt djur).

En produktionsökning av **växtodlingsgrödor** kan främst ske genom att:

- *Man tar högre skördar per odlad hektar*
- *Antal hektar som odlas i länet ökar.*

Förändringen i skördarnas storlek redovisas i detalj i kapitel 3.2 och visar på en positiv utveckling.

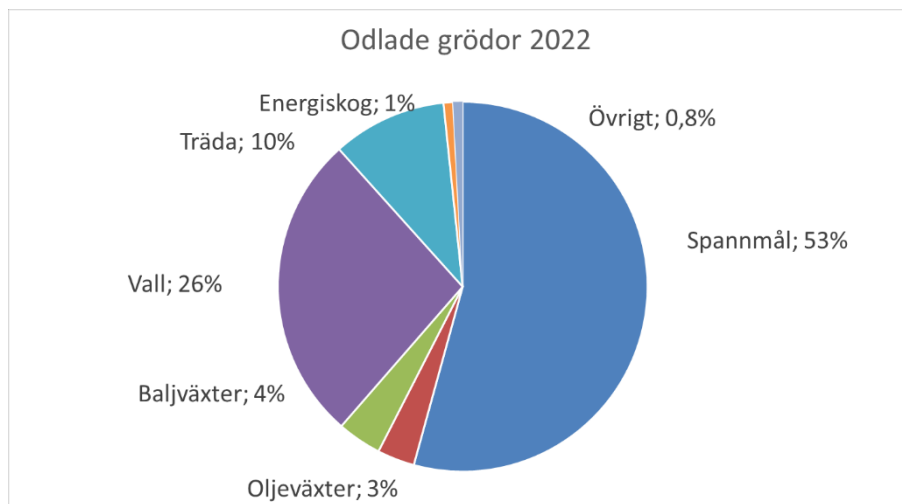
Förändringen av antal hektar av livsmedelsgrödor redovisas i tabell 9 och visar tyvärr på en sammanlagd negativ utveckling. Trots att vissa grödor ökat arealmässigt sen 2018 har de sammanlagda arealerna som odlas i syfte att producera livsmedel sjunkit från cirka 61 400 hektar till 60 000 hektar.

Sen 2005 är slåttervall den dominerande grödan i Västmanland och odlas på ungefär $\frac{1}{4}$ av åkerarealen. Innan dess utgjorde vårkorn och havre de största grödorna. Följt av slåttervall är vårkorn, höstvetete samt havre de större grödorna som odlas 2022. Fördelningen 2022 redovisas i figur 25.

Västmanland är det län där *spannmålsodlingen* utgör den största andelen av åkerarealen. Under 70–80-talet odlades så mycket som 70–75% av åkerarealen av spannmål (figur 28). År 2022 sker spannmålsodling på cirka 53 % av all odlad åkerareal vilket är sex procentenheter mer än genomsnittet för spannmålsodlingen i Svealands slättbygder (=48 %) och 15 procentenheter mer än genomsnittet i Sverige (=38%).

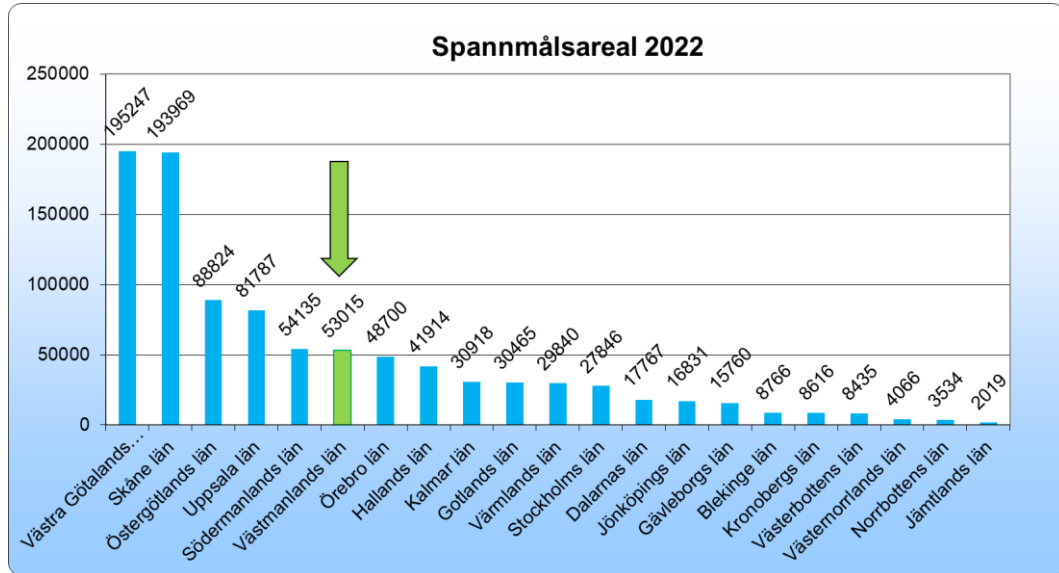
Den i förhållande stora spannmålsodlingen kan förklaras av att det finns relativt lite nötkreatur i länet som kräver vallodling samt att de mälarnära regionerna lämpar sig bra för spannmålsproduktion både vad gäller jordarter och arrondering. En traditionellt stor grisproduktion i länet har även bidragit till den stora spannmålsodlingen.

Figur 25. Odlade grödor 2022 i Västmanland

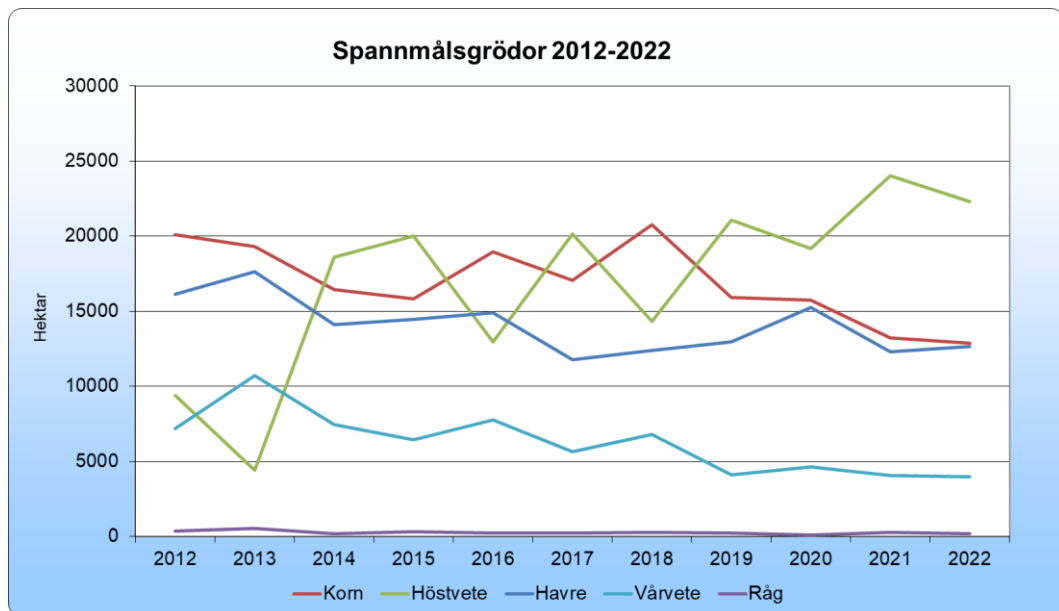
I figur 26 visas spannmålsarealer per län 2022. De stora spannmålsarealerna finns i Västra Götaland och i Skåne där även den största totala åkerarealen finns. Västmanland är ett av sex län där mest spannmål odlas i Sverige.

Figur 26. Spannmålsarealer per län 2022

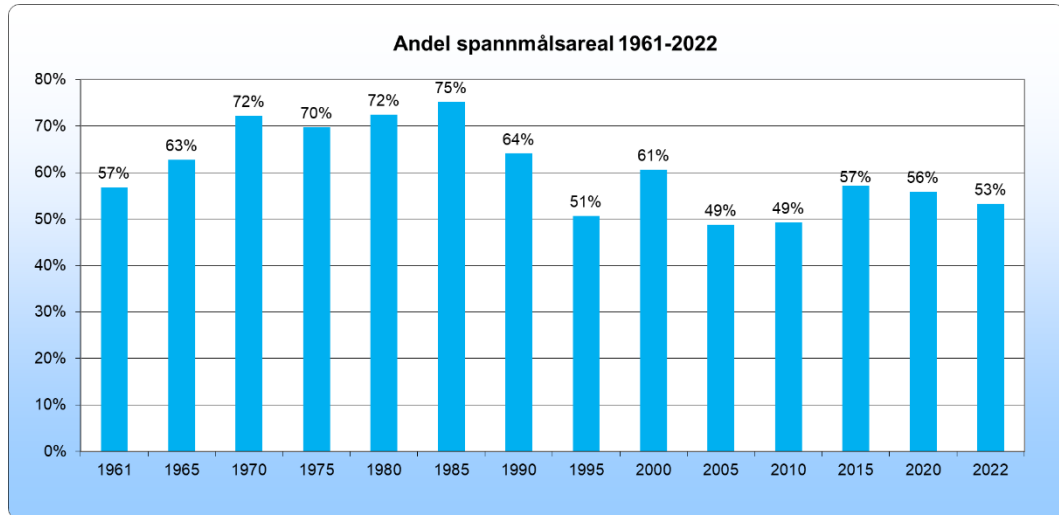
De vanligaste spannmålsgrödorna som odlats i länet under de senaste 10 åren redovisas i figur 27. De vanligaste spannmålsgrödorna har under lång tid varit vårkorn och höstvetete. Rågodlingen är ytterst liten i Västmanland.

Figur 27. Odlade spannmålsarealer 2008–2022.

Adderar man arealerna för alla spannmålsgrödor som odlas ser man att andelen av den totala åkerarealen ligger runt 50–60% under 2000-talet (figur 28).

Figur 28. Andel spannmålsareal av total åkerareal 1961–2022.

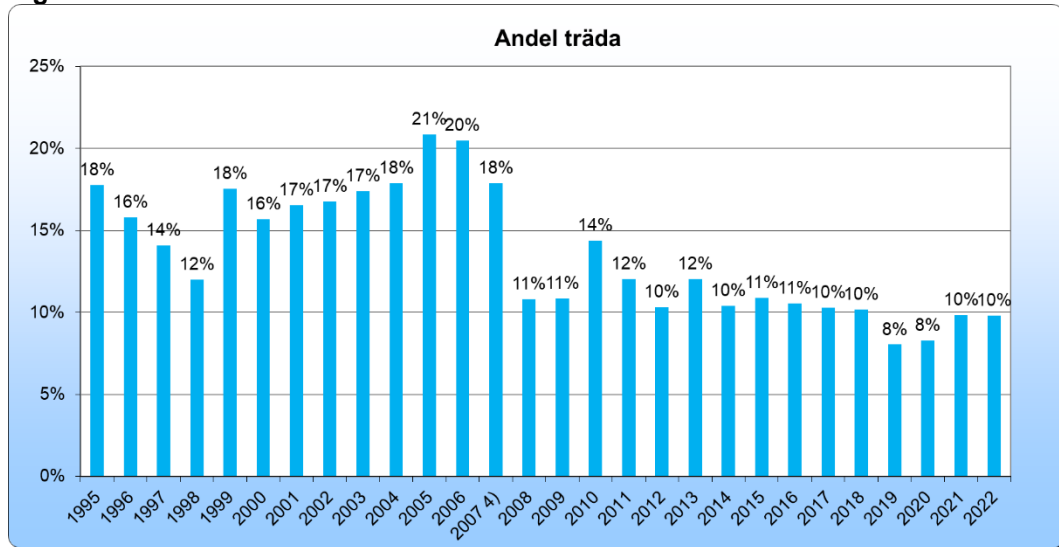

Arealen odlad potatis har årligen minskat och är numer i det närmaste obefintlig. Endast 13 hektar redovisades 2022. I början av 60-talet odlades nästan 1 000 hektar potatis i länet.

Den areal som redovisas som träda ökade markant under senare halvan av 80-talet från endast 2 200 hektar år 1985 till 14 200 hektar 1990. I och med EU-inträdet 1995 ökade arealen trädad mark ytterligare då den nya jordbrukspolitiken krävde att minst 10 % av gårdsarealen (på lite större gårdar) skulle tas ur livsmedels- eller foderproduktion.

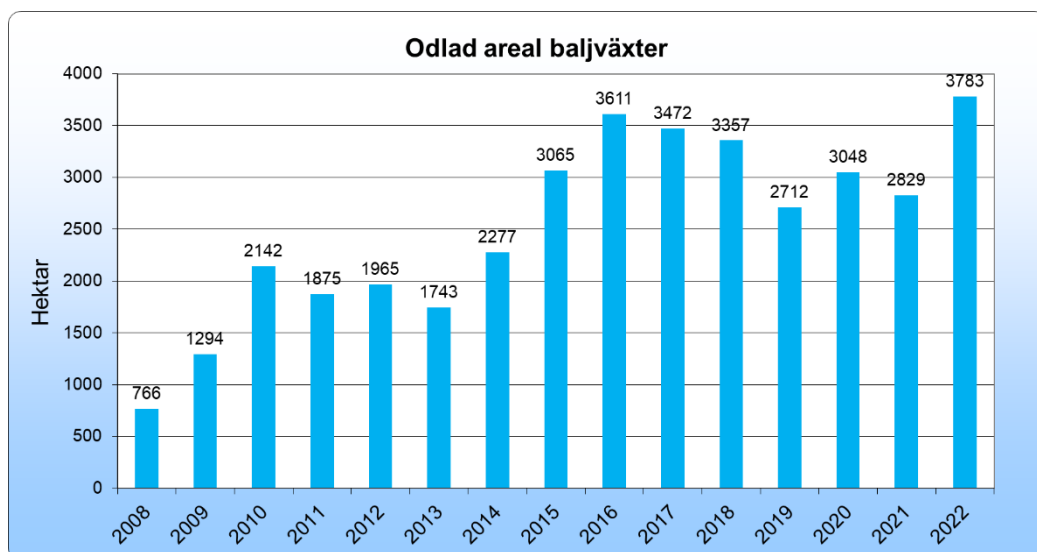
EU-kravet på trädad mark försvann 2008. Från och med 2015 infördes ett krav att 5% av gårdarnas åkerareal ska utgöras av en så kallad ”ekologisk fokusareal” (EFA). Ett antal grödor var godkända som EFA-grödor, men utgjordes i praktiken till största delen av träda. I medeltal (2008–2022) har 11 % av åkerarealen tagits ur produktion (=träda) (figur 29).

Trädesarealen inom länet skiljer sig kraftigt mellan kommunerna och redovisas i figur 32 samt tabell 10.

Figur 29. Andel träda av totalarealen.

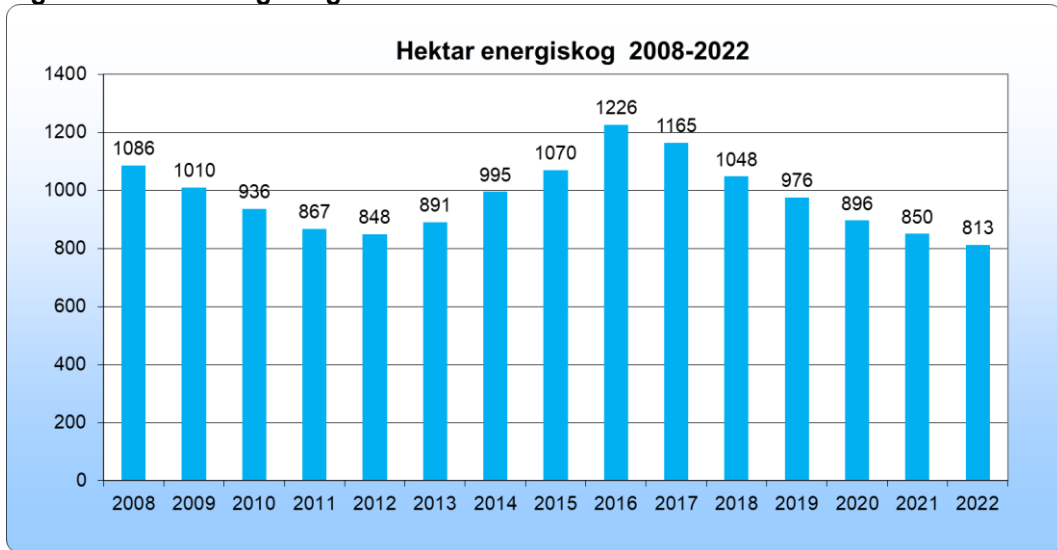
Odlingen av baljväxter har varierat mellan åren och var som lägst under 1970-talet (<500 hektar). Odlingsarealerna har under den senaste 15-årsperioden succesivt ökat och 2022 odlades 3 783 hektar vilket var den största arealen sen efter andra världskriget. Den ökade odlingen kan ha påverkats av att då den nya jordbrukspolitiken infördes 2015 kom krav på så kallade ”ekologiska fokusarealer”, där baljväxter är en av grödorna som man kan tillgodoräkna sig som en ekologisk fokusareal.

Även ett ökat fokus i näringen de senaste åren på att odla inhemska proteingrödor i syfte att ersätta den importberoende sojabönan i våra djurfoder bör ha påverkat odlingen positivt.

Figur 30. Areal baljväxter 2008–2022

Arealen energiskog har varierat mellan åren och efter ett par år av ökad odling har arealen de senaste sex åren minskat. Den odlade arealen ligger på en mycket låg nivå (figur 31) och 2022 odlades endast 813 hektar vilket är den lägsta arealen som uppmätts. Odlingen motsvarar mindre än 1% av den totala åkerarealen.

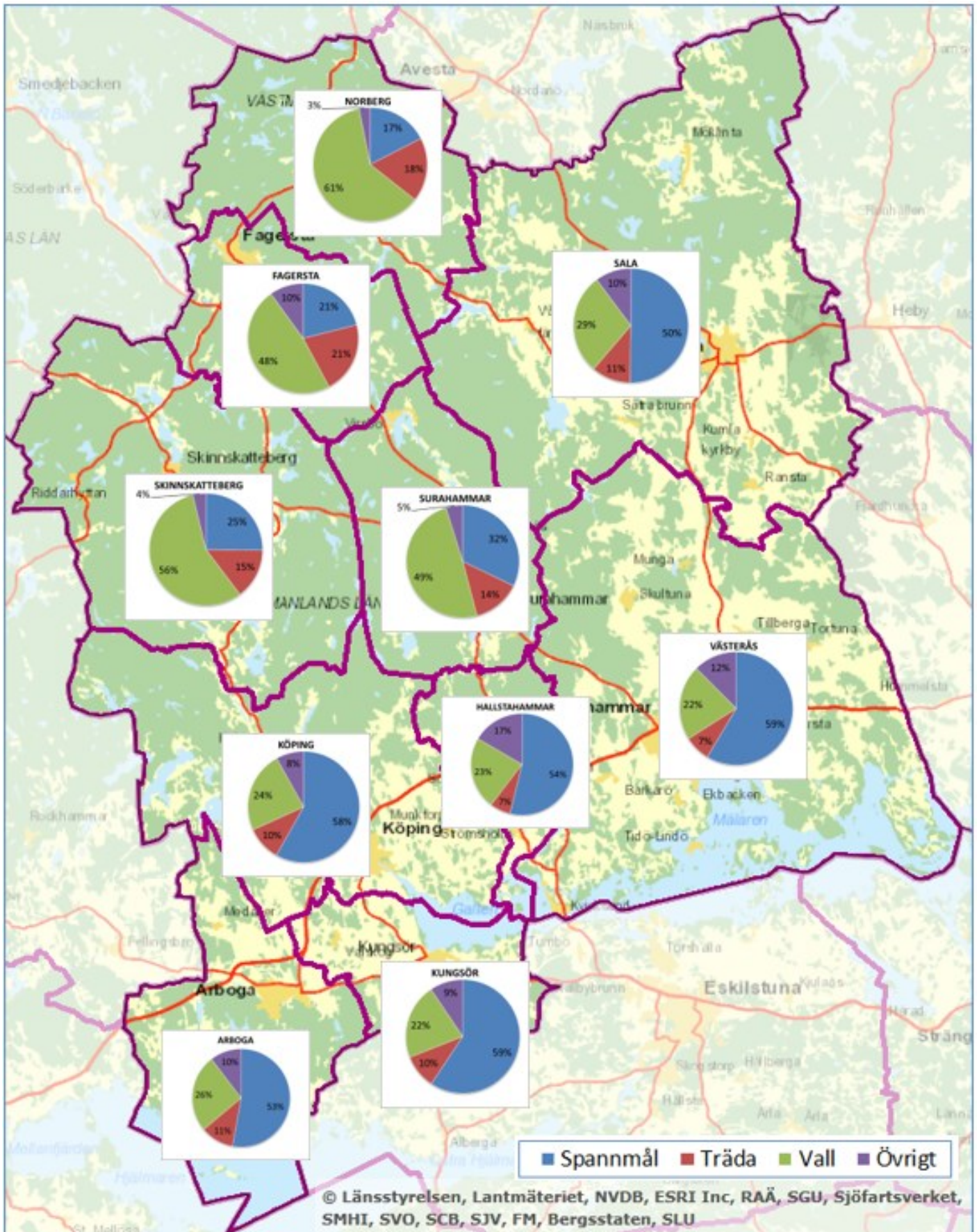
Figur 31. Areal energiskog 2008–2022.

Åkerarealens användning i länets kommuner varierar en hel del, vilket åskådliggörs översiktligt på kartan i figur 32 samt mer detaljerat i tabell 10. Den större delen av spannmålsodlingen bedrivs i mälarkommunerna samt i Sala, där spannmål odlas på cirka 50–60% av åkermarken. I ”bergslagskommunerna” odlas mellan 17–25 % av åkermarken med spannmål. I dessa kommuner (Norberg, Fagersta och Skinnskatteberg) är vallodlingen dock stor (uppåt 50–60% av åkerarealen).

I kategorin ”Övrigt” ryms bland annat oljeväxter, grönfoder, vallfröarealer, oljelin, majs mm)

Figur 32. Åkerarealens användning 2022.

Tabell 10. Åkerarealens användning i länets kommuner, hektar.

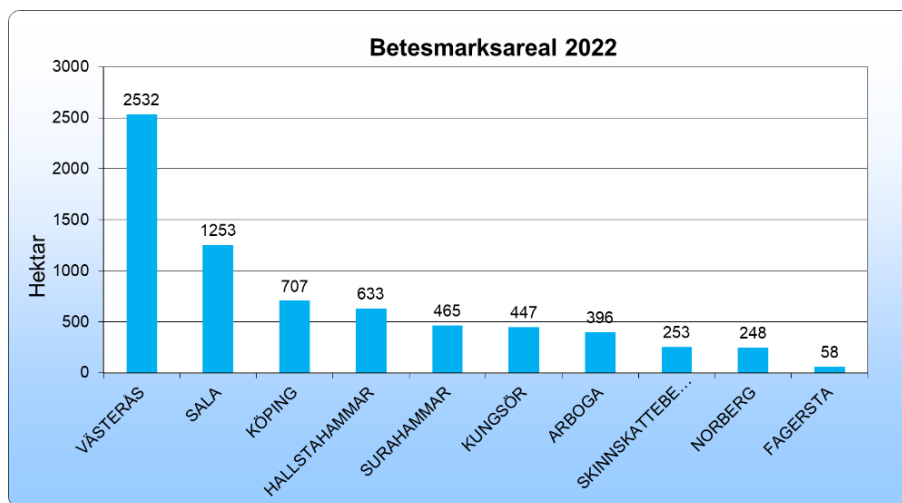
		Hösvete	Vårsvete	Råg	Korn	Havre	Rågsvete	Blandad (stråså)	Kok- och foderårer, vicker och åkerbönor	Majs	Grönfoderväxter	Slätter- och betesvall	Vall för fröskörd	Matpotatis	Raps	Rybs	Ojelin	Energiskog	Träda	Total åkerareal
SKINNSKATTEBERG	2018	100	70	100	296	8	24	34	34	60	1477	1	9	0	0	13	304	2540		
	2019	138	22	93	297	8	21	37	27	27	1610	1	1	0	0	12	218	2540		
	2020	73	59	164	330	47	25	25	36	36	1511	1	0	0	0	12	232	2563		
	2021	88	98	128	334	3	77	8	8	1492	1	0	0	16	0	12	236	2549		
	2022	104	20	155	324	5	34	2	9	1439	0	0	0	16	0	12	370	2547		
SURAHAMMAR	2018	227	120	279	8	37	83	20	15	783	20	0	0	0	0	27	225	1778		
	2019	181	70	134	239	27	9	9	15	861	29	13	0	0	0	27	168	1793		
	2020	246	2	147	214	32	32	8	8	859	8	29	0	0	0	15	189	1781		
	2021	280	92	128	136	10	10	14	14	847	3	43	15	3	3	1773	179	1773		
	2022	241	14	167	144	3	25	0	8	868	3	40	0	0	0	3	243	1768		
KUNGSÖR	2018	1876	469	1211	979	70	2	244	9	1258	109	399	0	24	0	991	7869			
	2019	2325	153	42	984	1031	107	133	3	1521	148	489	35	38	0	712	7925			
	2020	2310	205	36	1145	1121	84	5	111	7	1402	154	322	54	0	731	7913			
	2021	2635	180	17	940	982	91	20	32	5	1514	132	319	50	45	0	769	7903		
	2022	2621	200	17	935	833	64	6	237	0	1544	153	1	301	0	101	765	7883		
HALLSTAHAMMAR	2018	1040	312	999	534	8	3	234	38	1253	82	318	0	0	0	147	263	5244		
	2019	1390	205	3	894	535	12	1	106	3	1188	82	331	0	0	142	232	5227		
	2020	1183	212	23	966	744	10	196	3	1166	62	180	0	0	0	127	245	5221		
	2021	1546	219	634	485	249	1	249	1	1166	32	356	12	44	115	310	5217			
	2022	1310	229	570	642	25	17	348	0	1157	42	307	0	79	106	340	5191			
NORBERG	2018	38	57	99	46	3	3	3	38	864	1	0	0	0	0	2	326	1481		
	2019	55	54	90	36	13	33	922	33	922	16	0	0	0	0	0	270	1496		
	2020	40	78	43	109	15	27	905	27	905	27	1	0	0	0	0	231	1484		
	2021	72	38	49	81	16	32	924	37	924	37	1	0	0	0	0	240	1504		
	2022	110	21	33	86	11	34	904	10	904	10	2	0	0	0	0	271	1493		
VÄSTERÅS	2018	5180	1862	8653	2346	31	31	1355	11	1355	134	899	0	36	619	2173	29597			
	2019	7830	898	38	6518	2809	144	30	1022	11	211	6268	77	1004	7	92	604	1781	29519	
	2020	6807	1094	10	6503	3190	92	98	1272	11	187	6159	94	990	25	70	568	1886	29398	
	2021	8681	670	5389	2662	101	7	1151	11	213	5962	125	1	1073	58	157	546	2216	29313	
	2022	8201	722	18	5505	2482	130	35	1465	11	150	6106	185	1	998	9	183	529	2167	29191
SALA	2018	2059	2699	161	5099	4295	27	13	767	19	223	7131	374	2	533	133	43	83	3273	27996
	2019	3318	1913	457	3895	4429	115	9	816	50	227	8026	369	1	499	222	14	60	2547	27350
	2020	3044	2170	414	3544	5341	13	13	772	56	221	7768	286	2	608	148	51	2505	27325	
	2021	3915	2157	133	3135	4203	40	28	750	45	184	7572	300	2	539	182	93	56	3467	27322
	2022	4046	2065	184	2748	4621	79	48	1049	14	304	7446	345	8	800	70	49	45	3007	27264
FAGERSTA	2018	35	38	49	47	3	4	4	19	524	19	38	0	0	0	12	188	997		
	2019	19	34	69	58	17	8	8	13	577	1	0	0	0	0	12	152	1005		
	2020	11	39	66	96	1	1	1	6	523	2	0	0	0	0	11	169	992		
	2021	39	85	44	84	84	3	464	1	464	1	0	0	0	0	11	193	988		
	2022	21	21	54	133	15	15	466	7	466	7	13	0	13	0	11	209	988		
KÖPING	2018	2947	704	3366	2424	83	55	532	23	3366	182	371	19	48	1538	15940				
	2019	4277	470	47	2532	2321	147	34	500	23	160	3621	178	277	66	16	32	1193	15973	
	2020	4065	289	2443	2863	63	61	490	23	51	3469	220	469	9	14	23	1362	15942		
	2021	5012	320	11	2140	2113	119	108	523	24	35	3471	211	310	19	39	19	1421	15952	
	2022	4110	425	36	2218	2346	95	35	521	24	93	3645	135	462	27	63	19	1599	15929	
ARBOGA	2018	829	556	1074	1122	46	7	146	25	1742	188	465	0	19	97	896	7308			
	2019	1533	289	40	701	1201	65	11	80	19	1891	205	308	0	0	87	774	7299		
	2020	1405	477	719	1257	29	15	149	21	1829	107	225	0	86	89	730	7280			
	2021	1747	184	21	653	1211	238	13	109	48	1746	81	110	14	74	88	795	7250		
	2022	1560	255	9	499	1134	360	1	132	72	1659	198	1	147	13	190	796	7224		

Betesmarksarealen i länet ligger på en relativt konstant nivå runt 7 000 hektar (tabell 9 samt figur 93). Arealen betesmark för respektive kommun redovisas i figur 33. Liksom för åkermarken finns de största arealerna hävdad betesmark i Västerås och i Sala. Hävdade betesmarker är viktiga då de

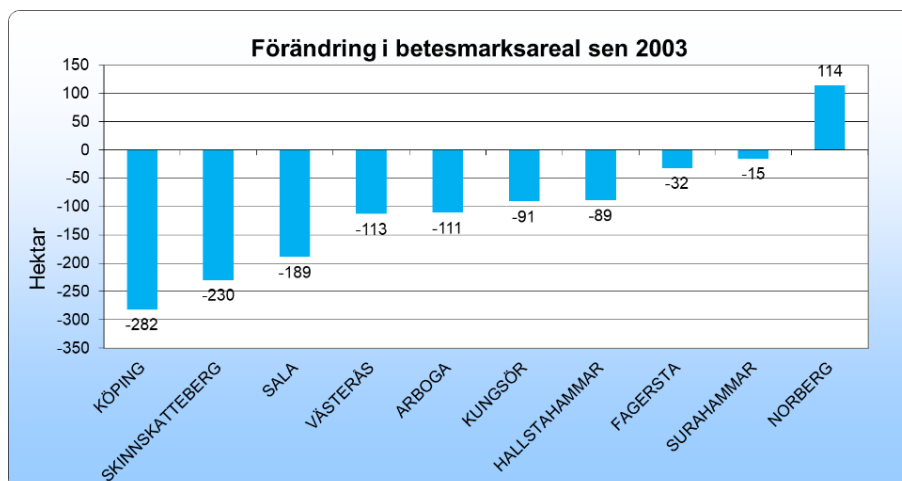
- har rika natur- och kulturmiljövärden
- är en viktig resurs för jordbruket som varken kräver plöjning, gödsling eller insådd av gräs för att producera foder
- gynnar nyttoinsekter som sköter pollinering och ser till att det blir färre skadedjur.

Då djurantalet av betande djur (nötkreatur, får och hästar) i länet är relativt lågt och tyvärr även minskande finns risker att hävden av våra kvarvarande betesmarker äventyras. En dålig hävd resulterar i att gräset tar över samt att markerna inom kort slyar igen och slutligen beskogas. I figur 34 redovisas förändringen av betesmarksarealen sen 2003 (under en 20-års period). Endast Norberg kan visa på en stigande betesmarksareal.

Figur 33. Betesmarksareal 2022

Figur 34. Förändring i betesmarksarealen sen 2003.

3.2 Skördar

*Normskördarnas*³ utveckling sen 70-talet redovisas i tabell 11 samt i grafisk form i figur 35. Sen 1970 har de förväntade skördarna i genomsnitt ökat med ungefär 65 % för höstvetete och för vårkorn och havre med +66 respektive +45 %. Lite grovt räknat kan man säga att spannmålsskördarna ökat med en procent per år. Motsvarande skördeökning för vårraps ligger i på 11% vilket är i stort sett oförändrad sen 1970.

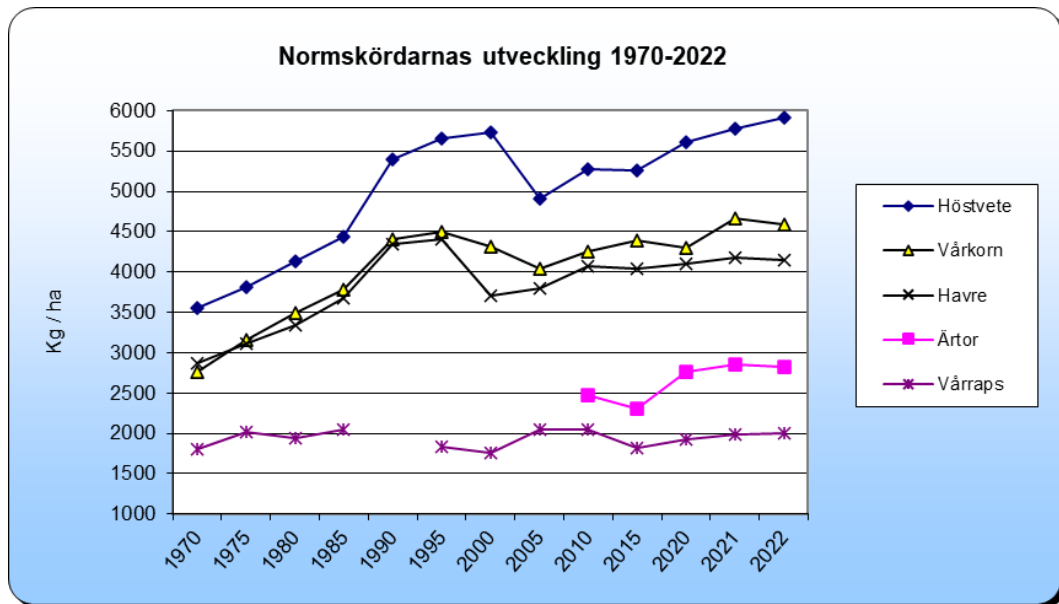
Odlingen av inhemska proteingrödor är av vikt för att minimera mängden importerade proteinkällor såsom soja. Skördeutvecklingen för ärtor är svagt positiv medan i stort sett stillastående för åkerbönor.

Tabell 11. Normskördar i Västmanland.

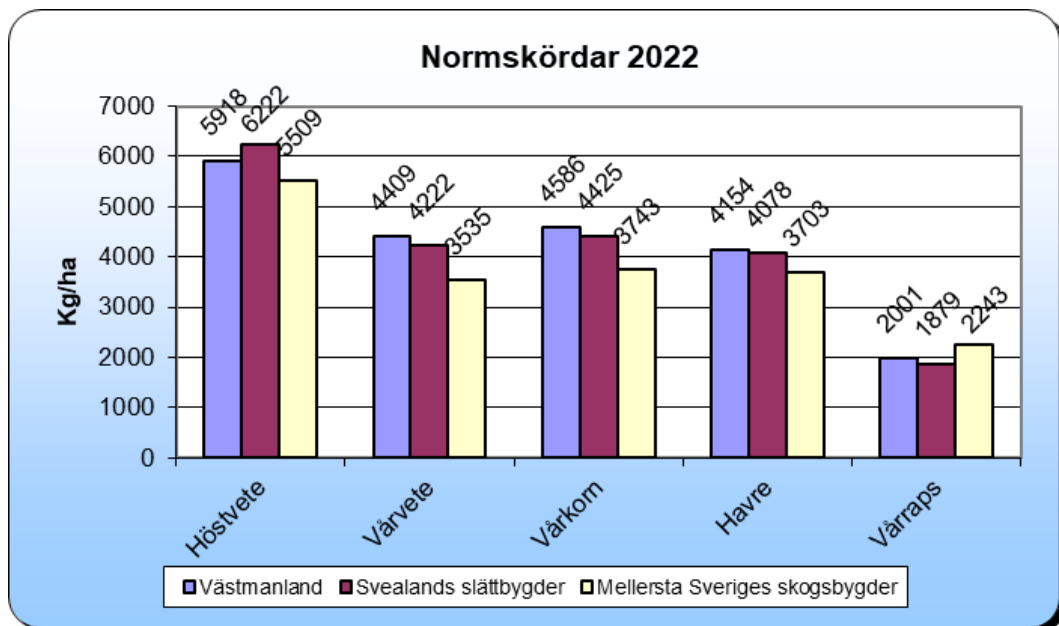
	Höstvetete	Vårvetete	Vårkorn	Havre	Vårraps	Vårrybs	Ärtor	Åkerböna	Potatis ²⁾
1970	3561	2785	2762	2865	1797	1355			
1975	3806	3212	3163	3106	2020	1555			
1980	4129	3642	3489	3348	1947	1747			
1985	4439	4047	3776	3683	2040	1792			
1990	5401	4899	4410	4352					
1995	5663	4784	4503	4412	1840	1670			20496
2000	5729	4064	4323	3713	1762	1551			21245
2005	4909	4026	4049	3803	2048	1636			20291
2010	5281	4065	4253	4066	2049	1539	2480		23605
2015	5256	3960	4395	4036	1822		2309		
2016	5405	4095	4475	4050	1840		2456		
2017	5521	4228	4533	4098	1836		2565		
2018	5625	4403	4700	4200	1878		2704	2977	
2019	5534	4291	4579	4074	1882		2703	2977	
2020	5605	4340	4302	4104	1930		2767	3059	
2021	5785	4447	4670	4176	1991		2860	3191	
2022	5918	4409	4586	4154	2001		2827	3013	

³ Normskördar: SCB beräknar årligen normskördar. Med normskörd menas den skörd, som man kan förvänta sig under normala väderbetingelser. Normskörden i ett område utgörs av ett medeltal av hektarskördarna enligt skördeuppskattningar under de senaste 15 åren före det aktuella normskördeåret plus en beräknad skördeförändring från 15-årsperiodens mitt till och med det aktuella skördeåret.

² Inga uppgifter 1970–1990

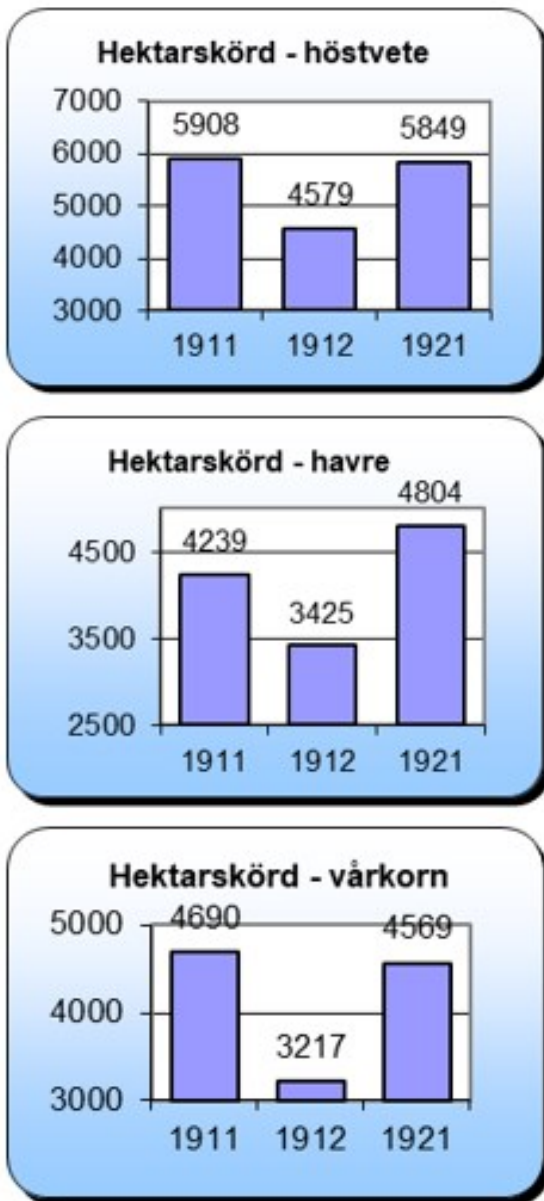
Figur 35. Normskördarnas utveckling 1970–2022.

Jämför man länets beräknade *normskördar* 2022 med genomsnittet för odlingen i Svealands skogsbygder (=Fagersta och Norberg kommun) ser man i figur 36 att förväntad avkastning är något lägre i skogsbygderna för samtliga spannmålsgrödor. Jämfört med odlingarna i Svealands slättbygder (=övriga kommuner i länet) är skillnaderna relativt små.

Figur 36. Normskördar 2017.

I figur 37 redovisas medelvärdet för normalskördar 2020–2022 mer detaljerat för länets tre huvudsakliga *skördeområden* (1911, 1912 samt 1921). Vid jämförelse ser man att lantbrukarna i nordvästra delen av länet (område 1912) endast får 68–81 % av den korn- respektive havreskörd som lantbrukarna i södra delen (1911) tar. Även höstveteskördarna är lägre (78 %) av normalskördarna för samma områden. Skördarna i område 1921 är på samma nivå som i område 1911 förutom att havresköörden något högre (ca +13%).

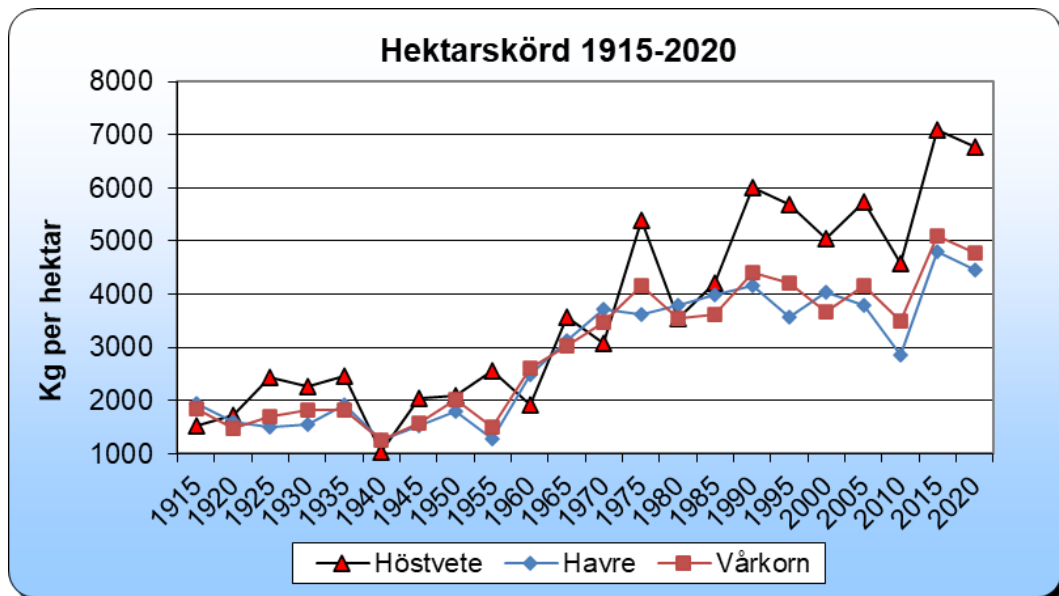
Figur 37. Normalskördar i länet per skördeområde. Medelvärde 2020–2022

Uppgifter för *bärgade skördar*⁴ redovisas i figur 38 för tre olika grödor i länet senaste seklet (mellan 1915–2020). De bärgade skördarna uppvisar samma långsiktiga utveckling som normalskördarna, men de individuella mätvärdena för de enskilda åren avviker mer från trendlinjen. För höstvetete varierar hektarskördarna kraftigt mellan åren. Torråret 2018 innebar kraftigt reducerade skördar för samtliga grödor.

Beräknar man fram en genomsnittlig skördeökning/år (=trendlinje) sen efterkrigstiden (1950–2021) visar den på en årlig skördeökning på +47 kg för höstvetete, 23 kg för havre och 29 kg för vårkorn.

Figur 38. Hektarskörd i Västmanland i 5-årsintervaller

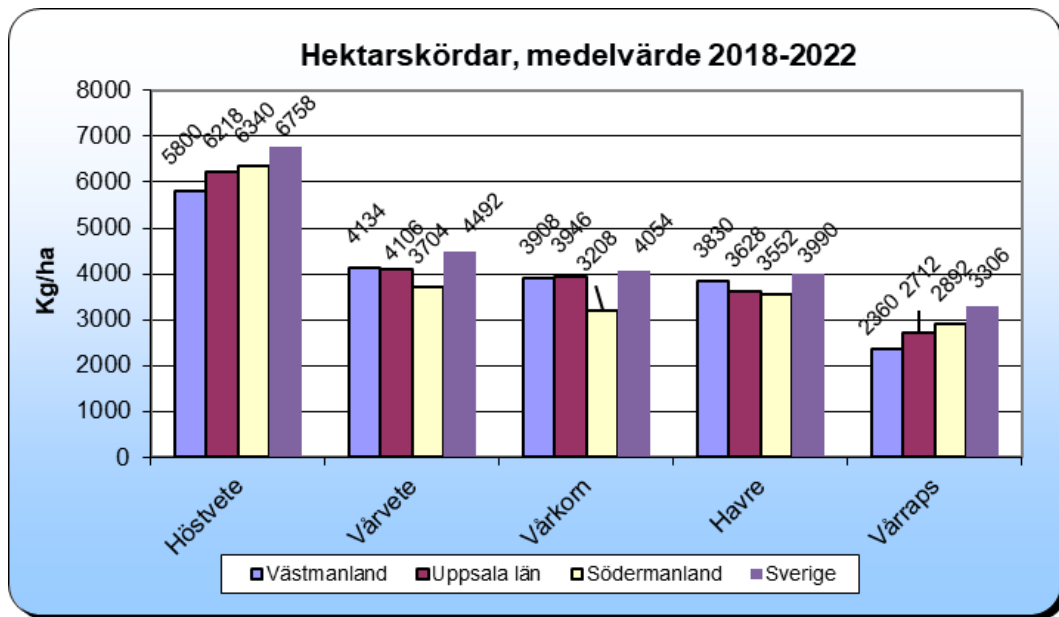

⁴ Bärgade skördar/Hektarskördar: Bestäms vid oberoende skördeuppskattningar. Bärgad skörd beräknas utifrån uppmätt skörd i utlagda provytor minus en beräknad skördeförlust (spill, obärgade arealer). För spannmål redovisas skördarna vid 15,0% vattenhalt och för oljeväxter vid 18,0% vattenhalt.

² Inga uppgifter för oljeväxter hittade

Ett 5-årsmedelvärde för hektarskördarna i Västmanland 2018–2022 jämfört med två grannlän och för genomsnittet i Sverige redovisas i figur 39. I Västmanland verkar höstveteskördarna vara något lägre, medan vårvete- respektive kornskördar tenderar vara lägre i Södermanland. Genomsnittsskörderna i Sverige är liknande eller något högre för samtliga grödor.

Figur 39. Hektarskördar, medelvärde 2018–2022

3.3 Åkerklassificeringen från 1971

1971 genomfördes en nationell klassning av Sveriges åkermarker. Åkrarna klassades in på en tiogradig skala avseende deras ekonomiska avkastningsvärde baserat på skördestatistik från 1969 års 421 skördeskadeområden.

I graderingen beskriver man de bästa jordarna. De med bäst förutsättningar för en hög ekonomisk avkastning fick klass 10. De med sämst förutsättningar som klass 1-jordar.

I Västmanland återfinns jordar i klass 2–5 (bilaga 1) och de ”bästa” klass 5-jordar återfinns runt Köping/Arboga.

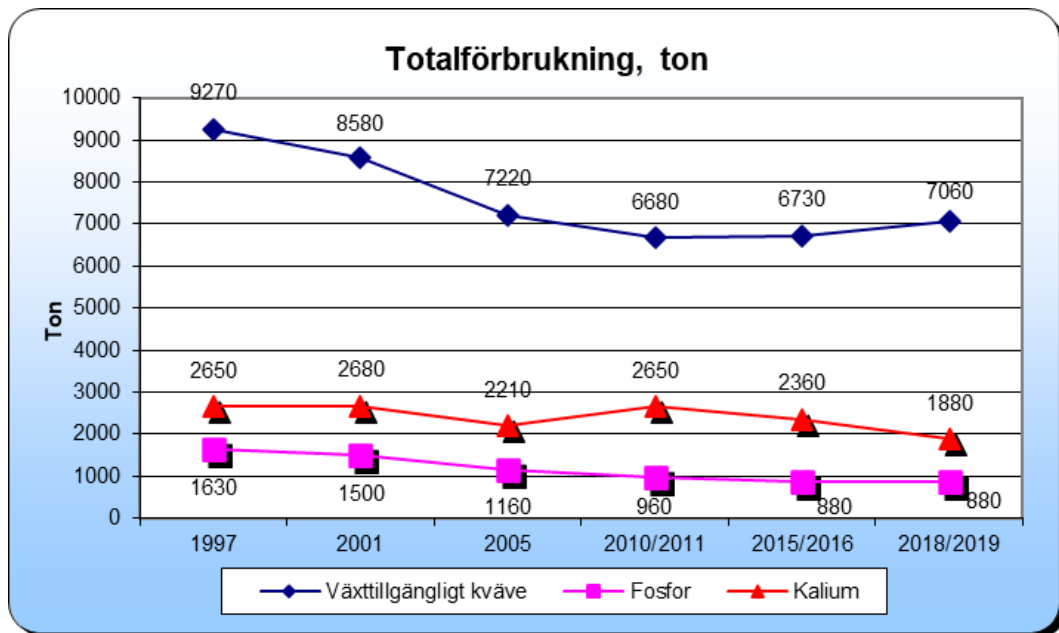
Denna åkermarksklassning beslutades vägleda kommunernas avvägningar vid den fysiska planeringen. Enligt 3 kap. 4 § miljöbalken får bruksvärd jordbruksmark tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk.

Trots att mer än 50 år gått sen klassificeringen gjordes och att klasserna är mycket grovt indelade (på församlingsnivå) utgör de ändå (i brist på annat?) ett underlag för kommunernas planering i ärenden om bygglov enligt plan- och bygglagen.

3.4 Användning av gödsel- och växtskyddsmedel

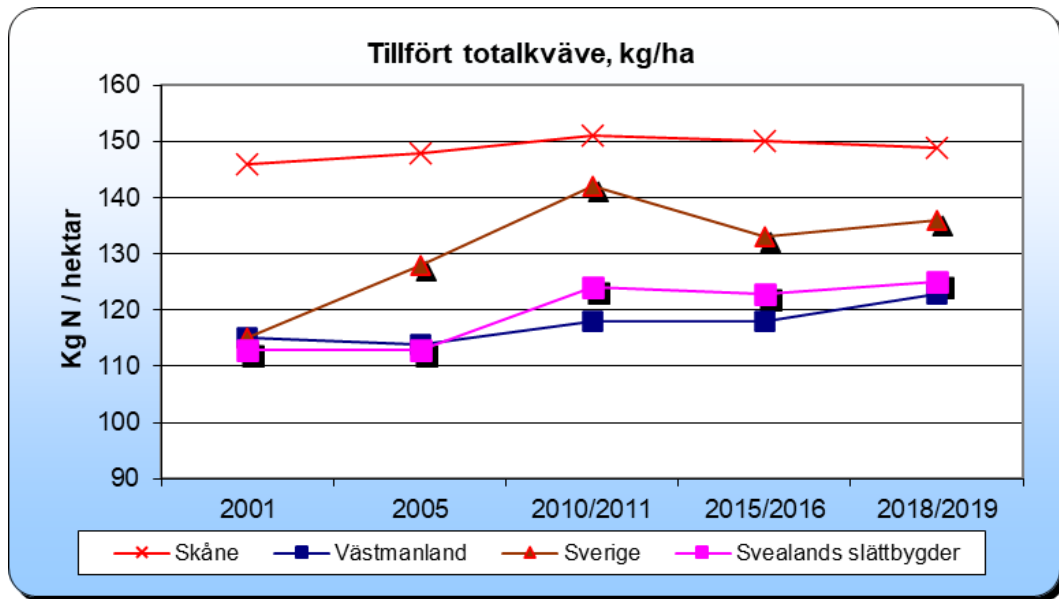
Den *totala tillförseln av mineral- och stallgödsel* till grödor i Västmanland som skördades 2019 uppgick enligt figur 40 till 7 060 ton kväve i växttillgänglig form, 1 880 ton fosfor och 880 ton kalium. Ingen nyare data finns tillgänglig. För kväve, fosfor och kalium är det en nedgång jämfört med 1997 års undersökning (25 år sedan) med 24, 29 respektive 46 %. Av det växttillgängliga kvävet utgörs 91 % av tillförda mineralgödselmedel och resten av utspridd stallgödsel. Av mängden fosfor som tillförs åkermarken kommer 72 % från mineralgödsel. Mineralgödselmedel svarar för 47 % av kaliumtillförseln.

Figur 40. Totaltillförsel växtnäringsämnen.

I figur 41 redovisas *tillförseln av kväve per hektar åker* för Västmanland, Svealands slättbygder (se figur 1), Skåne samt för Sverige som helhet. Kvävetillförseln i Västmanland har följt trenden för Svealands slättbygder de senaste åren. Skåne tillför i snitt 21 % mer kväve än de västmanländska lantbrukarna per hektar åkermark, vilket till stor del kan förklaras av deras högre skördenivåer.

Figur 41. Kvävetillförsel per hektar åker.

I tabell 12 redovisas användningen av ogräs-, svamp-, och insektsmedel i åkergrödor för 1998, 2006, 2009/10 och 2016/17 i Västmanland, Svealands slättbygder⁵ samt Sverige som helhet. Ingen nyare statistik är tillgänglig. Man ser att bekämpning av ogräs är den åtgärd som utförs på i särklass störst arealer. I Västmanland används ogräsmedel på 58% av åkerarealen 2016/17.

Svampbehandlingar utfördes på 25 % av åkerarealen 2016/17 vilket är högre än för Sverige som helhet. För att uppskatta bekämpningens intensitet är det intressant att titta på vilken dos (kg/ha) kemiska medel som används. Vid sprutningsarbetet 2016/17 använde de västmanländska lantbrukarna ungefär 50/55-procentiga doser av ogräs- samt svampmedel jämfört med genomsnittet i Sverige.

Tabell 12. Användningen av kemisk bekämpning i åkergrödor.

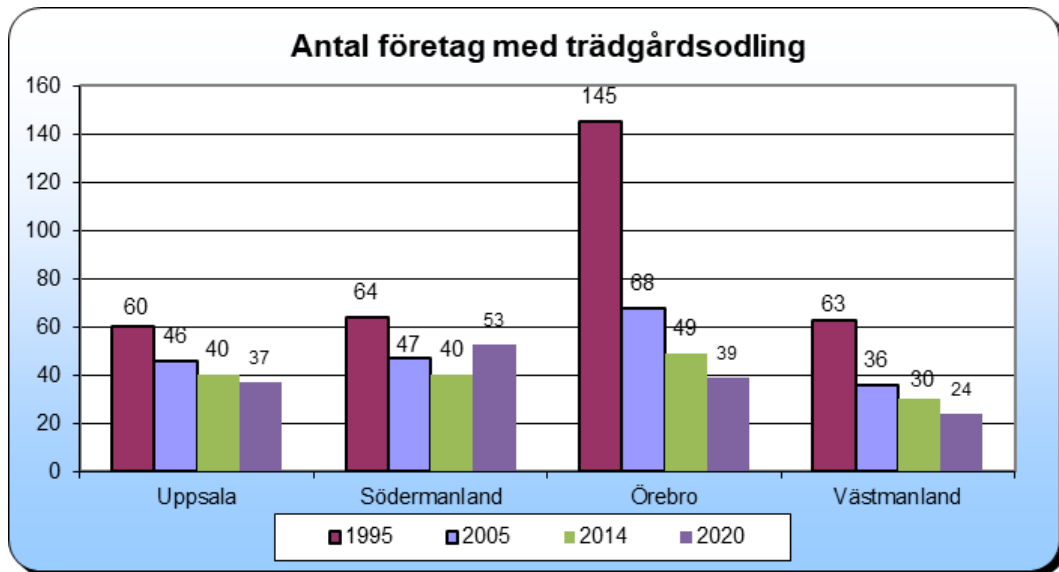
	Grödatareal, ha	Ogräsmedel, aktiv substans			Svampmedel, aktiv substans			Insektsmedel, aktiv substans		
		Behandlad areal, %	Kg/ha	Ton	Behandlad areal, %	Kg/ha	Ton	Behandlad areal, %	Kg/ha	Ton
1998										
Västmanland	109 000	61	0,42	28,3	8	0,29	2,7	4	0,01	0,0
Svealands slättbygder	553 000	56	0,43	133,4	11	0,37	22,9	7	0,05	1,8
Sverige	2 529 000	47	0,67	798,3	14	1,00	225,5	11	0,04	12,2
2006										
Västmanland	97 000	57	0,46	25	11	0,16	1,7	14	0,09	1,1
Svealands slättbygder	503 000	54	0,37	99,5	11	0,36	20,3	11	0,08	4
Sverige	2 330 000	46	0,6	643,9	16	0,46	169,2	13	0,07	21,6
2009/10										
Västmanland	87 000	44	0,4	15,4	-	-	-	-	-	-
Svealands slättbygder	533 000	53	0,3	83,2	14	0,21	15,3	6	0,04	1,3
Sverige	2 446 000	46	0,56	637,9	22	0,37	192,6	11	0,04	10,6
2016-17										
Västmanland	90 000	58	0,29	15,2	25	0,17	3,8	-	-	-
Svealands slättbygder	535 000	56	0,29	88,3	20	0,18	20,1	3	0,03	0,5
Sverige	2 397 000	45	0,53	569	20	0,33	161,9	9	0,04	9,3

⁵ Se Sverigekarta sida 6.

3.5 Trädgård

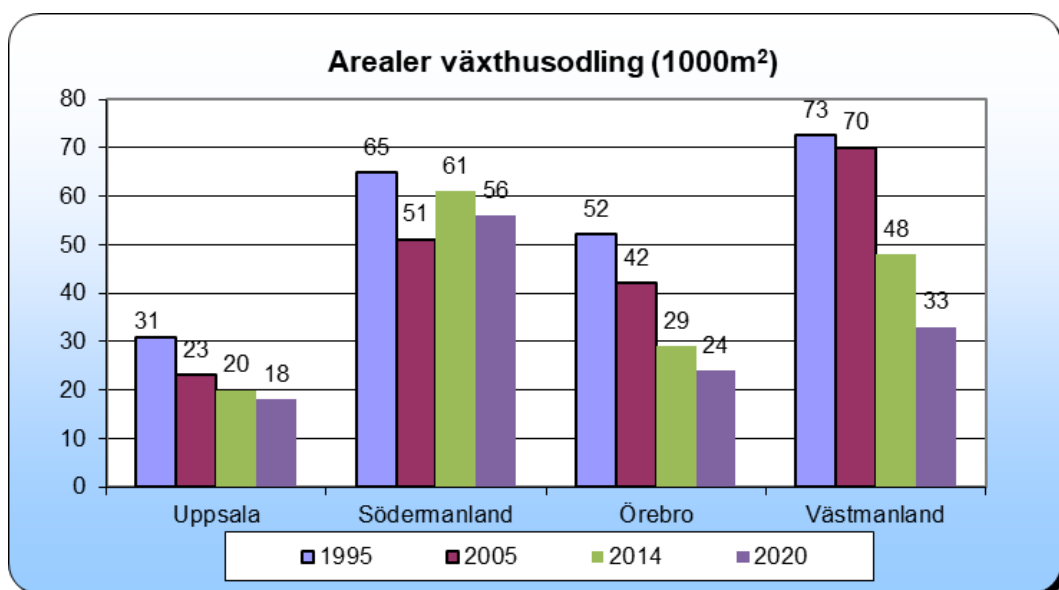
I figur 42 redovisas antal företag med *trädgårdsodling* i Västmanlands-, Uppsala, Södermanlands-, Örebro samt Stockholms län för åren 1995, 2005, 2014 och 2020. För samtliga län har antal trädgårdsföretag under dessa 25 år minskat och för Västmanlands del med 39 företag. Noteras bör att Heby kommun bytte länstillhörighet och övergick till Uppsala län 2007, vilket eventuellt kan förklara något av den minskning som skett mellan 2005–2014.

Figur 42. Totalantal företag med trädgårdsodling.

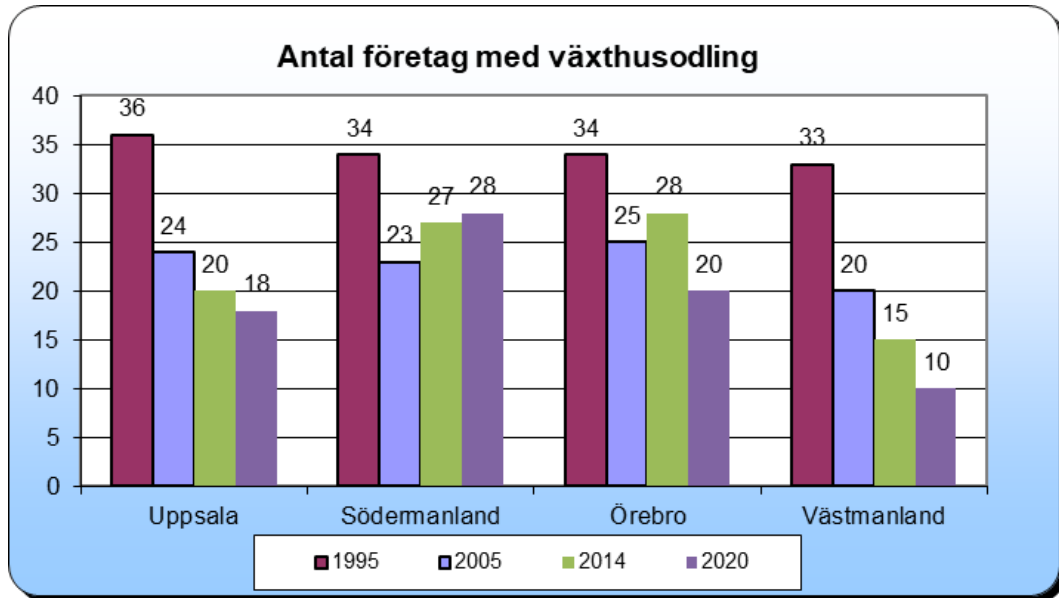
Växthusodlingen i Västmanland har, liksom i fler län, minskat under den senaste kvartalet (figur 43). År 2014 redovisades 48 000 m² (48 hektar) och 2020 har arealen sjunkit med 15 000 m² till 33 000 m². I Stockholms län upptar växthusodlingen 234 000 m² år 2020.

Figur 43. Arealer trädgårdsodling (ej frukt, bär eller köksväxter) i växthus.

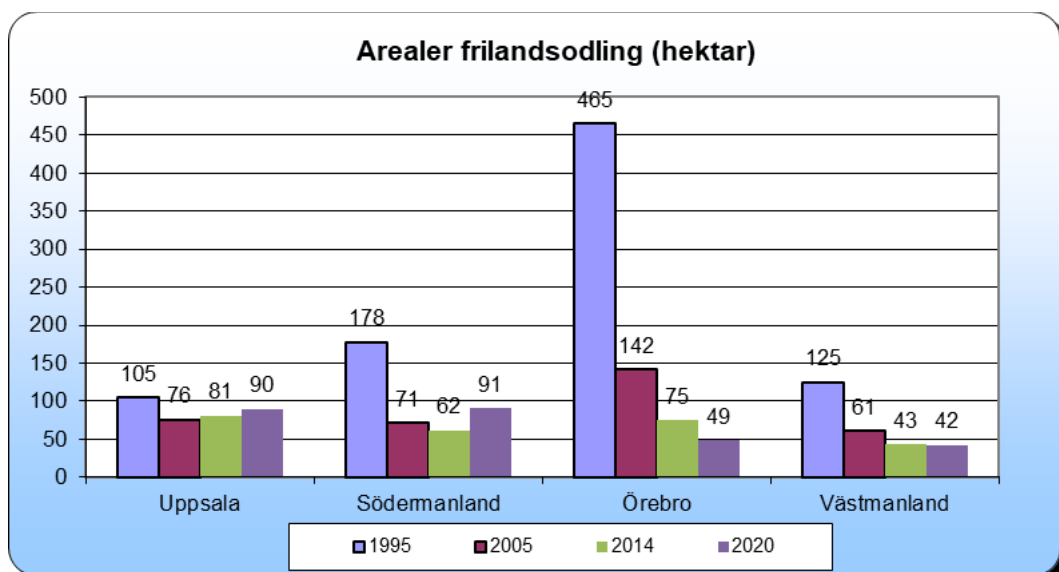
2020 redovisade 10 företag (15 företag år 2014) i Västmanland (figur 44) att de bedrev växthusodling. De stora ytorna växthusodling i regionen finns som sagt i Stockholms län och är där fördelade på 56 producenter.

Figur 44. Antal företag med växthusodling.

Antal hektar *frilandsodlade trädgårdsgrödor* i Västmanland uppgår 2020 till 42 hektar (43 hektar 2014). Stora arealminskningar har skett i Örebro län där nästan 90% av frilandsodlingen försvunnit det senaste kvartalet. En viss ökning verkar ha skett i Uppsala och Södermanland de senaste åren (figur 45).

Figur 45. Arealer trädgårdsodling på friland.

I tabell 13 redovisas arealer för *fruktodling och ett urval av bär- och köksväxter (friland samt i växthus)* i Västmanland 2005 och 2011. Både frukt- och bärödlingen verkar ha minskat kraftigt mellan 2011 och 2005. Framför allt har jordgubbsodlingen minskat med nära 85 %. Inga nyare data finns.

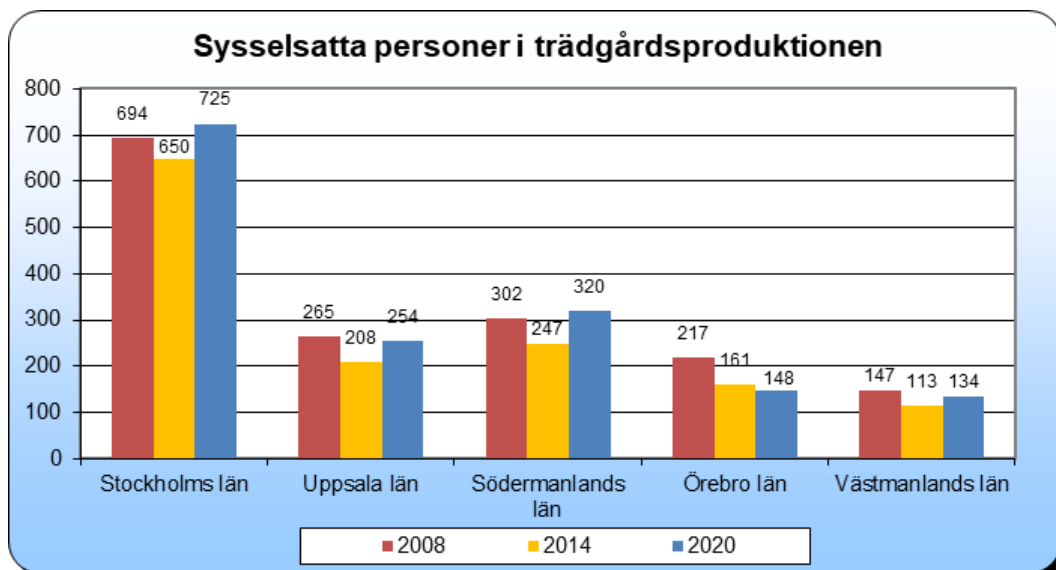
Odlingen av tomat samt gurka i växthus verkar dock ha ökat något, framför allt gurka som nu odlas på 2 500 kvm.

Tabell 13. Arealer frukt-, bär- och köksväxter.

		2005	2011
Hektar			
Fruktodling		24,4	11,1
Bärödling	Jordgubbar	24,8	3,5
	Svarta vinbär	3,9	0,9
	Övriga bär	0,1	4,9
Köksväxter, friland	Morot på friland	1,5	0,5
	Vitkål på friland	2,0	2,0
	Total frilandsodling	6,9	?
Kvadratmeter			
Köksväxter, växthus	Tomat i växthus	4 200	4700
	Gurka i växthus	1 200	2500
	Totalt i växthus	5 400	7400
Snittblommor		7 200	?

I figur 46 redovisas antal sysselsatta personer (både familjemedlemmar och icke familjemedlemmar) inom trädgårdsnäringsen i Västmanland och fyra grannlän. Antal sysselsatta är relativt lika mellan åren.

Figur 46. Sysselsatta personer i trädgårdsproduktionen.

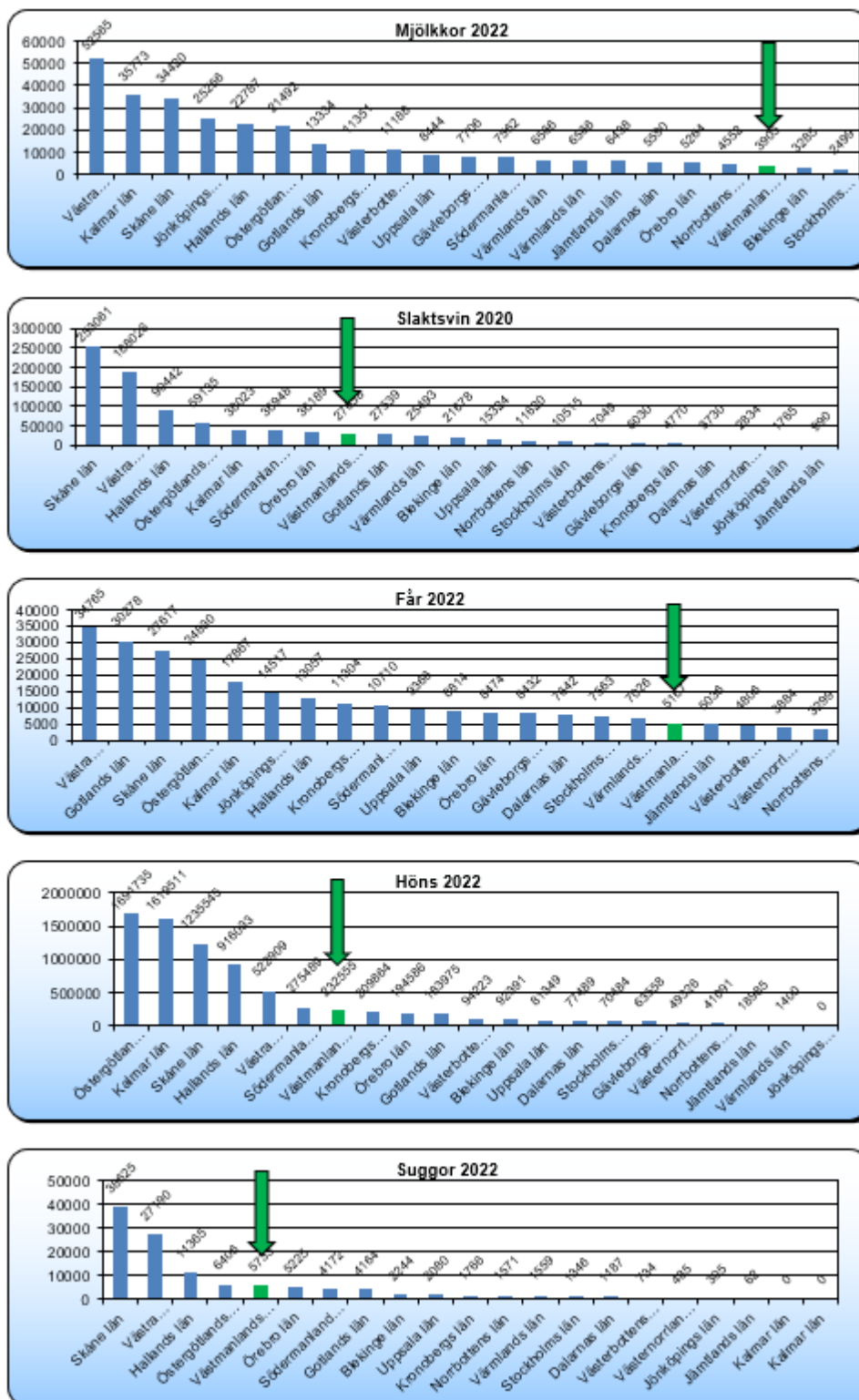

4 Husdjur

4.1 Antal nötkreatur

Jämfört med andra län i Sverige har inte Västmanland något stort antal lantbruksdjur. Djurantalet är framför allt lågt för nötkreatur och får. Traditionellt är dock smågrisproduktionen stor i länet och hönsproduktionen har ökat de senaste 5 åren. I figurerna nedan visas antal djur per län för de vanligaste lantbruksdjuren.

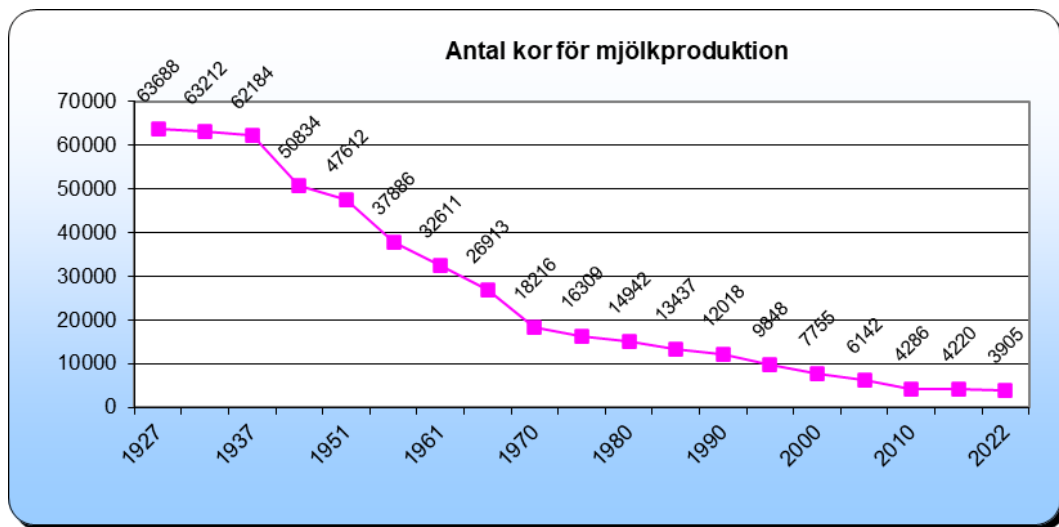
Figur 47. Antal djur per län 2022

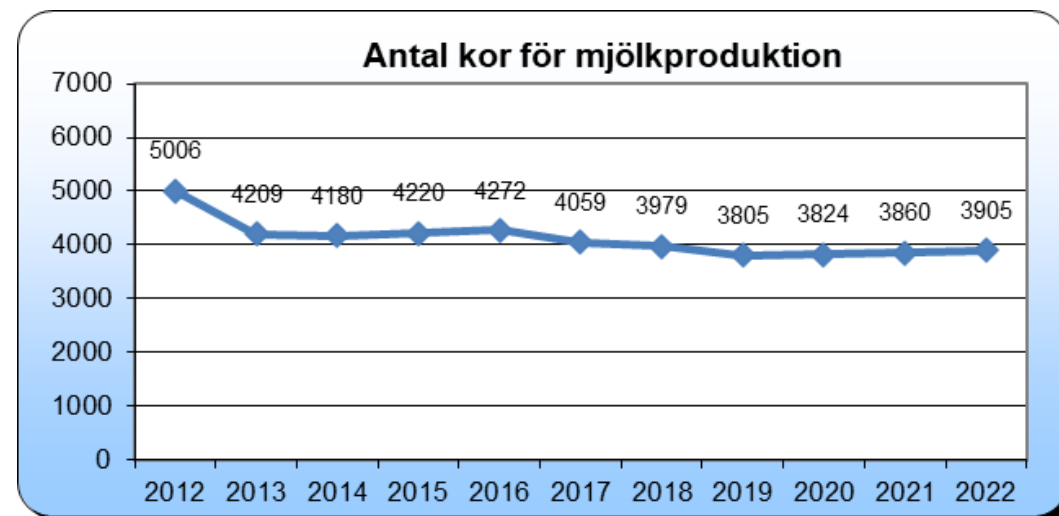
I figur 48 och 49 redovisas antal *mjölkkor* i Västmanland mellan åren 1927–2022. En dramatisk förändring har skett vad gäller mjölkkoantalet. På 95 år har antal mjölkkor minskat med 94 %, eller med 59 800 djur och i genomsnitt har mjölkkoantalet i länet minskat med 12 kor varje vecka under 95 års tid. Den största minskningen skedde under 40- och 50-talet.

Minskningstakten har dock avtagit från och med 70-talets början och en svag ökning kan t.o.m. anses under de senaste fem åren och mjölkkoantalet ligger 2022 på cirka 3 900 mjölkkor.

Figur 48. Antal mjölkkor 1927–2022.

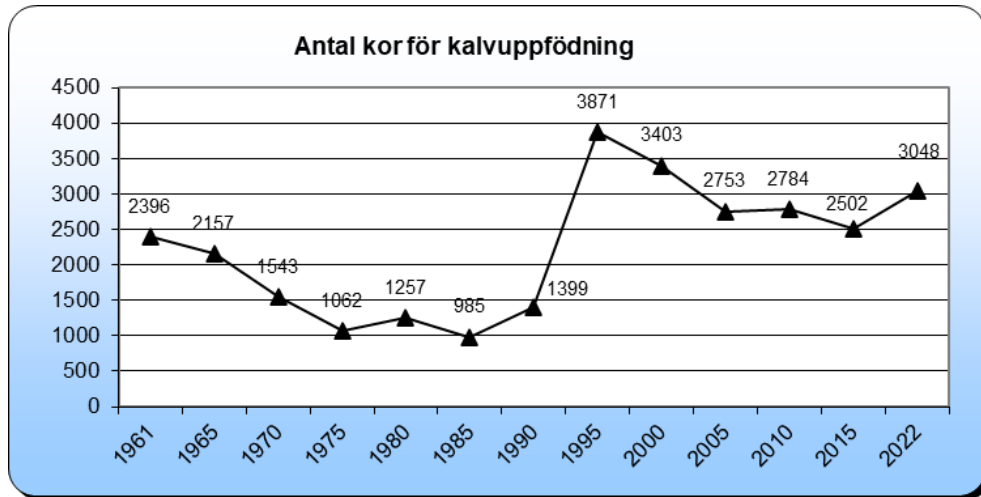
Figur 49. Antal mjölkkor 2010–2022.

I figur 50 skildras antal *dikor* i länet mellan år 1961–2022. Under 90-talets första hälft skedde en stark uppgång av antal dikor, vilket troligen berodde på den omställningspolitik som då rådde. Då togs stora arealer ur spannmålsproduktion

och på dessa arealer kunde dikor försörjas. I och med EU-inträdet 1995 lades de mesta av de omställda arealerna tillbaka till spannmålsproduktion och den många gånger olönsamma dikoproduktionen började avvecklas på företagen för att 2002 endast uppgår till 2 200 djur. En viss återhämtning har därefter skett & antal dikor uppgår 2022 till 3 048 moderdjur.

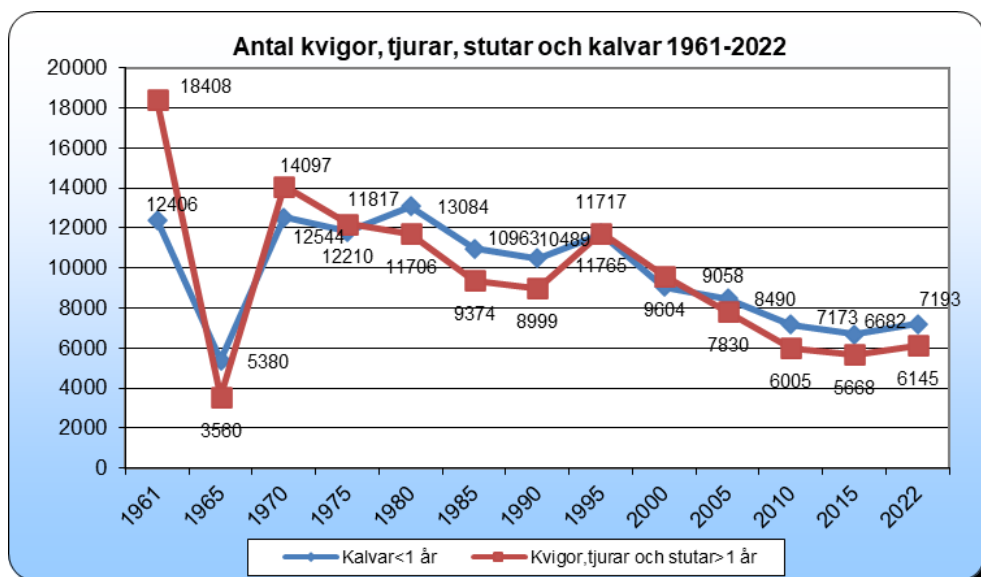
Figur 50. Antal kor för kalvuppfödning 1961–2022.

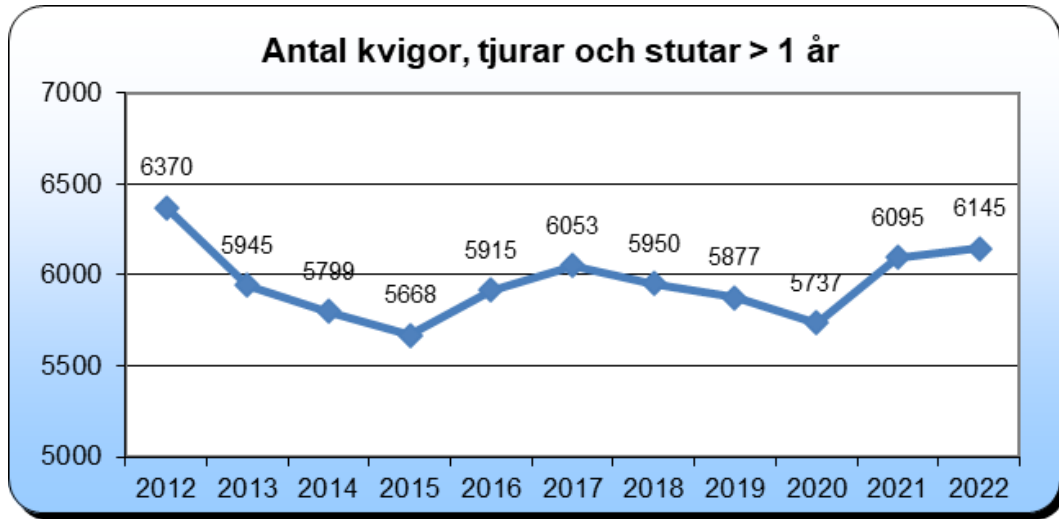
I figur 51 redovisas antal *kvigor, tjurar och stutar* >1 år samt *kalvar* <1 år i länet. Figuren visar att antal ungdjur minskat kontinuerligt under minst 40 år, vilket självfallet hör ihop med minskningen av antal mjölkkor. Färre kor ger färre kalvar. Ett frågetecken kan sättas till värdena för antal djur år 1965, då de avviker från de annars jämna kurvorna.

Den negativa trenden verkar dock ha stannat upp och visar nu (figur 52), liksom för dikoantalet (figur 50), till och med på en viss ökning vilket är glädjande. Antal ungdjur ligger under den senaste 10-årsperioden på ungefär 6 000 individer.

Figur 51. Antal ungdjur 1961–2022.

Figur 52. Antal ungdjur 2012–2022.

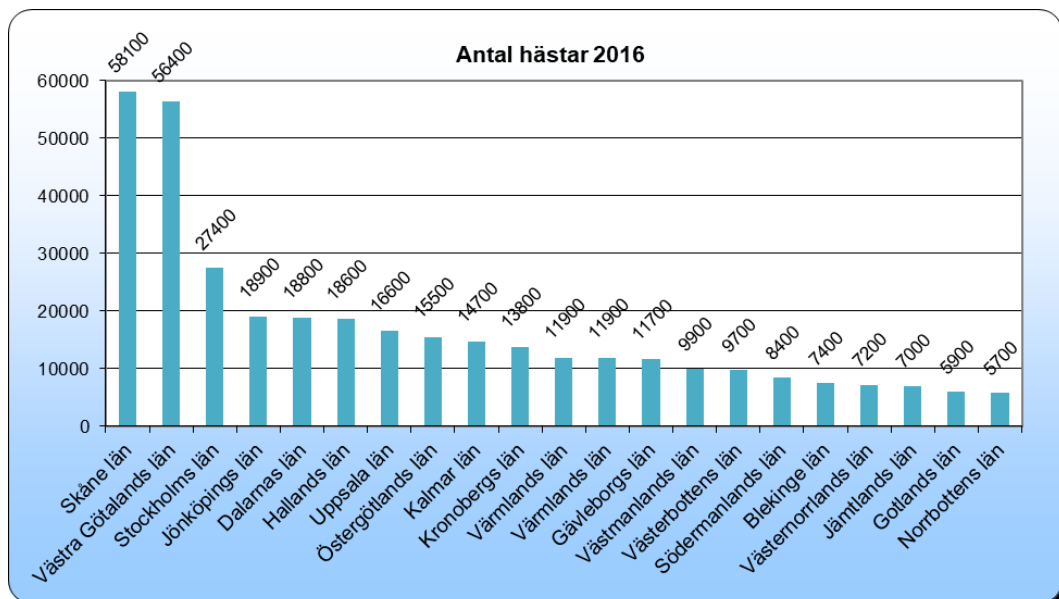

4.2 Antal hästar

Statistik över antal *hästar* i Sverige har under lång tid varit svår att få fram. 2016 gjordes två statistiska undersökningar riktat dels enbart till jordbruksföretag, dels en mer omfattande (=Hästundersökningen 2016) riktat till fastigheter som kan tänkas hålla häst samt till ridskolor och turridningsföretag. Den senare skattade antal hästar i Sverige till 355 500 med en felmarginal på 5%.

I Västmanland finns enligt "Hästundersökningen 2016" 9 900 hästar (medelfel på 24,6%), se figur 53. Det innebär att det sanna värdet av antal hästar kan variera mellan 7 465–12 335 hästar. I figur 64 redovisas antal hästar på jordbruksföretag per kommun.

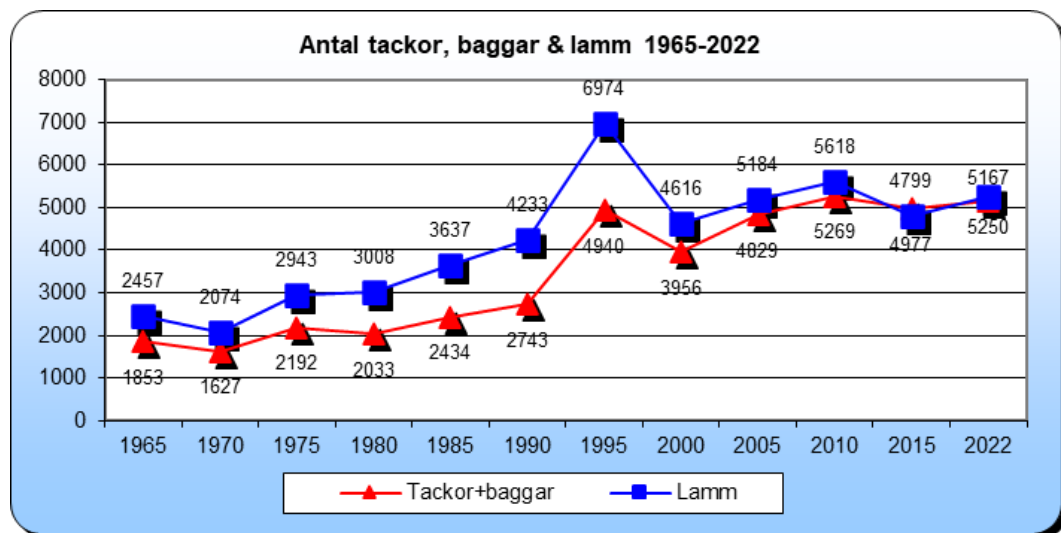
Figur 53. Antal hästar per län 2016.

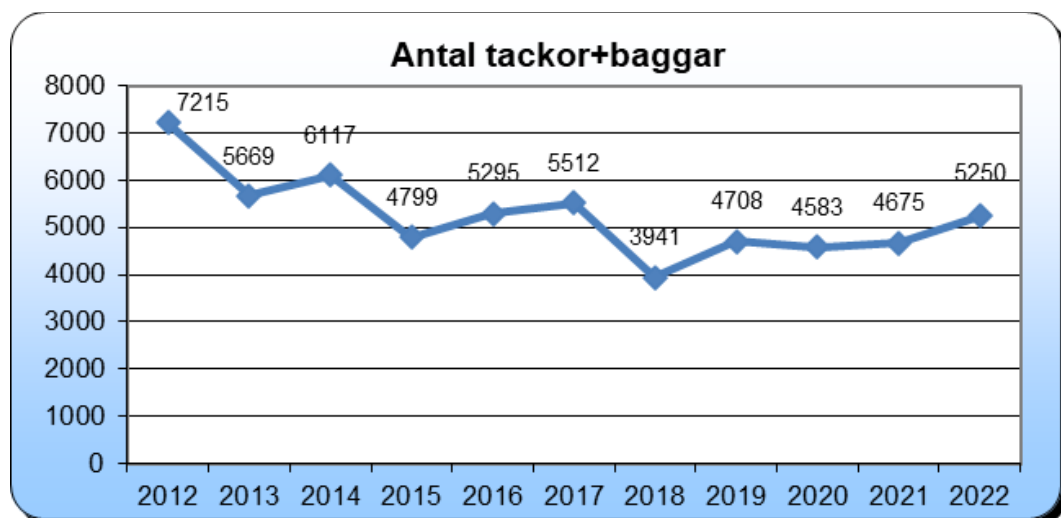
4.3 Antal får

Antal får i Västmanland redovisas i figur 54 uppdelade på *tackor* (inkl. baggar) samt *lamm*. Enligt figuren visar fårpopulationen en generellt positiv trend sen mitten av 60-talet till början av 2010-talet. I figur 55 redovisas antal får under den senaste 10-årsperioden. År 2012 redovisades 7 215 tackor/baggar vilket är det högsta antal som noterats sen 1927. Därefter tenderar djurantalet sakta minska till 2018 för att därefter återigen sakta öka. År 2022 finns ungefär 5 250 tackor (inkl. baggar) i länet.

Figur 54. Antal får 1965–2018

Figur 55. Antal får 2012–2022.

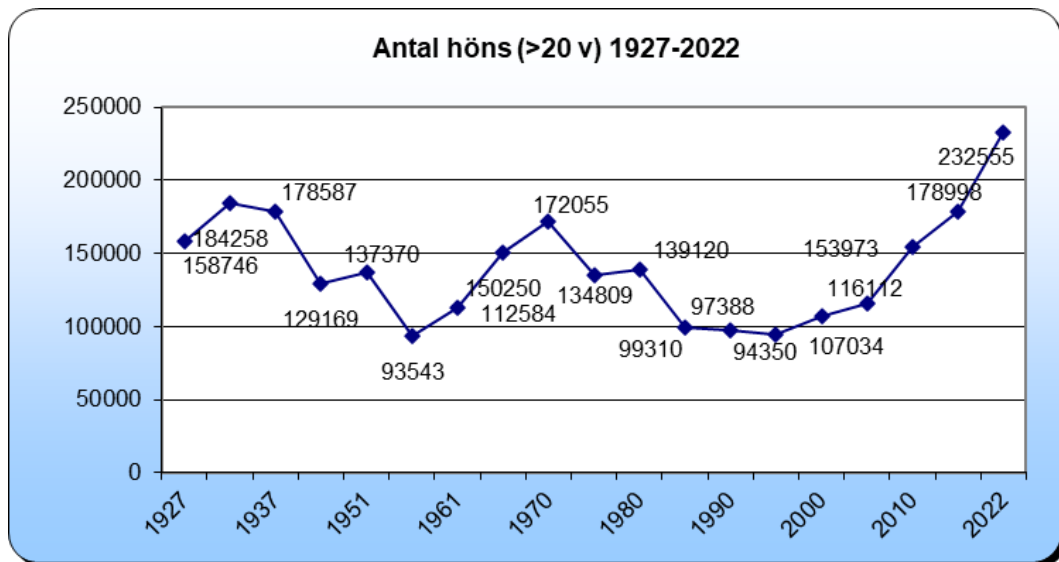

4.4 Antal höns

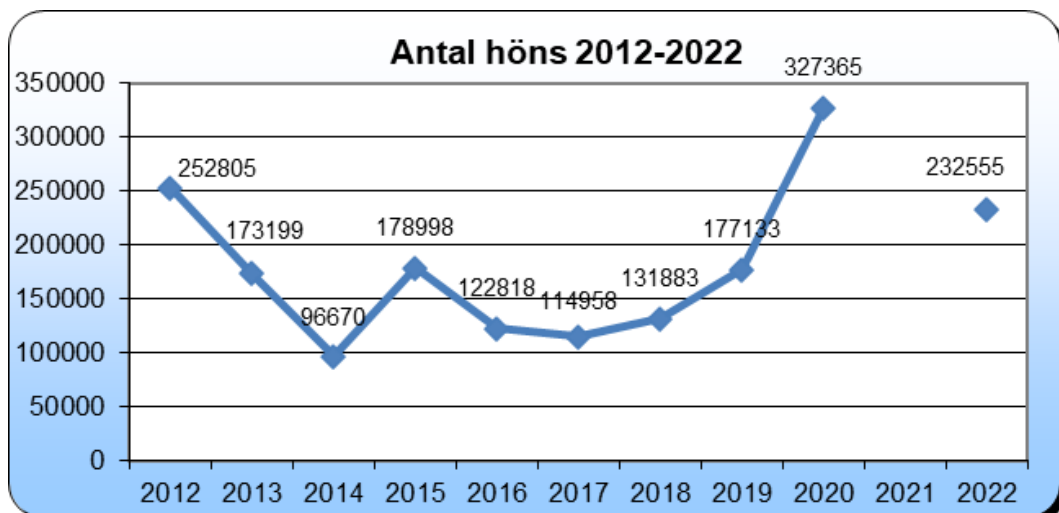
Under hela perioden sen tidigt 50-tal har antal *höns* varierat en hel del. Burhönsförbudet som trädde i kraft 2003 verkar inte ha påverkat antal höns i negativ riktning utan snarare på att företagen ökat sin produktion.

Antal höns i Västmanland visade, sen början på 1990-talet på en stark positiv utveckling, vilket framgår av figur 56. Antal höns i länet de senaste 10 åren redovisas i figur 57 där det framgår att 2020 fanns cirka 327 000 höns i länet vilket är det högst uppmätta antal som noterats. 2022 har dock antalet sjunkit till 233 000 höns. Detaljstuderar man varje enskilt år under 2000-talet har antalet varierat mycket, vilket kan indikera på brister i datainsamlingen, men även att branschen är liten och om en producent avvecklar alternativt startar upp en produktion ger det synbara utslag i statistiken.

Figur 56. Antal höns 1927–2022.

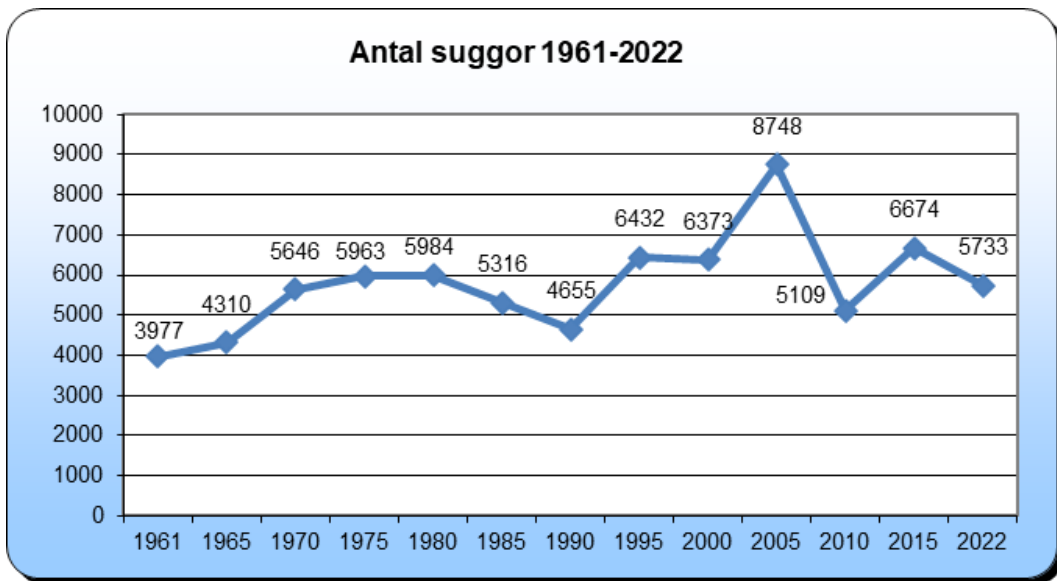
Figur 57. Antal höns 2012–2022.

4.5 Antal svin

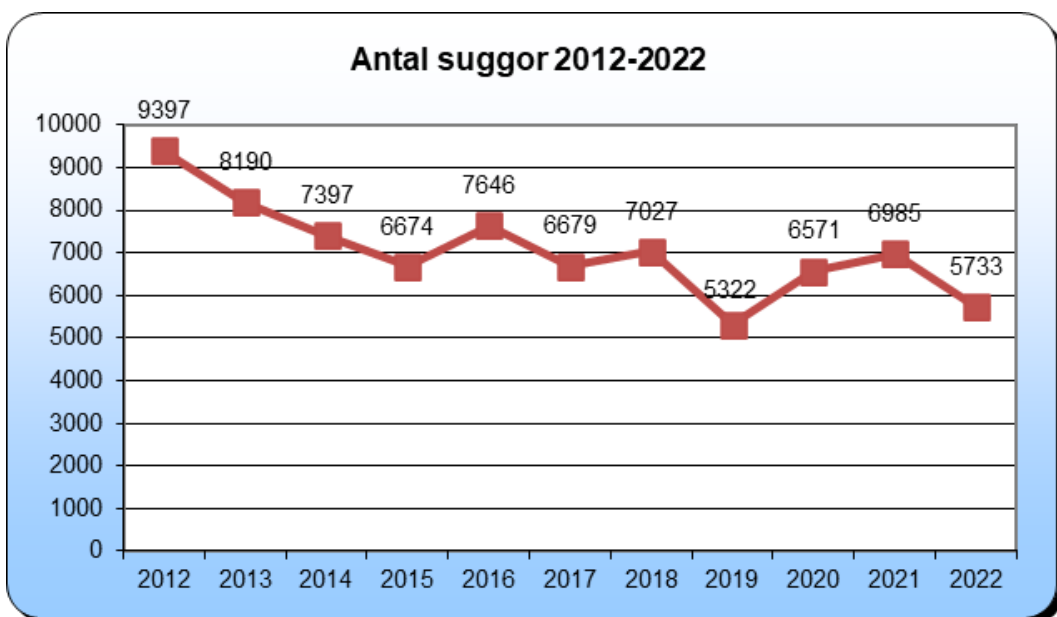
Antal suggor i Västmanland ökade markant vid början av 1990-talet till 2009 (figur 58) då 9 725 suggor fanns. Det kan till stor del förklaras av att ett antal suggpooler startades/utökades under denna tid. Ett frågetecken för värdet 2010 (=5 109 st.) kan göras då det avviker markant från kurvan?

Figur 58. Antal suggor 1961–2022.

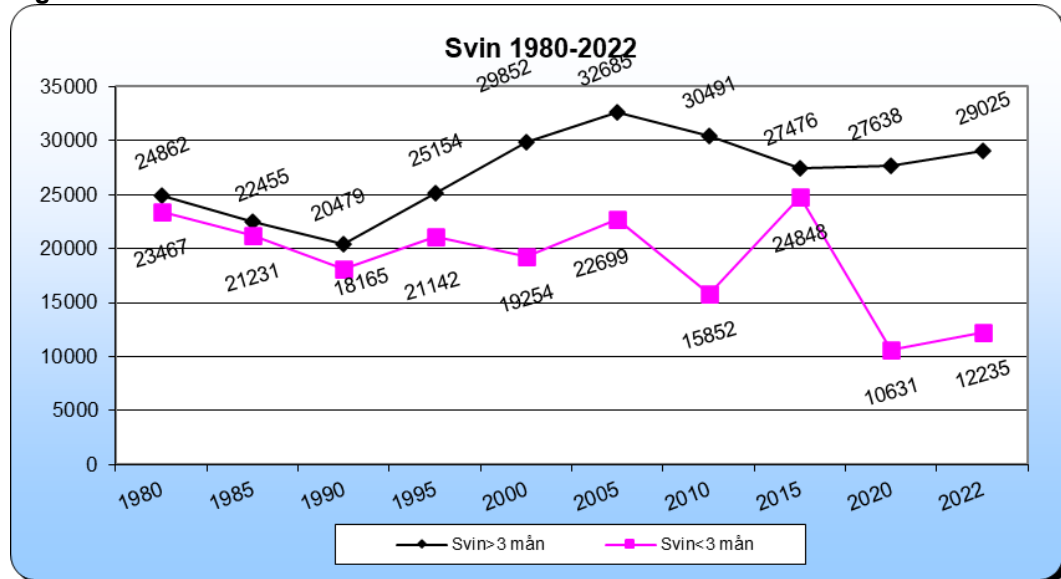
Under den senaste 10-årsperioden har suggantalet minskat med 40% (figur 59) och idag (2022) finns cirka 5 700 suggor i länet.

Figur 59. Antal suggor 2012–2022

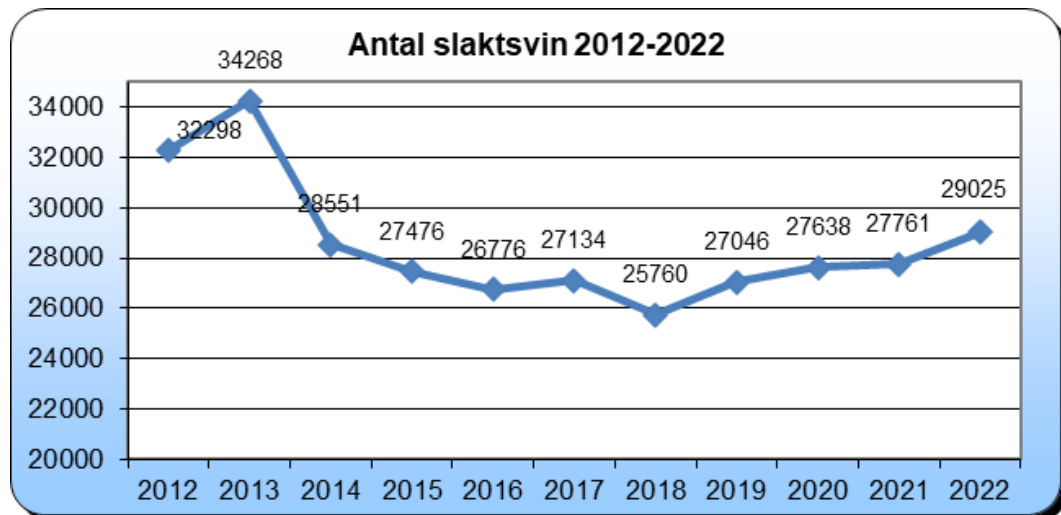

Antal tillväxtgrisar framgår av figur 60. Vid en ålder av cirka tre månader sker traditionellt försäljningen av smågrisar från födelsebesättningen till slaktsvinsbesättningen, varvid den kurva som redovisar antal svin äldre än tre månader (eller tyngre än 20 kg) kan antas motsvara antal slaktsvin som föds upp i länet. Enligt statistiken har antalet producerade slaktsvin i länet pendlat runt 28 000 under de senaste tio åren (figur 61).

Figur 60. Antal svin 1980–2022.⁶

Figur 61. Antal slaktsvin 2012–2022.

⁶ Fr.o.m. 1995 är urvalet baserat på svin > 20 kg resp. svin < 20 kg

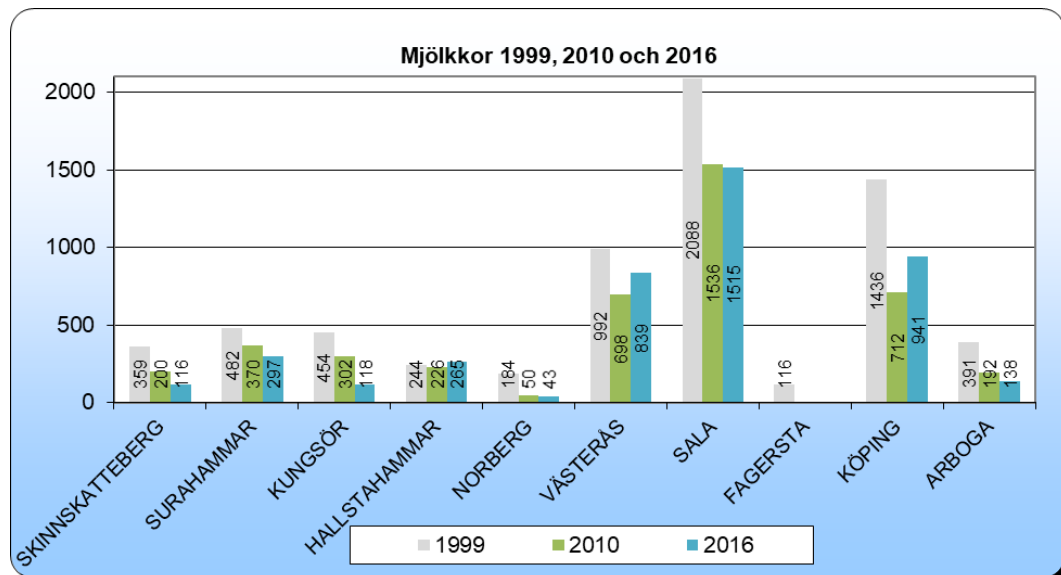
4.6 Lantbruksdjur och hästar i länets kommuner

Lantbruksdjuren i länets kommuner varierar stort och lite översiktligt sett kan man säga att de flesta djur finns i Sala, Västerås samt Köpings kommun.

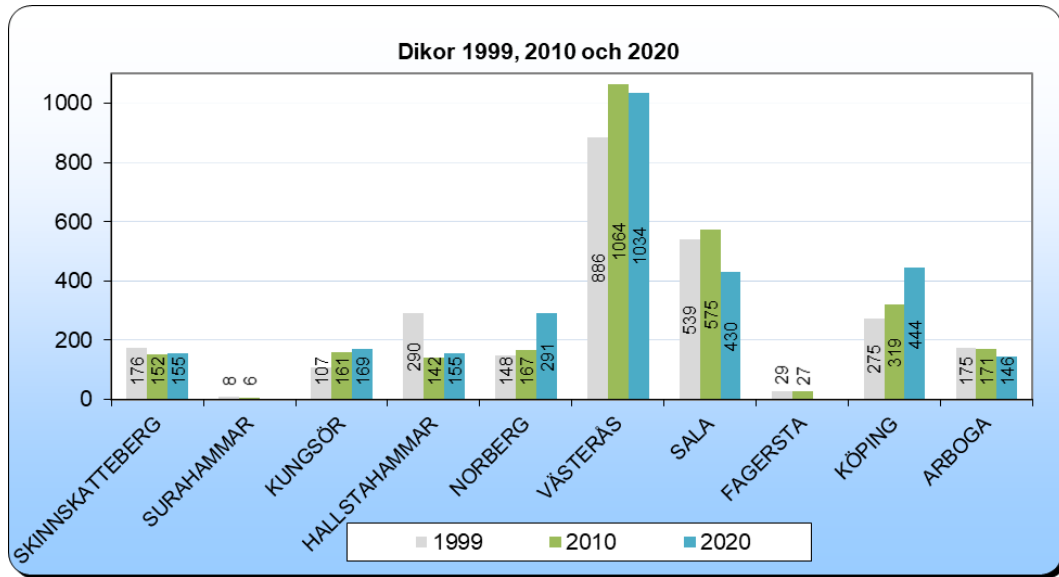
Hönsproduktionen i länet är koncentrerat till Västerås och Arboga kommun medan sugbesättningarna ligger i Västerås till allra största del.

I figur 62–69 redovisas djurantalet per kommun för åren 1999, 2007 samt 2020. För antal mjölkkor saknas tillförlitliga data över djurantalet för 2020 och då har 2016 använts. Antal hästar avser endast hästar på jordbruksföretag som har mer än 2 hektar åkermark eller 5 hektar jordbruksmark (åker- plus betesmark) eller stora djurbesättningar. Enligt Jordbruksverket skattas att 28% av hästarna står på ett jordbruksföretag. Inga nyare data än 2020 finns tillgänglig vid rapportens skrivande. Se även figur 53.

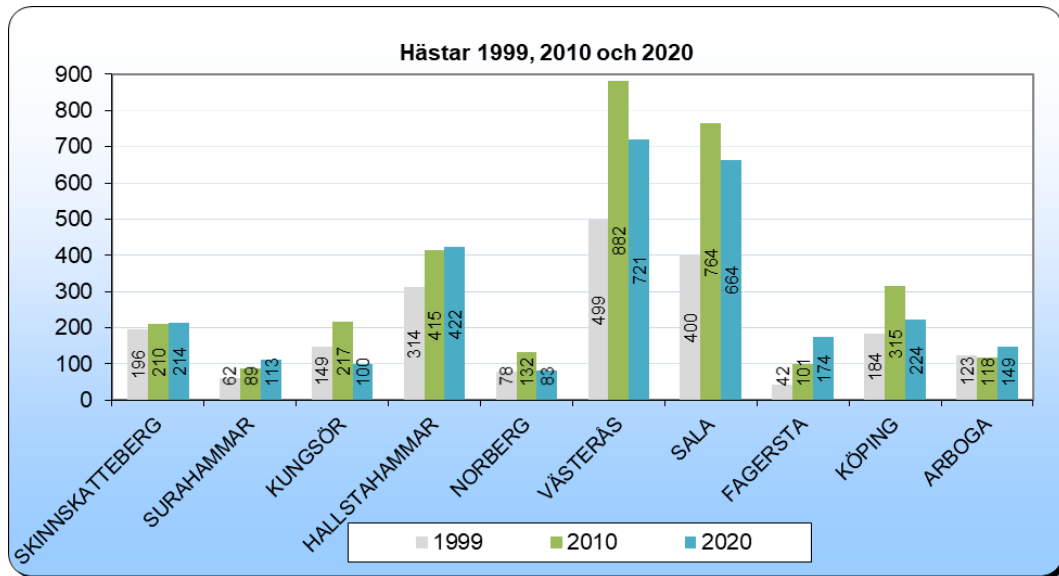
Figur 62. Antal mjölkkor per kommun

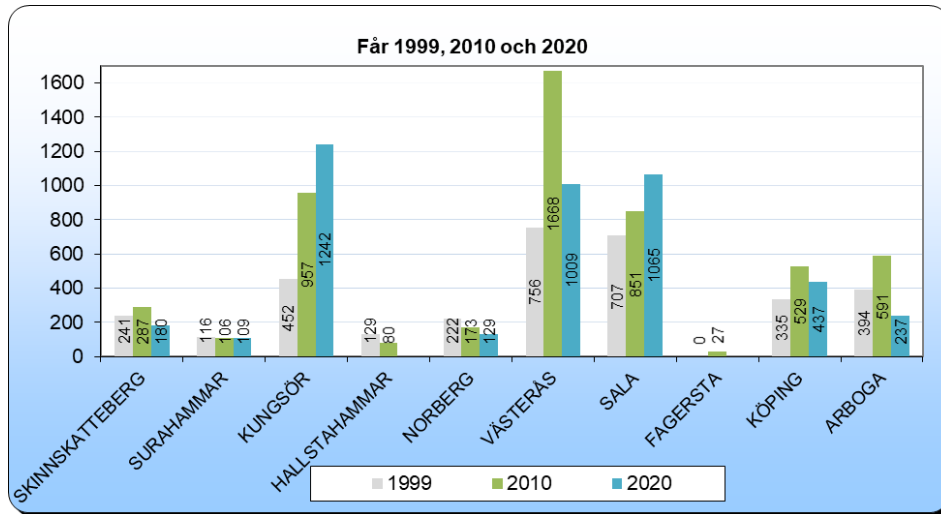
Figur 63. Antal dikor per kommun.

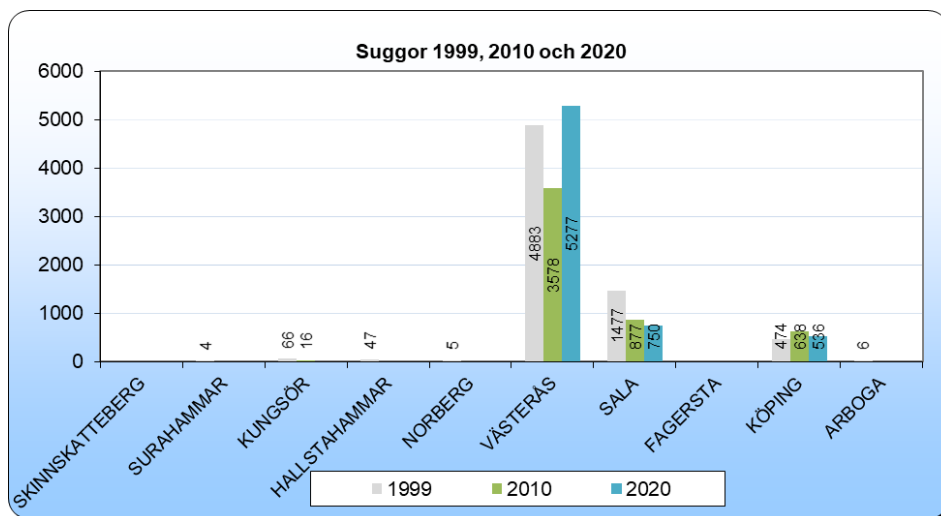
Figur 64. Antal hästar per kommun.

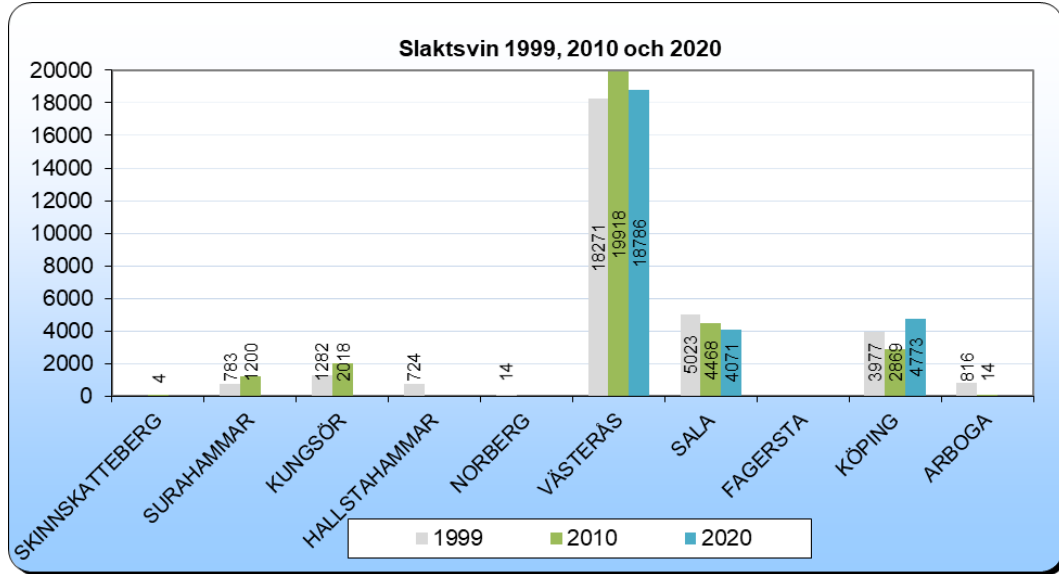
Figur 65. Antal får (tackor+baggar) per kommun.

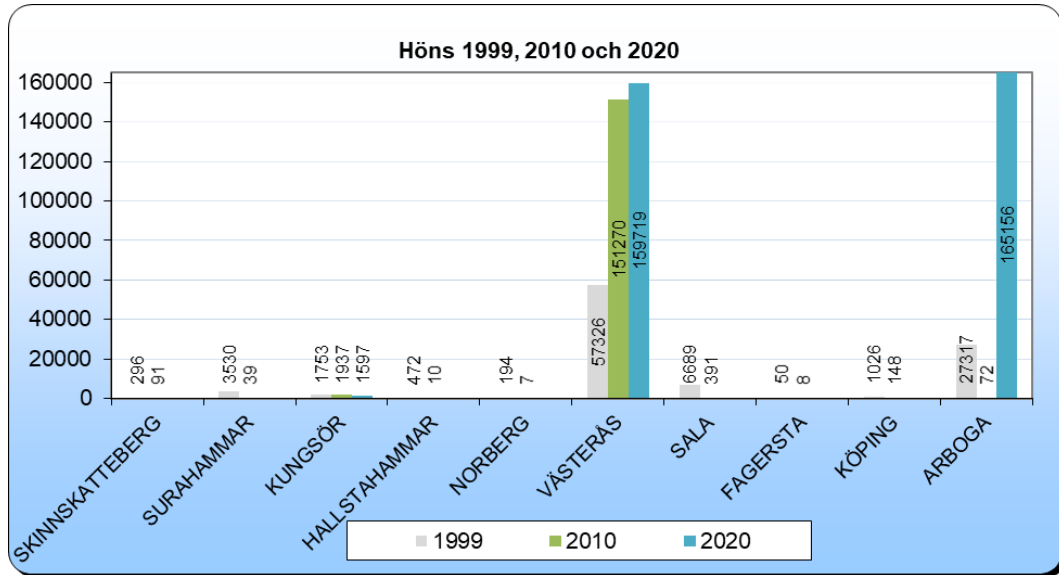
Figur 66. Antal suggor per kommun.

Figur 67. Antal slaktsvin per kommun.

Figur 68. Antal höns per kommun.

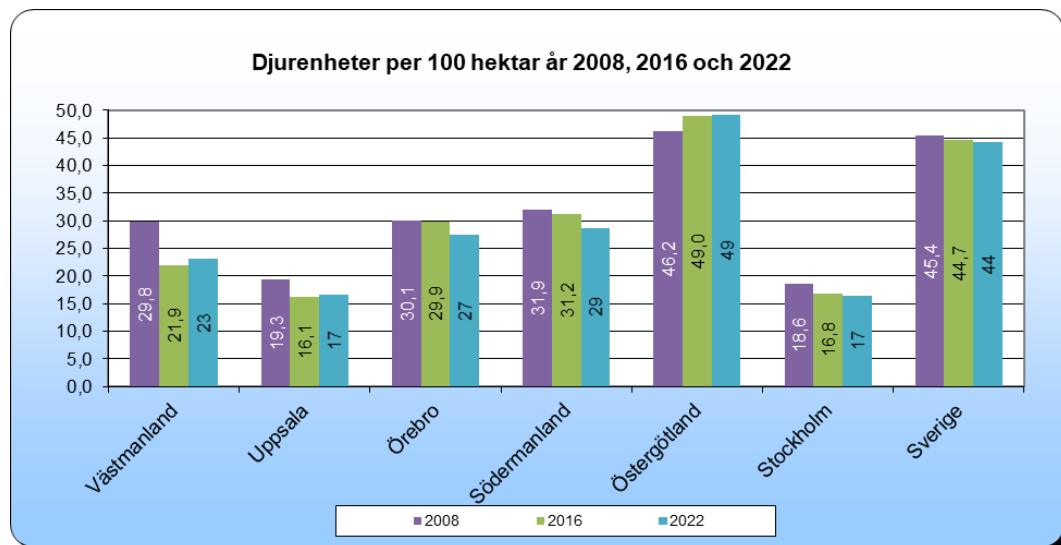
4.7 Djurtäthet

I kapitel 4.1 - 4.5 redovisas antal nötkreatur, grisar, får och höns i länet för Västmanland som helhet och i kapitel 4.6 per kommun i länet. Utifrån dessa data kan det vara svårt att få grepp om det finns många eller få djur i länet. Ett till ytan stort län har helt naturligt större förutsättningar att hålla ett större antal djur och genom att ställa djurantalet i förhållande till jordbruksarealen får man lättare en uppskattning om djurtätheten. I Västmanland redovisas i figur 69 *totala antalet djurenheter⁷ per 100 hektar* för länen i Östra Mellansverige samt riksgenomsnittet. Under de senaste 14 åren (2008–2022) har djurtätheten minskat i alla län utom Östergötland. Djurtätheten per 100 hektar på riksnivå har minskat med 4 % sen 2008

Djurtätheten 2022 i Västmanland uppgår endast till 52 % av riksgenomsnittet (år 2008 var motsvarande siffra 63%). Jämfört med övriga grannlän uppgår Västmanlands djurtäthet till 105% av medeltalet för regionen, och i faktiska tal intar Västmanland ett ”mellanläge” där Uppsala och Stockholm har en lägre djurtäthet medan Örebro och Södermanland har en högre djurtäthet än Västmanland.

I tabell 14 redovisas de bakomliggande uppgifterna för motsvarande län.

Figur 69. Djurenheter per 100 hektar.

⁷ Enligt SJV's viktning av djur för spridningsareal (LSFS 1988:44). 1 djurenhet (de) = 1,0 mjölkkor / 1,4 dikor / 2,9 ungnöt / 3,6 kalvar / 10 får / 1,5 suggor / 6,7 slaktsvin eller 62,5 höns.

Tabell 14. Antal djurenheter för några utvalda djurslag.

	Västmanland	Uppsala	Södermanland	Örebro	Östergötland	Stockholm
Mjölkkor	3905	8444	7562	5264	21492	2499
Dikor	2134	4133	4805	4032	11065	2265
Tjur, kvigor>1år	2151	4837	4804	3781	12341	1963
Kalvar<1år	2014	3396	3925	2981	9660	1311
Får	517	937	1071	847	2483	756
Suggor	4185	1518	3046	3814	4676	983
Slaktsvin	4354	2276	5626	4225	8743	1935
Höns	3721	1302	4408	3113	27068	1128
	22980	26841	35246	28058	97528	12839

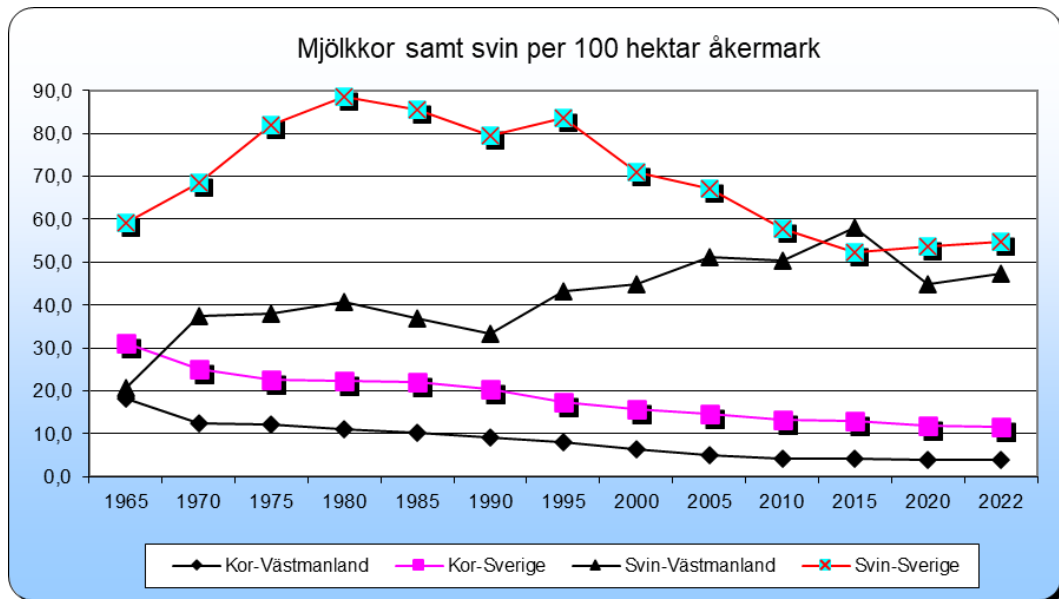
Ett annat vanligt sätt att redovisa djurtätheten i ett område är att i stället studera *antal djur av olika raser per 100 hektar åkermark*. Detta åskådliggörs i tabell 15 samt i figur 70 för Västmanland och för Sverige i 5-års intervaller (1965–2022). Även där framgår att djurtätheten är låg i länet. Tittar man på ”mjölkkotätheten” framgår att det i länet år 2022 finns cirka 3,9 mjölkkor/100 hektar jämfört med riksgenomsnittet på 11,7 kor/100 hektar åkermark. Detta motsvarar 33 % av den genomsnittliga ”kotätheten”.

Tabell 15. Djurtäthet i Västmanland och Sverige 1965–2022.

	Mjölkkor		Får (Tackor+baggar)		Suggor+galtar+svin		Höns	
	Västmanland	Sverige	Västmanland	Sverige	Västmanland	Sverige	Västmanland	Sverige
1965	18,1	31,0	1,2	6,9	20,6	59,2	101	172
1970	12,4	25,0	1,1	4,8	37,3	68,4	117	152
1975	12,0	22,7	1,6	5,3	38,1	82,1	100	142
1980	11,1	22,2	1,5	5,5	40,6	88,7	104	143
1985	10,1	22,1	1,8	5,9	37,0	85,6	75	155
1990	9,2	20,3	2,1	5,7	33,3	79,6	75	225
1995	8,0	17,4	4,0	7,1	43,2	83,6	77	220
2000	6,3	15,8	3,2	7,3	44,8	70,9	86	210
2005	4,9	14,5	3,9	8,2	51,2	67,0	93	187
2010	4,2	13,2	5,2	10,4	50,4	57,7	151	230
2015	4,2	13,1	4,9	11,1	58,2	52,4	176	292
2016	4,2	12,8	4,8	10,9	49,3	52,5	121	317
2017	4,0	12,5	4,8	11,7	48,3	53,0	114	284
2018	4,0	12,5	4,9	11,6	47,4	54,7	132	302
2019	3,8	12,0	5,1	11,0	47,1	57,1	177	349
2020	3,8	11,9	4,6	10,3	44,9	53,6	328	330
2021	3,9	11,9	4,7	10,7	49,5	53,1		250
2022	3,9	11,7	5,2	10,4	47,3	54,9	234	312

Enligt figur 70 ser man att djurtätheten för mjölkkor i länet har följt en liknande minskning som landet i stort. För svin verkar det emellertid glädjande nog som om antal svin i Västmanland ökat och nästan kommit upp i samma ”svintäthet” som för riksgenomsnitt.

Figur 70. Djurtäthet i Västmanland och Sverige 1965–2022.

4.8 Genomsnittlig besättningsstorlek

Att redovisa ett exakt antal företag i ett län eller en genomsnittlig besättningsstorlek är vanskligt då det under ett helt år hinner hända mycket varvid det exakta antalet företag kan ändras från månad till månad. Uppgifterna i detta kapitel speglar den situation som gällde när undersökningen det aktuella året gjordes. Ofta baseras undersökningsmaterialet från läget under juni-september månad. I det stora hela påverkar inte några enskilda företag de stora tendenserna då varje enskilt företag endast svarar för en mycket liten andel av totalantalet företag.

Den *genomsnittliga besättningsstorleken* redovisas för Sverige som helhet (tabell 16) och dels för Västmanland (tabell 17) som en beräknad genomsnittlig besättningsstorlek (=djurantal dividerat med antal företag).

Jämför man länets besättningsstorlekar med genomsnittet i Sverige ser man att suggbesättningarna i Västmanland är 50% större. Även de fåtal kvarvarande mjölkbesättningarna i länet är ca 10 % större än medelvärdet i Sverige.

I den svenska kokontrollen är 76% av Sveriges mjölkbesättningar anslutna. Enligt data därifrån finns de största genomsnittliga besättningarna i Kalmar, Halland och Skåne. Västmanland ligger på fjärde plats om man tittar på antal mjölkkor per besättning. Det finns alltså inte så många kor eller besättningar i Västmanland men de besättningar som finns är generellt stora.

Tabell 16. Genomsnittlig besättningsstorlek i Sverige.

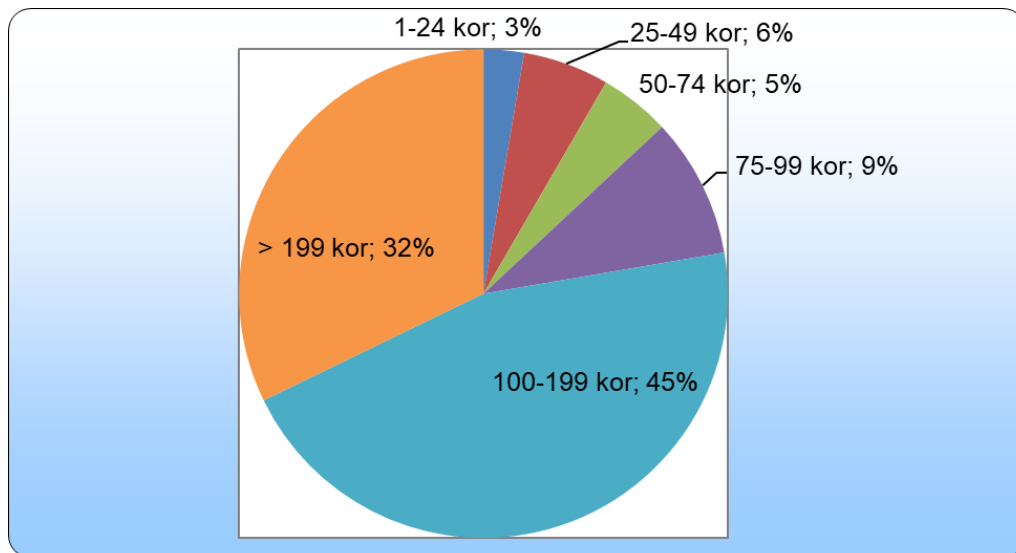
	Mjölkkor	Dikor	Får	Suggor	Höns
2010	62	16	32	149	1637
2013	74	17	32	190	1657
2016	85	19	32	182	2822
2019	94	20	33	196	3700
2022	106	22	32	175	2096

Tabell 17. Genomsnittlig besättningsstorlek i Västmanland.

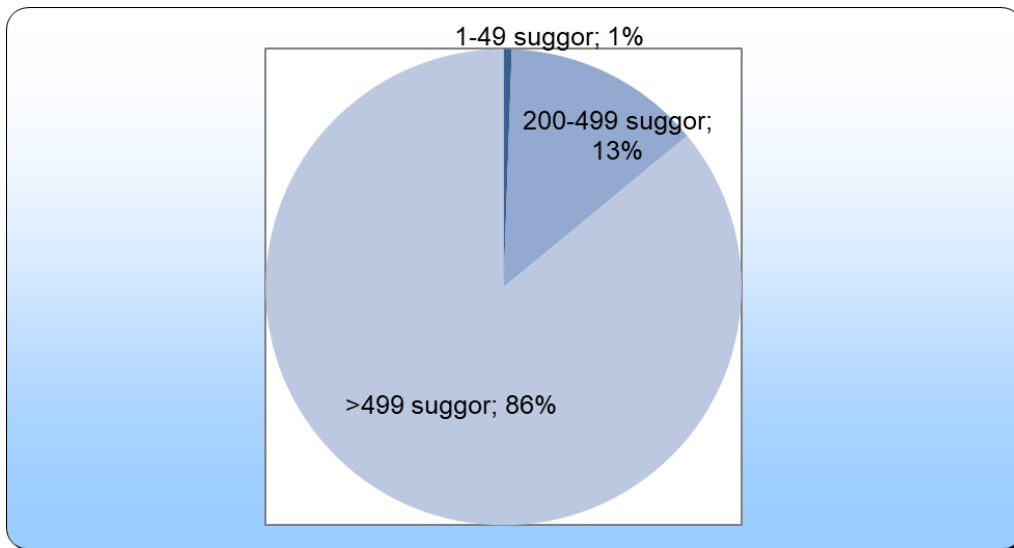
	Mjölkkor	Dikor	Får	Suggor	Höns
2010	74	16	36	393	3208
2013	88	15	36	482	2749
2016	99	17	32	348	2233
2019	103	18		333	9323
2022	115	18	25	261	2134

Den genomsnittliga besättningsstorleken ger ett lättförståeligt mått på hur en ”typbesättning” ser ut. Det talar dock inte om i vilka sorts besättningar de flesta djur går i. I figur 71–74 redovisas hur stor andel av det totala antalet djur som finns i olika besättningsstorlekar. För mjölkkor till exempel går 45 % av mjölkorna i besättningar som har mellan 100–199 koplats. Under 10% (9%) går i besättningar under 50 koplats.

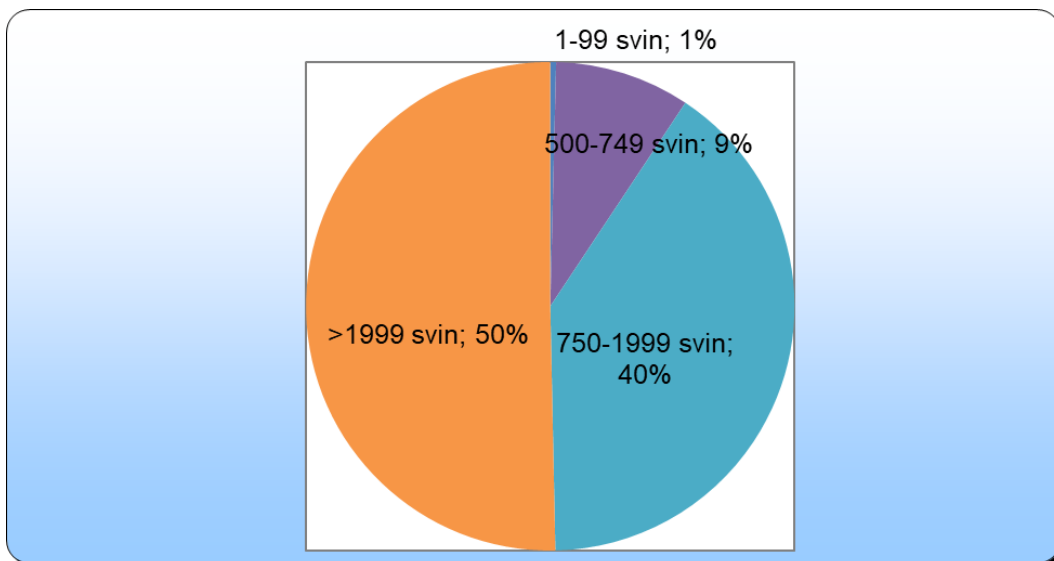
Figur 71. Andel mjölkkor efter besättningsstorlek 2020.

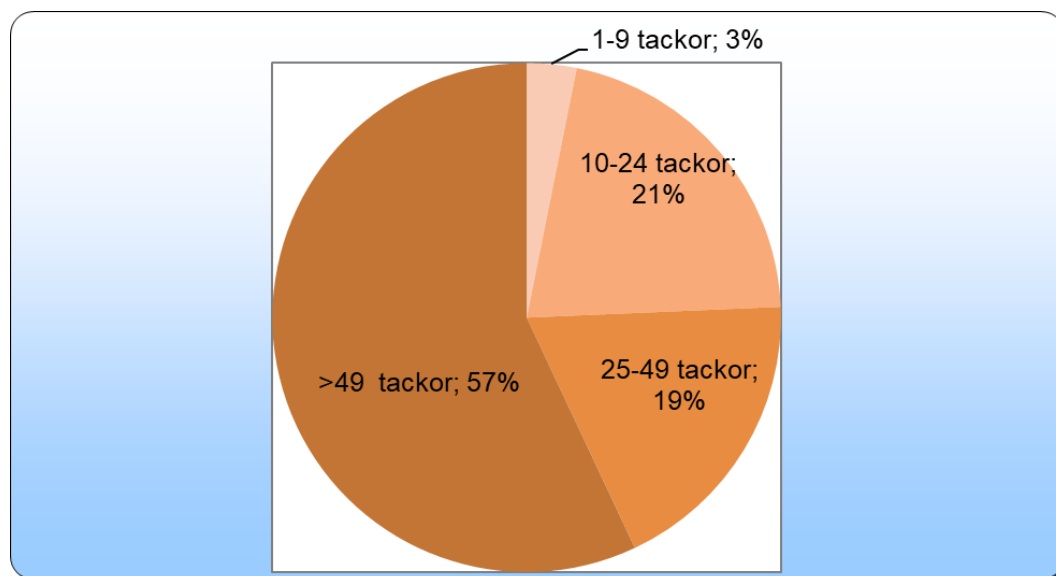

Figur 72. Andel suggor efter besättningsstorlek 2020.

Figur 73. Andel slaktsvin efter besättningsstorlek 2020.

Figur 74. Andel tackor efter besättningsstorlek 2020.

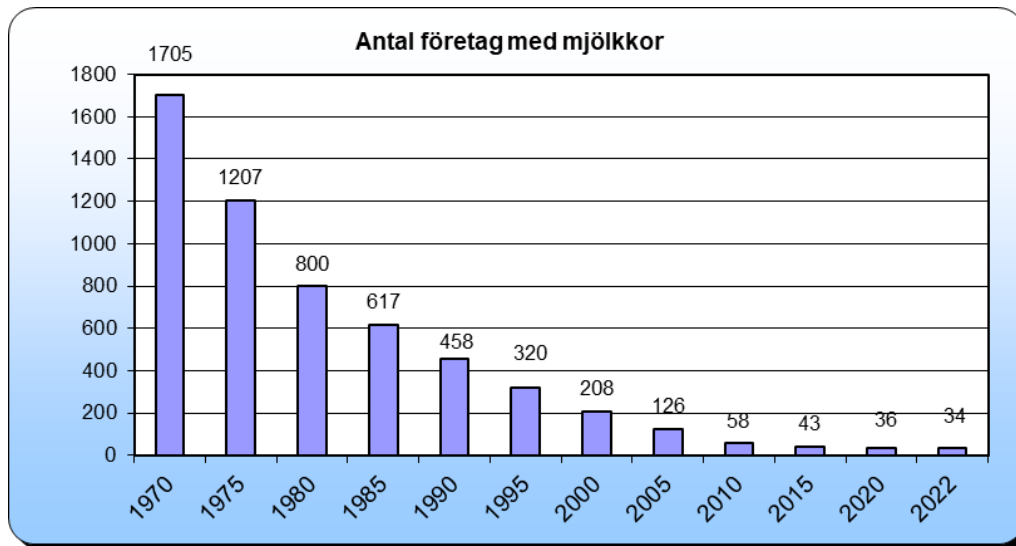
Av cirkeldiagrammen ovan ses tydligt att strukturrationaliseringen har gått långt och att de allra flesta djur går i större besättningar. Speciellt tydligt är det inom grisuppfödningen där 99% av suggorna går i besättningar som har mer 200 årssuggor.

Endast inom fårproduktionen kan man se att många djur (=43%) faktiskt hålls på "hobbynivå" vilket får anses gälla om djurantalet är under 50.

4.9 Antal företag med djur

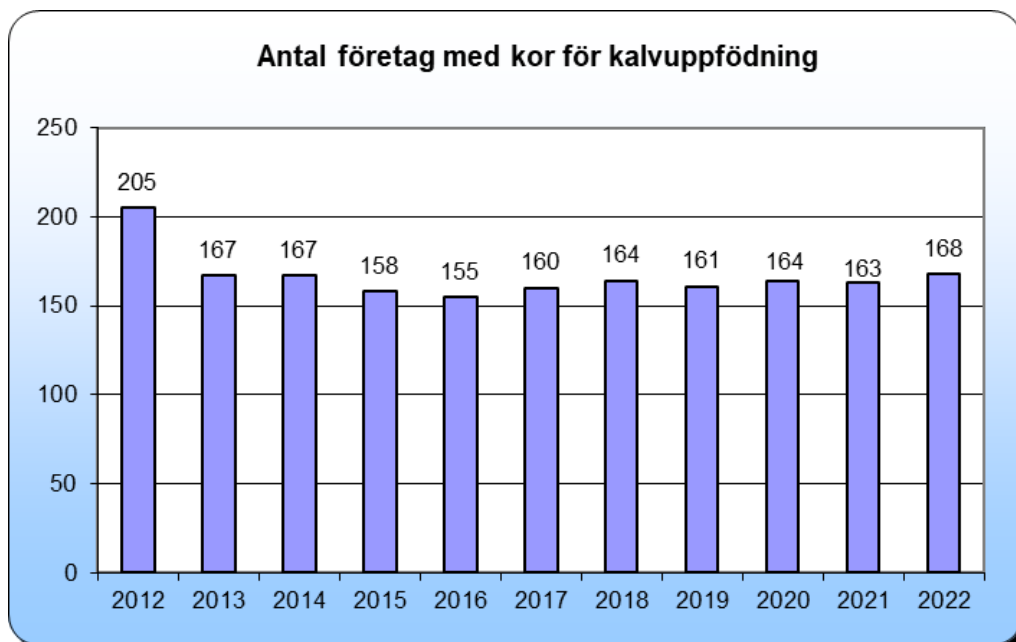
I figur 75–79 redovisas *antal företag* i Västmanland med en viss djurhållning. Antal *mjölkföretag* i länet påvisar en dramatisk sänkning (figur 75). På cirka 50 år har 98 % av mjölkgårdarna i länet försvunnit, och endast 30–35 besättningar finns kvar 2022. (notera att Heby kommun bytte till Uppsala län 2007 och cirka 20 % av mjölkföretagen bytte länsstillhörighet). Under motsvarande tid har emellertid ”endast” 78 % av mjölkorna försvunnit (figur 48).

Figur 75. Antal mjölkföretag 1970–2022.

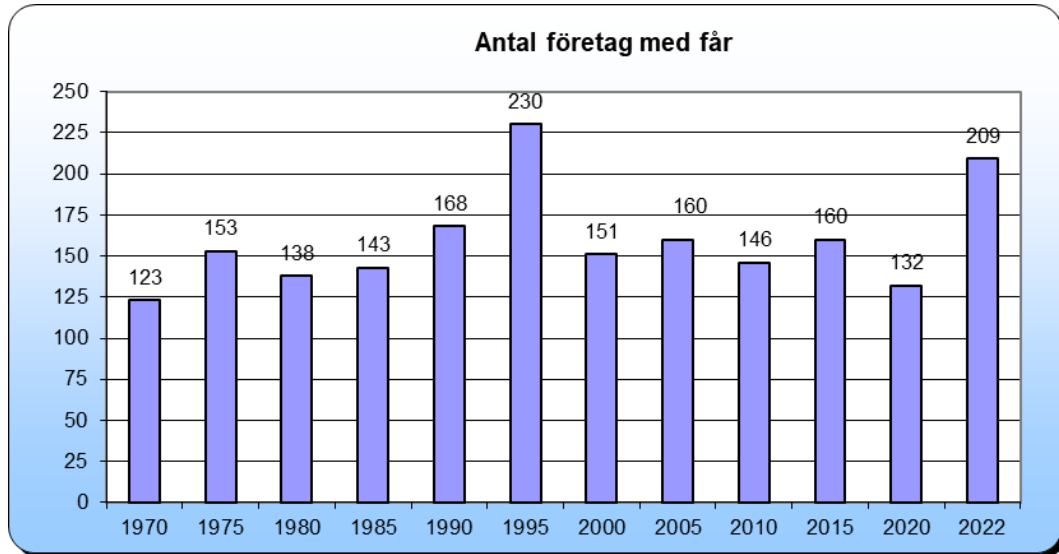
Antal *dikobesättningar* 2012–2022 redovisas i figur 76. Antal besättningar har den senaste 10-årsperioden legat oförändrat kring 160–170 besättningar med lite variation. Totalantalet dikor i länet är 3 048 år 2022.

Figur 76. Antal företag med kor för kalvuppfödning.

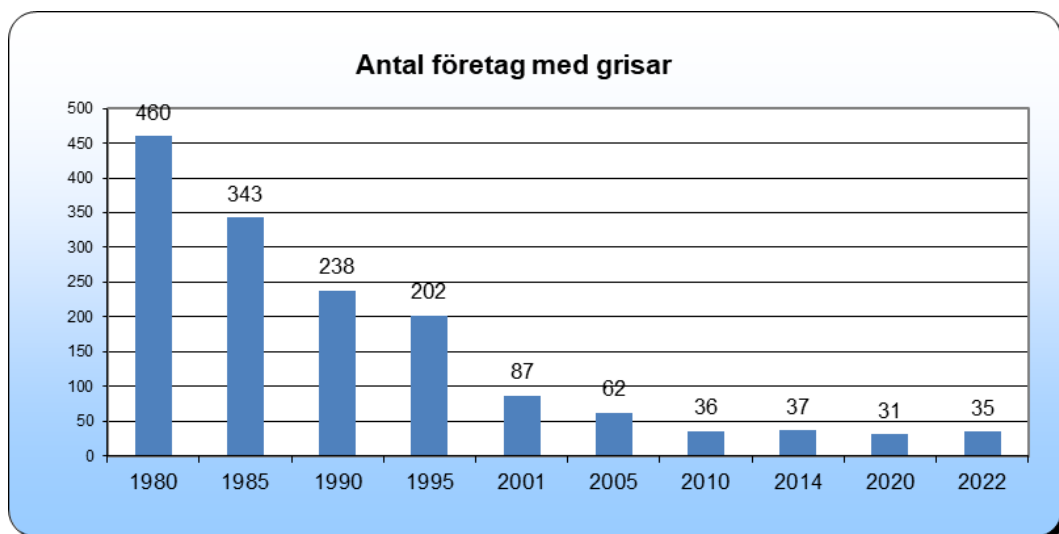
Antal *fårproducenter* i länet varierar enligt figur 77. Från att ha pendlat de senaste 20 åren kring cirka 150 st. redovisades hela 209 besättningar år 2022. Framtida statistik får visa på om antal fårbesättningar faktiskt ökat eller om det är det faller tillbaka på ”normala” nivåer. Det finns ungefär 5 250 tackor i länet 2022 fördelat på dessa besättningar. Variationen i besättningsstorlek är mycket stor och det finns ett par riktigt stora (>300 djur) besättningar i länet.

Figur 77. Antal företag med får 1970–2022.

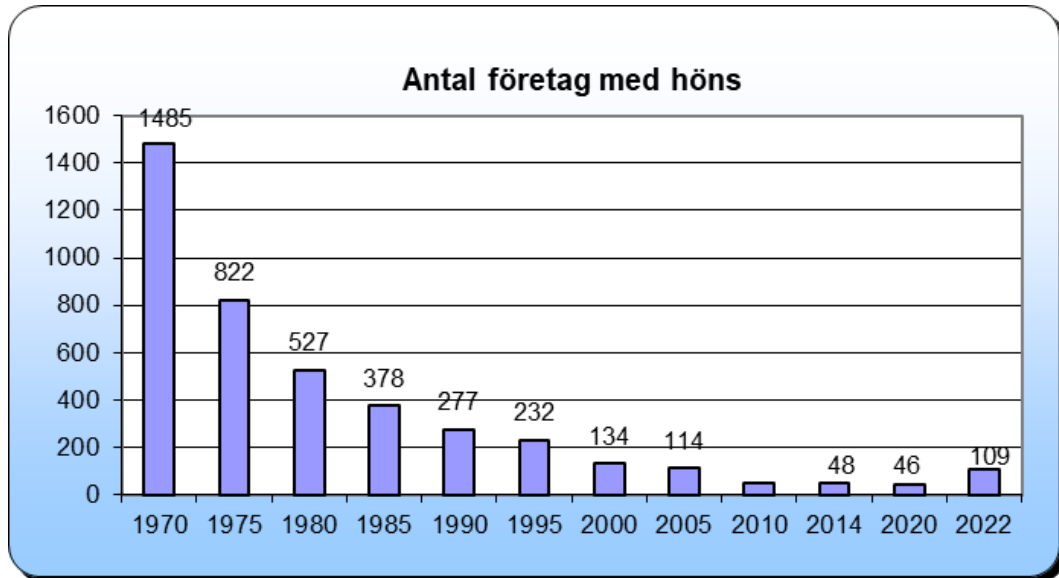
Antal företag med *svinproduktion* framgår av figur 78. Liksom för mjölkföretagen har antal svinföretag minskat kraftigt de senaste 40 åren där näringen genomgått kraftiga strukturrationaliseringar. Sen 1980 har runt 92 % av svinbesättningarna upphört och 2022 är antalet runt 35 i hela länet. Suggbesättningar finns i stort sett endast i fyra av länets kommuner.

Figur 78. Antal företag med grisar 1980–2022.

Antal hönsproducenter i länet, enligt Jordbruksverkets statistik, redovisas i figur 79. År 2022 fanns 109 företag med höns i länet. Den relativt stora ökningen mellan 2020–2022 av företag kan ha att göra med en större informationsinsats som gjordes i samband med att det nya anläggningsregistret startade 2021. Ett större antal hobbyproducenter registrerade sig då.

Figur 79. Antal företag med höns 1970–2022.

4.10 Antal förprovningar

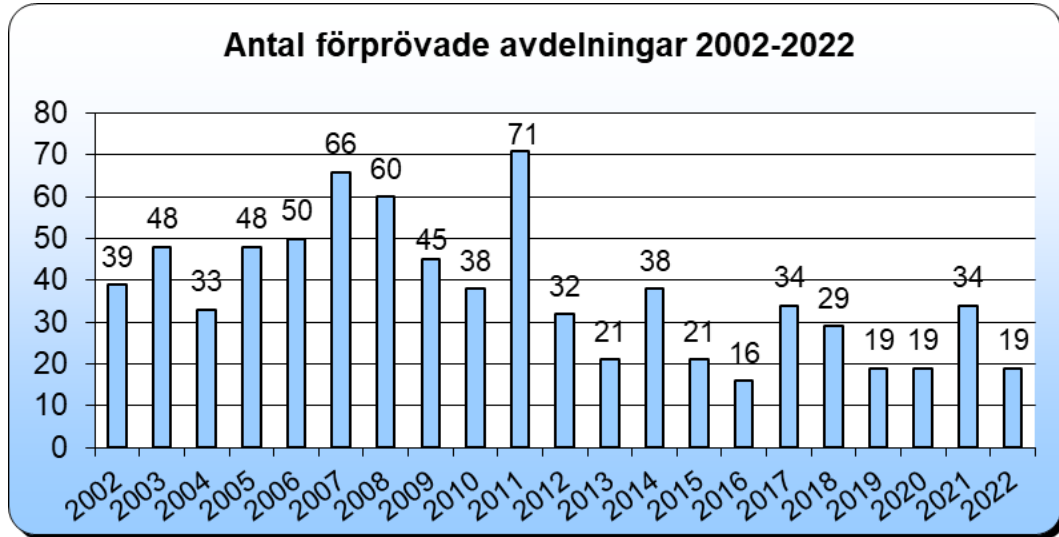
Antal förprovade djurstallar speglar antal byggnadsåtgärder över en viss storlek⁸. Antalet inlämnade förprovningar speglar viljan hos djurhållarna att satsa på sin djurproduktion, antingen genom att bygga nytt eller att renovera/utöka redan befintliga stallar. I figur 80 redovisas förprovade djuravdelningar beslutade av Länsstyrelsen de senaste 20 åren. De senaste 10 åren har runt 20–30 ärenden årligen inkommit.

För att få en uppfattning om antalet är stort/litet visas i figur 81 en jämförelse med Västmanland och fyra grannlän. Där framgår att Västmanland samt Örebro har ett markant lägre antal förprovade djurstallar än de övriga. Det kan indikera på att det satsas mer på djurhållningen i dessa län.

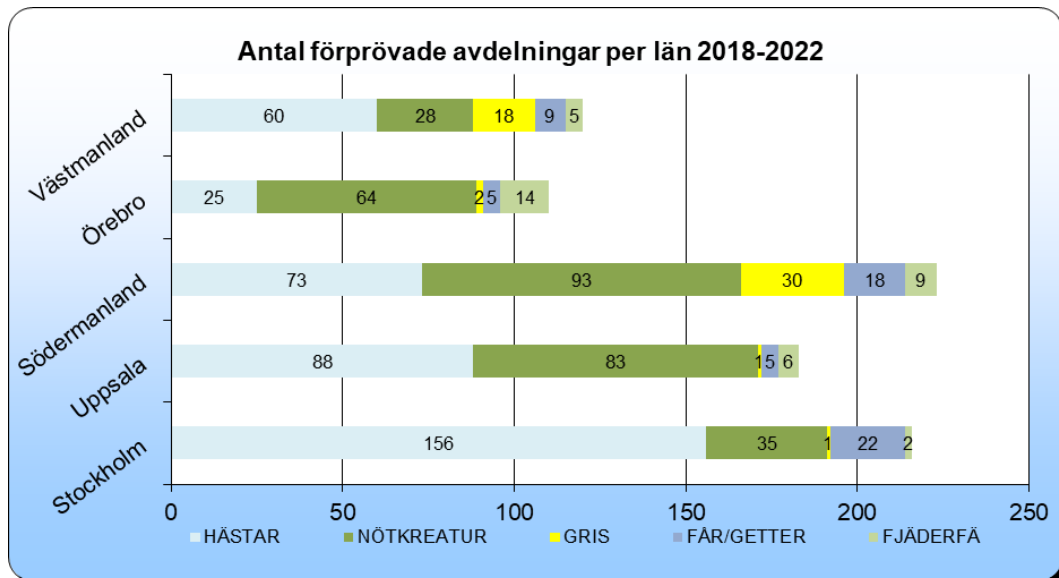
⁸ Förprovning krävs inte om antal djur understiger antingen: 5 hästar, 10 vuxna nötkreatur, 20 ungnöt, 10 vuxna svin, 50 slaktsvin, 100 tillväxtgrisar, 20 vuxna får, 20 vuxna getter, 500 fjäderfän utom strutsfåglar eller 3 strutsfåglar.

Under de senaste 5 åren har i genomsnitt 50% av de förprovade avdelningarna gällt stallar för inhysning av hästar och 23% för svinstallar. Antal förprovningar per djurslag redovisas i figur 81.

Figur 80. Inkomna förprövningsärenden 2002–2022.

Figur 81. Förprovade avdelningar i Västmanland och fyra grannlän.

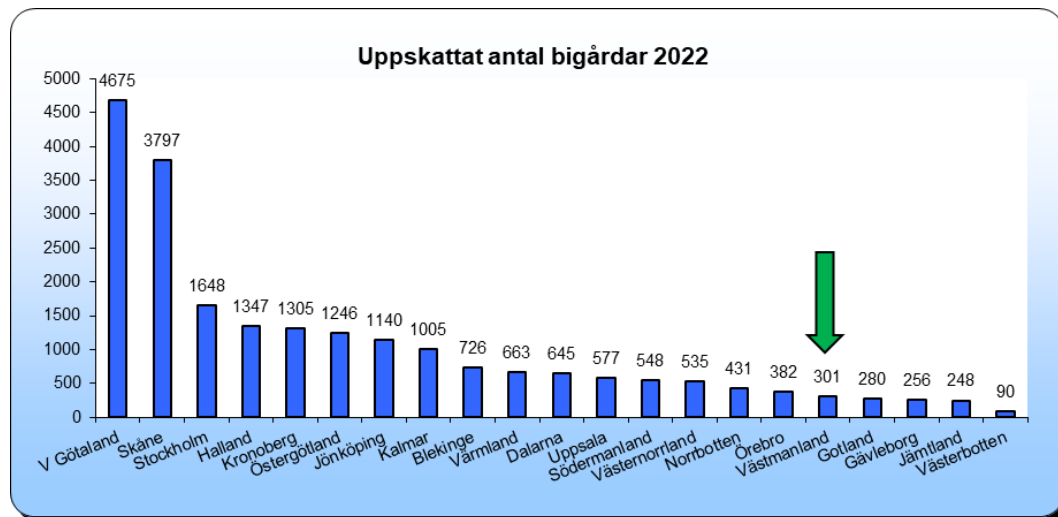

4.11 Biodling

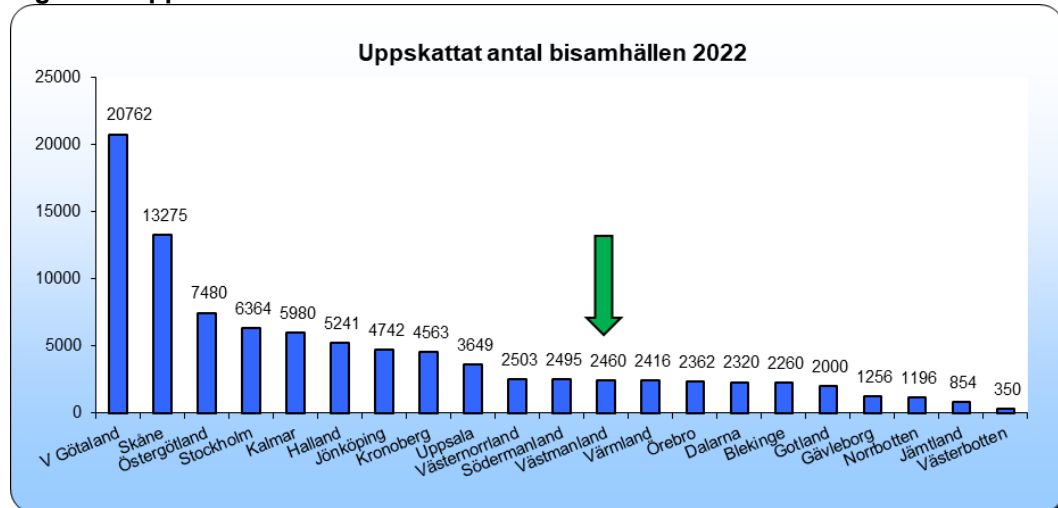
Bin och humlor har stor betydelse för pollinering av både odlade och vilda växter. Jordbruksverket uppskattade år 2009 att det ekonomiska värdet av pollineringen av odlade grödor i Sverige är mellan 189 och 325 miljoner kronor. Utöver det tillkommer pollination av vilda växter, till exempel blåbär och hallon. Globalt sett är ungefär en tredjedel av den mat vi äter helt beroende av pollinerande insekter, och omkring 85 procent av pollineringen görs av honungsbin.

Statistik över antal bigårdar samt bisamhällen är något bristfällig och osäker. I figur 82 och 83 redovisas uppskattat *antal bigårdar respektive bisamhällen* för Sveriges län. 2022 uppskattades antal bigårdar i länet till 301 vilket är en relativt stor ökning sen 2017 (248 st.). Antal bisamhällen 2022 i Västmanland är 2 460 vilket är en ökning sen 2017 (1 912 st.). Jämfört med andra län bedrivs den västmanländska biodlingen i en tämligen blygsam omfattning.

Figur 82. Uppskattat antal bigårdar 2022

Figur 83. Uppskattat antal bisamhällen 2022

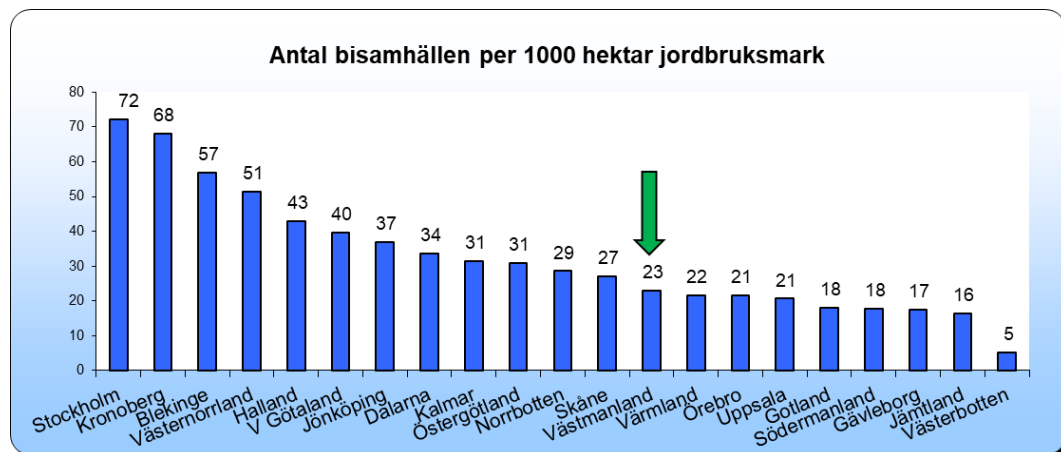

Bin livnär sig i stor utsträckning på den blomnektar och pollen som finns i både i odlingslandskapet och i våra naturbetesmarker. Områden med mycket jordbruksmark (åkermark + betesmark) har alltså större förutsättningar att hålla fler bisamhällen och i områden där födotillgången för bina är lägre har naturligt sämre förutsättningar för biproduktion.

Liksom för våra lantbruksdjur kan det vara intressant att studera djurtätheten ”*bi-tätheten*” och ställa antal bisamhällen i relation till jordbruksarealen i respektive län.

I figur 84 redovisas att antal bisamhällen per 1000 hektar jordbruksmark (åkermark+betesmark). I Västmanland finns ungefär 23 bisamhällen per 1 000 hektar. Högst ”*bi-täthet*” finns i Stockholms län med 72 samhällen/1000 hektar.

Figur 84. Antal bisamhällen per 100 hektar jordbruksmark

5 Arbetskraft

5.1 Antal sysselsatta

Antal sysselsatta personer i det västmanländska jordbruket uppgick 2020 till drygt 4 080 personer. Av dessa bestod merparten (3 065 st.) av företagaren samt eventuella familjemedlemmar. Ytterligare 604 personer var fast anställda ”ej familjemedlemmar” och 409 var inlejda tillfälligt anställda. Den historiska utvecklingen redovisas i tabell 18 samt grafiskt i figur 85 och 86.

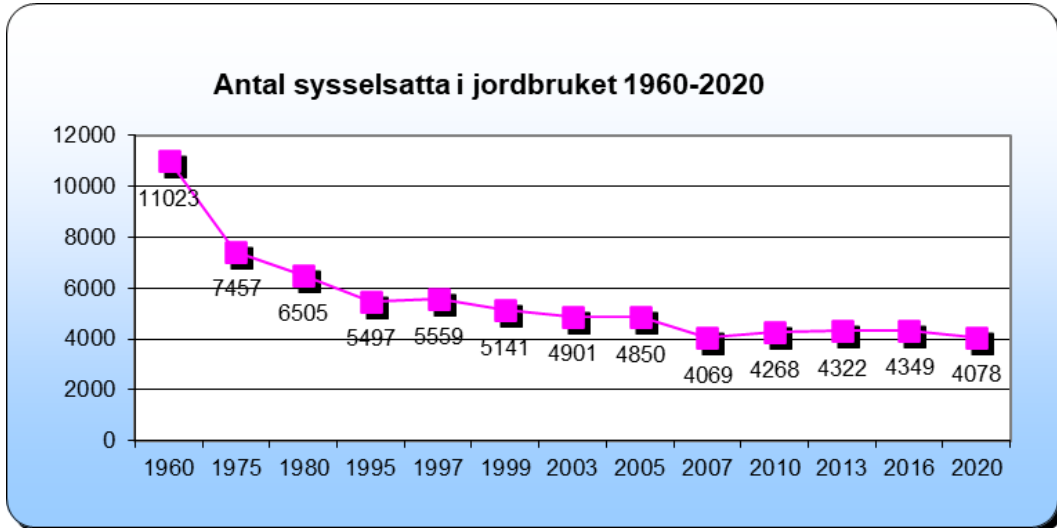
Tabell 18. Antal sysselsatta i Västmanland inom jordbruket⁹.

	Företagare och familjemedlemmar	Lejd arbetskraft, fast anställd	SUMMA, permanent arbetare	Lejd arbetskraft, tillfälligt anställd	SAMTLIGA
Totalt					
1932	16150	7615	23765	?	23765
1960			0		11023
1975	6129	848	6977	480	7457
1980	5387	749	6136	370	6505
1995	4195	765	4960	537	5497
1997	4036	870	4906	652	5559
1999	3994	738	4732	409	5141
2003	3654	843	4497	404	4901
2005	3981	590	4571	279	4850
2007	3350	488	3838	231	4069
2010	3346	604	3950	318	4268
2013	3345	630	3975	347	4322
2016	3326	425,8	3751,8	442,72	4349
2020	3065	604	3669	409	4078
-därav män					
1999	2679	537	3216
2003	2441	580	3021
2005	2590	427	3017	203	3220
2007	1969	356	2325	176	2500
2010	1858	429	2287	195	2482
2013	1827	389	2216	171	2387
2016	1826	461	2287	295	2582
2020	1647	388	2035	294	2329
-därav kvinnor					
1999	1315	201	1516
2003	1213	263	1476
2005	1391	163	1554	76	1630
2007	1381	132	1513	55	1568
2010	1488	175	1663	123	1786
2013	1500	237	1737	177	1936
2016	1505	113	1619	147	1766
2020	1418	216	1634	115	1749

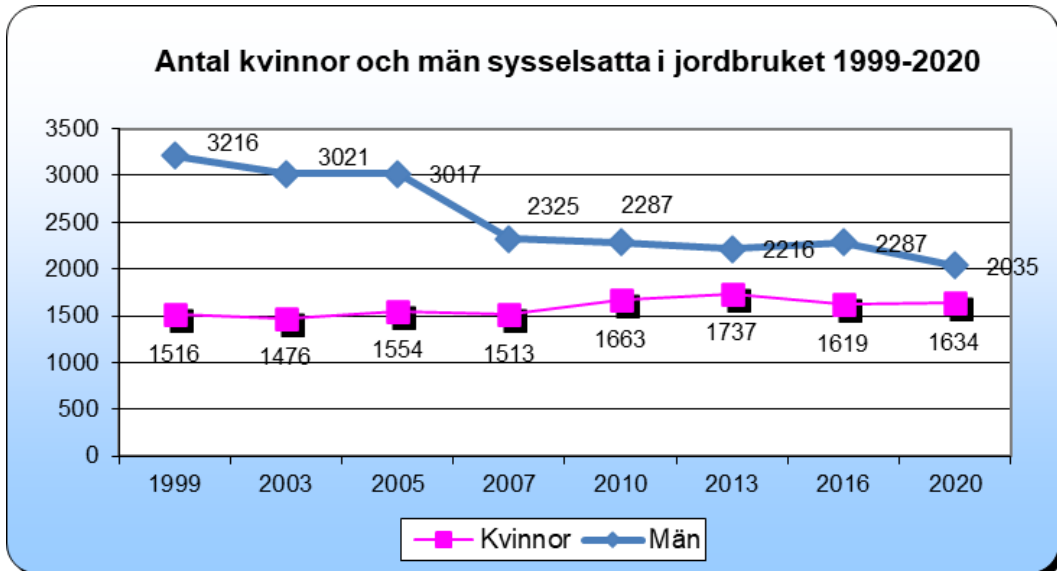
⁹ År 1999 och 2003 frågades inte efter kön på de tillfälligt sysselsatta. År 2005 ändrades stödreglerna från arealbaserat stöd till gårdsstöd, vilket fick till följd att betydligt fler mindre jordbruksföretag inkluderades i statistiken. År 2010 utökades definitionen för jordbruksföretag till att även inkludera de företag som inte uppfyllde något tidigare kriterium, men innehade mer än 5,0 ha jordbruksmark.

På 60 år har antal sysselsatta personer minskat med 63 % eller cirka 6 945 personer (observera att Heby kommun bytte län 2007). Av samtliga sysselsatta personer inom jordbruket 2022, utgjordes 57 % av män och 43 % av kvinnor (figur 86). Andelen kvinnor sysselsatta i jordbruket varierar i samtliga län i Sverige mellan 40–45%.

Figur 85. Antal sysselsatta i jordbruket 1960–2020

Figur 86. Antal sysselsatta kvinnor och män i jordbruket.

6 EU-stöd

6.1 Utbetalda medel

1995 gick Sverige med i EU. I och med det förändrades jordbrukspolitiken radikalt. Ersättningar gick nu att söka som kompensation för sänkta avräkningspriser både för spannmål och för djur. Dessutom infördes ett miljöstödsprogram med ett antal miljöersättningar, som alla i huvudsak syftade till att skydda och bevara miljön. Dessa miljöersättningar innebar ett femårigt åtagande och kunde sökas av lantbrukarna, vilka då fick en viss ersättning för det miljöarbete de utförde på gårdarna. Efter den första femårsperioden (1995–2000) infördes i Sverige år 2001 ett nytt miljö- och landsbygdsprogram (LBU) där ersättningarna strävade åt att uppfylla de miljömål som fanns definierade både nationellt och regionalt. Programtiden varade mellan åren 2001–2006.

Den tredje stödperioden (landsbygdsprogrammet) varade mellan 2007–2013 och ersattes 2014 av den fjärde stödperioden. På grund av förseningar, på EU-nivå, med att införa landsbygdsprogrammet 2014 trädde lagstiftningen inte i kraft förrän 2015 med nya stöd och ersättningar att söka för lantbruket. Den femte landsbygdsprogrammet (CAP¹⁰) sträcker sig mellan 2021–2027, men på grund av förseningar trädde lagstiftningen inte i kraft förrän 2023. För närmare beskrivning av de stöd och ersättningar som finns/fanns hänvisas till Jordbruksverkets webbplats där viss information kan inhämtas.

Förutom ersättningar till miljöinsatser finns så kallade direktstöd vilka är till största delen finansierade av EU. Utformningen av dessa stöd har varierat mellan de olika programperioder som funnits över åren. I skrivande stund ingår direktstöden i den gemensamma jordbrukspolitiken i EU (CAP) för 2021–2027.

I tabell 19 redovisas *utbetalda belopp* mellan 1995–2022. Data är hämtade ur Jordbruksstatistiska årsböcker, samt då uppgifter saknats, ur de beslut som fattats på Länsstyrelsen. För stödåren 2015–2018 är korrekta uppgifter svåra att få tag på då de datasystem som används för handläggning och beslut av EU-stöden inte klarar av att redovisa detta. En del uppgifter i tabellen redovisas även i figur 87–89.

¹⁰ Common Agricultural Policy

Tabell 19. Utbetalda EU-medel 1995–2022.

AREALSTÖDGÄRDSSTÖD	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
	Proteinstöd	216 375 000	225 636 000	228 797 000	228 762 000	214 082 000	204 925 000	241 016 000	238 741 000	239 147 000	239 154 000	225 225 000	225 932 000	197 461 000	249 274 000	261 119 000	232 300 000	234 550 000	179 615 966	219 752 000	230 131 000
Energigrödor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Förgröningsstöd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
MILJÖERSÄTTNINGAR	3 450 000	6 157 000	8 777 000	10 296 000	14 024 000	15 708 000	16 440 000	16 286 000	17 935 000	18 157 000	20 572 000	19 794 000	16 146 000	19 038 000	18 952 000	21 515 000	21 345 000	20 071 958	23 002 000	23 165 000	
Ekologisk produktion 1)	-	-	7 577 000	8 086 000	8 531 000	8 418 000	8 326 000	8 229 000	4 110 000	-	2 813 000	3 056 000	5 482 000	7 194 000	7 311 000	10 239 000	10 527 000	8 595 317	10 537 000	10 558 000	
Flerårig valodling/Valodling	-	-	4 299 000	7 015 000	8 172 000	7 705 000	12 185 000	12 862 000	15 338 000	13 680 000	16 096 000	15 429 000	12 956 000	14 728 000	14 065 000	15 764 000	16 217 000	13 830 787	15 791 000	15 474 000	
Belesemarker & slätterangrar 2)	899 000	1 025 000	1 249 000	3 655 000	3 949 000	3 920 000	3 752 000	3 730 000	4 051 000	3 186 000	3 652 000	3 644 000	-	-	-	-	-	-	-	-	
Öppet odlingslandskap	-	-	-	2 648 000	3 143 000	3 167 000	3 182 000	3 318 000	561 000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
REKO / Miljöskyddsåtgärder / Precisionsodling	-	-	-	3 283 000	3 539 000	3 452 000	3 071 000	3 126 000	4 287 000	3 111 000	4 034 000	3 747 000	1 185 987	1 351 991	1 551 952	2 352 031	2 494 000	2 494 000	770 627	725 000	472 000
Kultur- och naturmiljöer	-	-	684 000	779 000	891 000	895 000	1 367 000	1 371 000	2 331 000	3 538 000	3 640 000	3 640 000	2 696 000	2 035 000	1 911 000	1 686 000	1 668 000	1 556 502	1 511 000	1 589 000	
Skyddszoner	-	-	312 000	684 000	779 000	895 000	1 367 000	1 371 000	2 331 000	3 538 000	3 640 000	3 640 000	2 696 000	2 035 000	1 911 000	1 686 000	1 668 000	1 556 502	1 511 000	1 589 000	
Välmärker & smavatten	-	-	406 000	427 000	434 000	435 000	390 000	299 000	12 000	12 000	29 000	103 000	168 000	197 000	196 000	1 107 000	433 000	433 000	648 985	703 000	710 000
Utrotningsholade husdjur	-	-	43 000	51 000	63 000	51 000	30 000	58 000	23 000	66 000	110 000	120 000	92 000	156 000	129 000	169 000	196 000	196 000	59 948	80 000	
Kvävelackage	-	-	-	-	-	0	516 000	498 000	1 025 000	479 000	360 000	294 000	302 000	349 000	285 000	1 471 000	1 917 000	1 366 646	2 113 000	1 375 000	
AN- och dikobidrag	4 591 000	4 731 000	5 098 000	4 519 000	3 997 000	3 373 000	3 676 000	4 410 000	4 460 000	1 944 000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Handjursbidrag	9 046 000	7 906 000	6 864 000	6 417 000	6 432 000	5 562 000	6 466 000	7 067 000	7 221 000	3 475 000	3 773 000	4 848 000	4 328 000	3 642 000	3 805 000	3 360 000	3 654 000	?	-	-	
Naturlifvande insatser på åkermark	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Naturlifvande insatser på åkermark	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Växtodlingsplan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Mjölkstöd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Torkstöd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Krisstöd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Slakt till Ungla Jordbrukare	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Ståstöd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
BSE-stöd	339 100	321 000	321 000	382 600	652 900	659 600	1 000 000	400 000	500 000	1 450 000	1 250 000	1 500 000	750 000	1 050 000	600 000	900 000	600 000	-	-	-	
Investeringsstöd/Modernisering	2 878 000	1 652 000	1 652 000	2 878 000	1 652 000	1 652 000	2 878 000	1 652 000	1 652 000	2 878 000	1 652 000	1 652 000	2 878 000	1 652 000	1 652 000	2 878 000	1 652 000	1 652 000	2 878 000	1 652 000	
TOTAL	236 848 000	256 761 100	270 594 097	278 655 571	270 039 558	268 391 984	315 589 183	325 545 035	323 125 000	302 213 000	294 660 000	304 520 000	260 141 997	304 843 991	325 837 969	306 318 915	313 991 814	240 278 965	305 735 000	296 582 000	
-varav miljöersättningar	4 349 000	14 011 000	26 332 000	36 188 000	42 748 000	43 755 000	49 108 000	46 559 000	45 875 000	42 629 000	51 310 000	49 827 000	40 891 997	47 171 991	45 221 952	58 348 031	59 375 000	50 732 169	59 573 000	54 881 000	

AREALSTÖDGÄRDSSTÖD	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Proteinstöd	111 634 914	137 602 000	122 283 000	134 766 000	172 221 000	169 950 000	167 384 000
Energigrödor	-	-	-	-	-	-	-	-
Förgröningsstöd	60 549 404	74 162 000	67 136 000	73 620 000	93 046 000	93 778 000	89 694 000	80 877 000
MILJÖERSÄTTNINGAR	15 742 758	20 423 000	19 452 000	20 918 000	25 975 000	25 734 000	24 780 000	22 967 000
Ekologisk produktion 1)	2 762 504	3 434 000	3 539 000	3 539 000	3 699 000	3 461 000	3 228 000	3 228 000
Flerårig valodling/Valodling	11 626 540	12 207 000	12 364 000	13 892 000	15 885 000	15 752 000	17 817 000	16 090 000
Belesemarker & slätterangrar 2)	-	-	-	-	-	-	-	-
Öppet odlingslandskap	-	-	-	-	-	-	-	-
REKO / Miljöskyddsåtgärder / Precisionsodling	14 000	4 670 000	5 003 000	5 003 000	5 396 000	5 452 000	5 130 000	4 815 000
Kultur- och naturmiljöer	4 367 000	819 000	829 640	1 258 000	1 115 000	1 220 000	1 343 000	1 343 000
Skyddszoner	1 000 000	73 000	109 000	136 000	201 000	187 000	229 000	200 000
Välmärker & smavatten	2 289 000	1 697 000	2 090 000	2 090 000	2 655 000	3 314 000	2 937 000	3 476 000
Utrotningsholade husdjur	-	-	-	-	-	-	-	-
Kvävelackage	-	-	-	-	-	-	-	-
AN- och dikobidrag	-	-	-	-	-	-	-	-
Handjursbidrag	9 844 563	11 639 000	10 897 000	11 787 000	13 822 000	13 831 000	13 068 000	12 031 000
Naturlifvande insatser på åkermark	-	-	-	-	-	-	-	-
Naturlifvande insatser på åkermark	-	-	-	-	-	-	-	-
Växtodlingsplan	-	-	-	-	-	-	-	-
Mjölkstöd	-	-	-	-	-	-	-	-
Torkstöd	-	-	-	-	-	-	-	-
Krisstöd	-	-	-	-	-	-	-	-
Slakt till Ungla Jordbrukare	2 088 085	2 231 000	2 581 000	2 265 000	4 137 000	4 503 000	5 382 000	4 834 000
Ståstöd	-	-	-	-	-	-	-	-
BSE-stöd	-	-	-	-	-	-	-	-
Investeringsstöd/Modernisering	224 856 225	298 109 945	285 349 000	295 089 640	410 558 000	380 728 000	371 760 000	326 041 000
TOTAL	30 131 802	42 920 000	42 545 000	46 407 640	55 455 000	55 253 000	55 574 000	52 119 000
-varav miljöersättningar	-	-	-	-	-	-	-	-

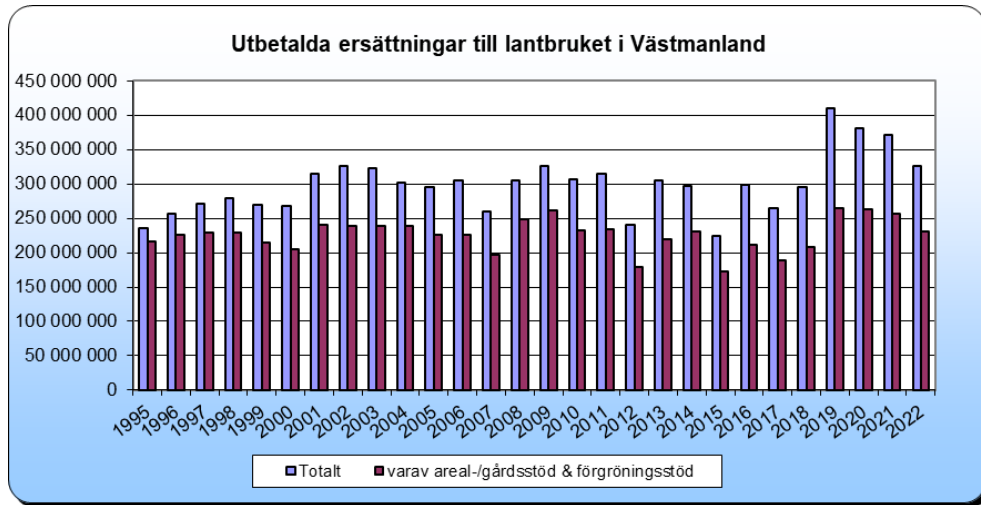
-. Ej aktuellt/stödet fanns ej

1 Inkl. Omställning till ekologisk produktion

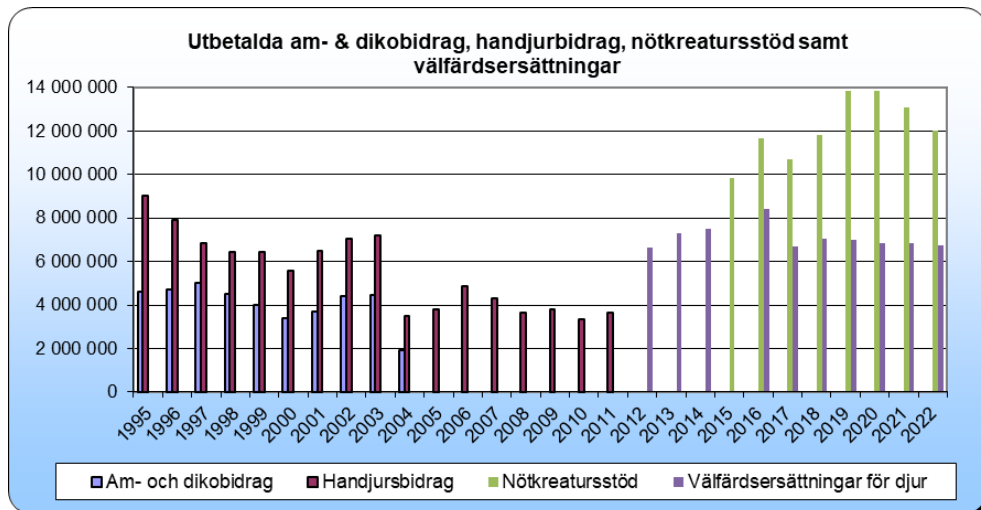
2 Inkl. restaureringsstöd

3 Ingår i handjurs- eller am- och dikobidrag

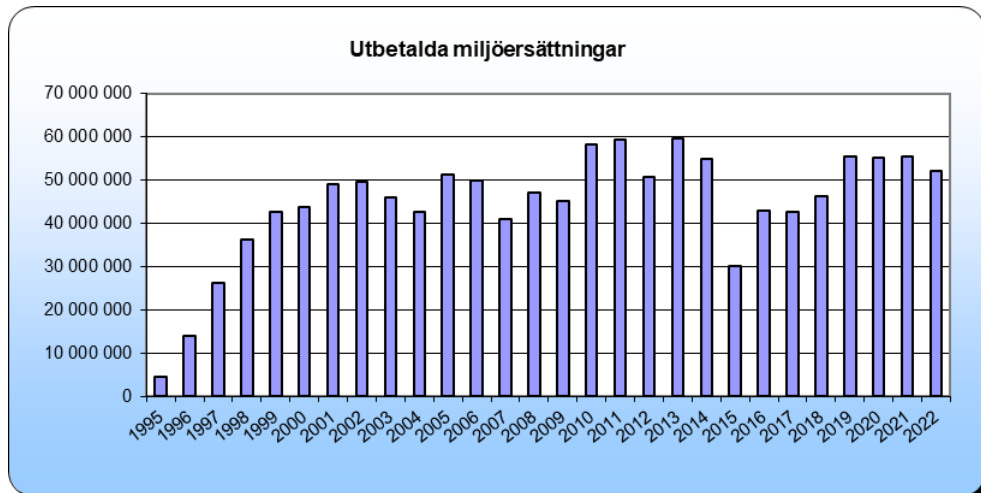
Figur 87. Utbetalda ersättningar 1995–2022.

Figur 88. Utbetalda djurersättningar 1995–2022.

Figur 89. Utbetalda miljöersättningar 1995–2022.

6.2 Anslutning och omfattning av miljöersättningar

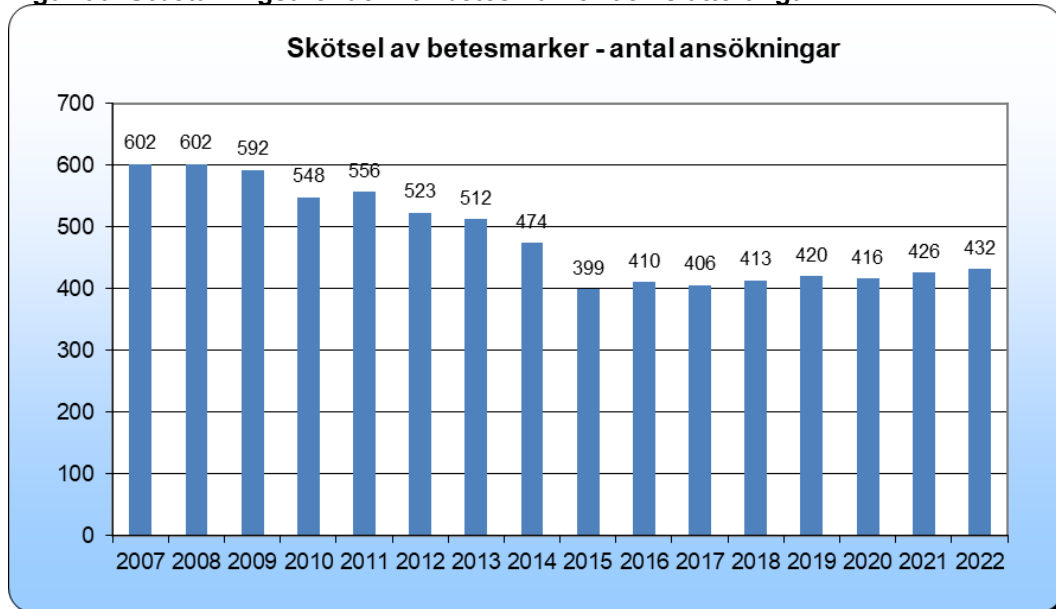
Som lantbrukare gör man samhället en tjänst när man vårdar och utvecklar odlings- och naturlandskapet eller använder miljövänliga metoder. Arbetet bidrar till att miljömålen Ett rikt odlingslandskap, Ett rikt växt-och djurliv, Ingen övergödning samt andra svenska miljömål uppnås. Man kan få ersättning för det miljöarbete man utför när man ingår ett åtagande för någon miljöersättning. 2022 finns åtta miljö- och klimatersättningar som alla ska leda till att våra miljömål uppnås samt tre ersättningar för ökad djurvälstånd hos våra lantbruksdjur. I detta kapitel redovisas lantbrukarnas anslutning och omfattning till tre av de större miljö- och klimatersättningarna (betesmarker och slätterängar, skyddszoner samt ekologisk odling).

Antal ansökningar om miljöersättningar

Inför varje år ansöker lantbrukare om stöd och ersättningar. De redovisar då vad de avser odla på sina marker innevarande år och vilka miljöinsatser de ämnar utföra. Figur 90–92 visar antal utbetalningsbeslut för tre olika miljöersättningar mellan åren 2007 och 2022. För miljöersättningen till *betesmarker och slätterängar* (figur 90) har antal ansökningar om att ingå ett skötselåtagande minskat med 17 % under de senaste 10 åren. År 2022 fanns 432 ansökningar. Preliminära siffror för 2023 uppgår till 447.

År 2015 sjuösettes ett nytt landsbygdsprogram varvid många gamla åtaganden upphörde. Av de 474 ärenden som fanns 2014 valde endast 399 att ingå i ett miljöåtagande 2015. Det motsvarar en minskning med 16%

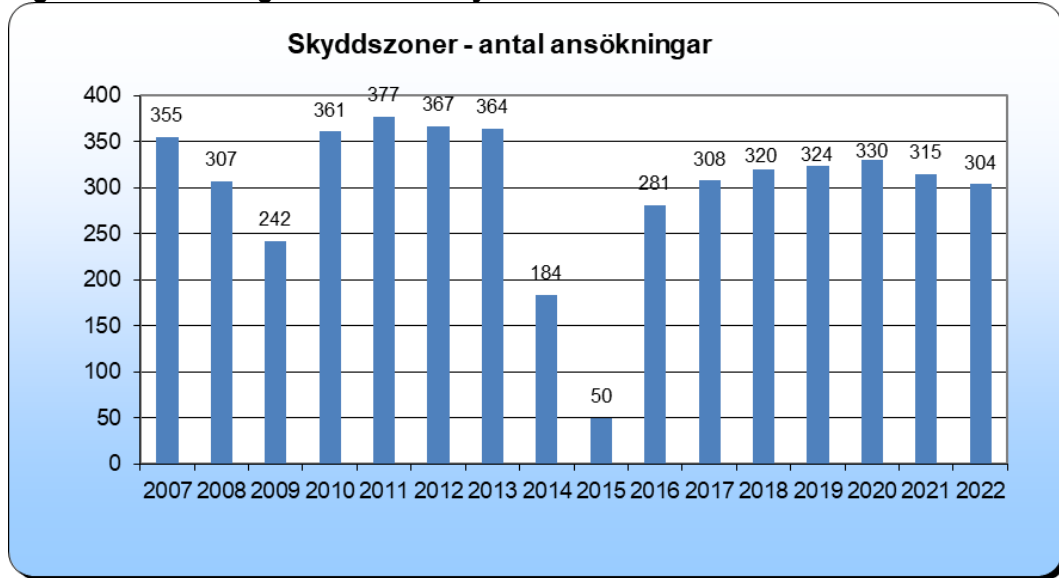
Figur 90. Utbetalningsärenden för betesmarker och slätterängar.

För miljöersättningen för *skyddszoner* har antal inkomna ansökningar varierat en hel del (figur 91). Det kan förklaras med att den ekonomiska ersättningen varierat

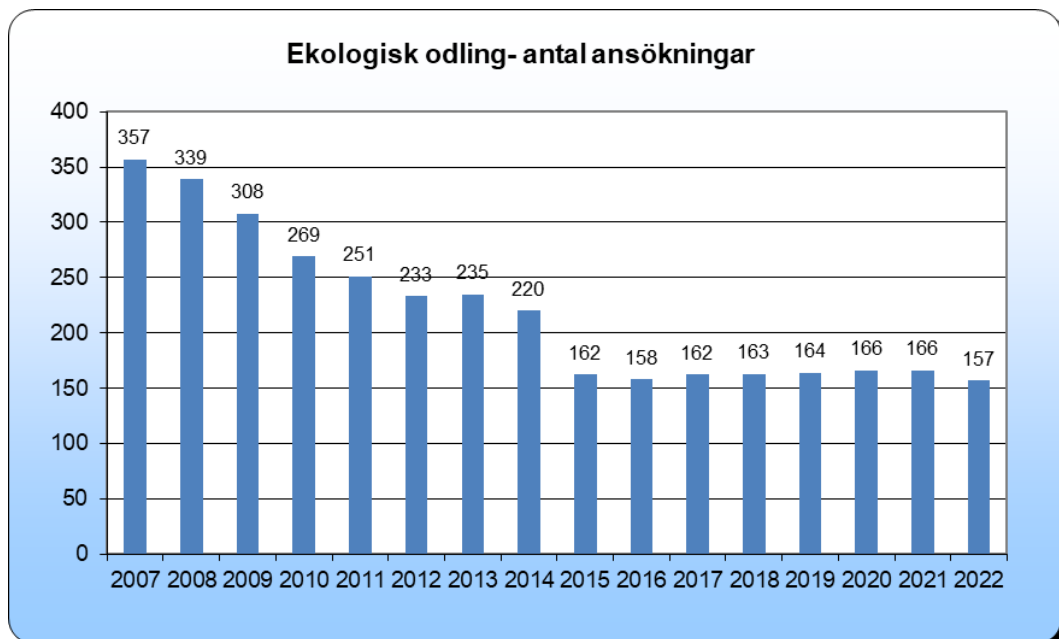
mellan åren samt att den ibland inte varit möjlig att söka (år 2015). År 2022 inkom 304 ansökningar och preliminära siffror för 2023 är också 304 ansökningar.

Figur 91. Utbetalningsärenden för skydds-zoner

Antal ansökningar om *Ekologisk produktion* samt för *Omställning till ekologisk produktion* har i det närmaste halverats de senaste 15 åren från 357 ansökningar till 157. Framför allt har regelverket för vilka marker som berättigar till ersättning ändrats varvid det blivit ointressant att söka för en del lantbrukare då det inte givit något ekonomisk ersättning.

Figur 92. Utbetalningsärenden för ekologisk produktion

Arealer med miljöåtaganden

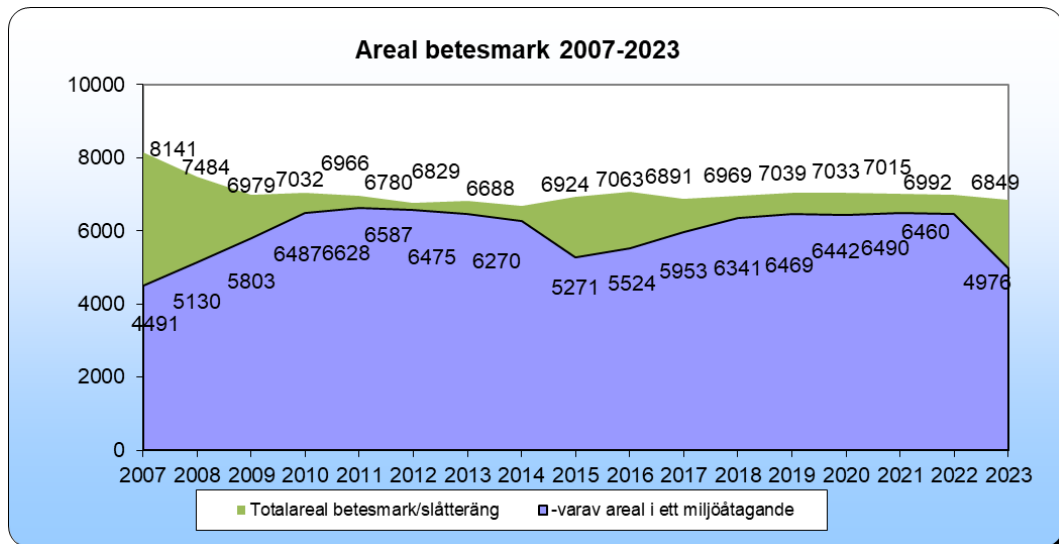
I figur 93 redovisas storleken/omfattningen av den totala *betesmarksarealen* (6 849 hektar 2023) i länet, samt arealen betesmark som ingår i ett miljöersättningsåtagande (preliminära siffror för 2023 är 4 976 hektar).

I figuren kan man utläsa att den totala betesmarksarealen minskat med 1 292 hektar (-16%) mellan 2007-2023. Det är en utveckling som inte är önskvärd, då stora biologiska värden finns i betesmarker och slåtterängar som betas/skördas.

Andelen av den totala arealen betesmark som är ansluten till ett miljöåtagande har varierat mellan åren och uppgår 2022 till 92%. År 2012 ingick nästan all (=97%) anmäld betesmark i ett miljöstödsåtagande. Nämnas bör att dataunderlaget för åren 2015-2018 baseras på ett annat sätt än för 2007-2014 då Jordbruksverkets datasystem gjordes om 2015, vilket innebar en kraftig försämring för möjligheten att få ut data ur datasystemen. Preliminära siffror för 2023 baserat på inkomna SAM-ansökningar maj 2023 visar tyvärr på att antal hektar betesmark som inte är ansluten till ett miljöåtagande ökat.

Anslutningsgraden uppgår endast till 73 % år 2023 vilket kan indikera på att alltför många djurhållare inte vill ingå i ett 5-årigt åtagande då man inte säkert vet att man kommer hålla djuren på gården under så lång tid.

Figur 93. Arealer betesmark (med respektive utan miljöåtagande).

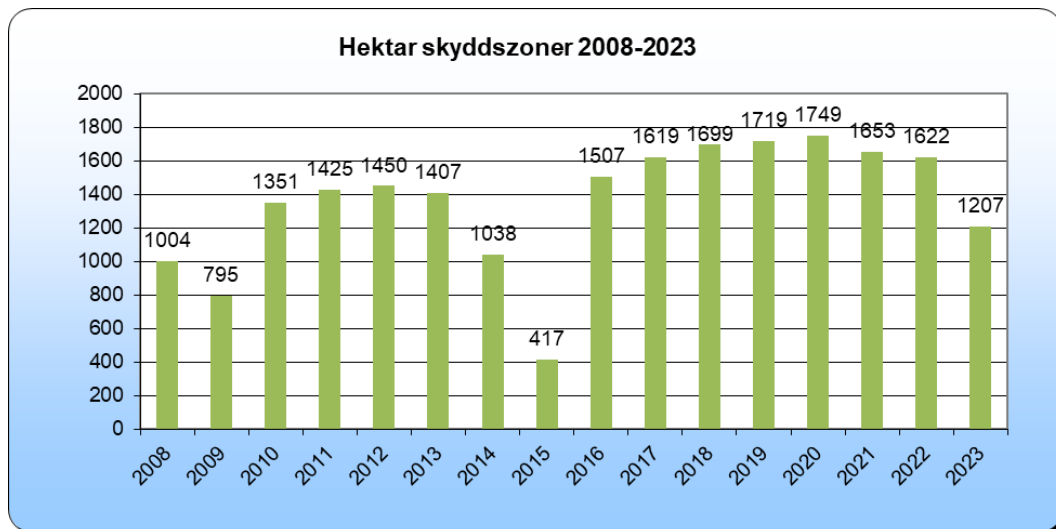

I figur 94 redovisas det totala antalet hektar *skyddszone*¹³ mellan åren 2008–2023.

Arealen skyddszone har varierat med åren och det beror främst på utformningen på de EU-ersättningar som går att söka på marken. År 2010 höjdes till exempel ersättningsnivån tillbaka till 3 000 kr/ha efter att ha sänkts till 1 000 kr/ha ett par år tidigare. Denna höjning av ersättningsnivån gav genast utslag och anslutningsgraden ökade kraftigt 2010. År 2015 var det inte möjligt att söka nya åtaganden för skyddszone, och många lantbrukare lät då skyddszone ligga kvar, men angav att man använde arealen som träda. Till 2016 infördes ersättningen för skyddszone igen och samtidigt sänktes kraven på vilka vattendrag (bäckar, åar, diken) man kunde anlägga skyddszone utefter, vilket medförde att ett stort antal zone anlades.

År 2023 inleddes den nu gällande programperioden i praktiken för den gemensamma jordbrukspolitiken. Den maximala bredden på en skyddszone sänktes då från 20m ner till 10 m. Ett antal breda skyddszone plöjdes då upp (ner till 10 m bredd) varvid arealen minskades som kan ses i figur 94. Miljönyttan med de ”smalare” skyddszonerna torde dock inte ha minskat så mycket då ett gott skydd uppnås redan vid 10 meters bredd.

Figur 94. Areal skyddszone.

Arealer och omfattning av den *ekologiska produktionen* redovisas mer i detalj i kapitel 7.

¹³ En skyddszone är en gräsbesädd remsa utmed vattendrag med syfte att minska läckage av växtnäringsämnen samt bekämpningsmedel till vattnet. De får vara mellan 6–20 meter breda och anges som en areal (hektar), varvid antal längdmeter skyddszone utefter vattendrag inte kan beräknas. Från och med 2023 sänks den bredd lantbrukaren får betalt för från 20 till 10 meters bredd.

7 Ekologisk produktion

7.1 Utvecklingen av den ekologiska produktionen.

Med ekologisk produktion menas i detta sammanhang den produktion som är certifierad av en kontrollorganisation. Sen 2015 är det inte längre möjligt att ansöka om någon EU-ersättning för ekologisk produktion om man inte även är certifierad av ett oberoende kontrollorgan. För närvarande (2023) finns tre större aktörer som certifierar lantbrukarnas ekologiska produktion, dels KIWA (före detta KRAV), SMAK Certifiering, och dels HS Certifiering. För närmare beskrivning av certifieringsregler hänvisas till Jordbruksverkets webbplats om ekologisk produktion.

Den svenska regeringen har sedan 1996 satt upp ett flertal nationella mål vad gäller den ekologiska odlingens storlek. Den aktuella målsättningen 2023 återfinns i regeringens handlingsplan till livsmedelsstrategi från 2017 med ett nationellt inriktningsmål som säger att 30 procent av den svenska jordbruksmarken (= åker- samt betesmark) ska utgöras av certifierad ekologisk jordbruksmark år 2030. Tidigare ställda mål har uttryckt sig att 20 % av åkermarksodlingen ska vara omställd och certifierad i Sverige till utgången av 2013.

Statistik för den certifierade ekologiska produktionen hämtas i detta kapitel från jordbruksstatistiska meddelanden som i sin tur hämtar vissa data från de olika certifieringsorganisationerna.

7.1.1 Antal företag

Antal företag som bedriver en certifierad ekologisk produktion framgår av figur 95. Antal anslutna företag har varierat den senaste 10-års-perioden runt 170–190 st., och uppgår år 2022 till 168. I Västmanland fanns år 2022 1 469 företag, vilket innebär att cirka 11,4 % av länets lantbruksföretag bedriver ekologisk odling på delar eller hela sitt företag.

Figur 95. Antal certifierade företag.

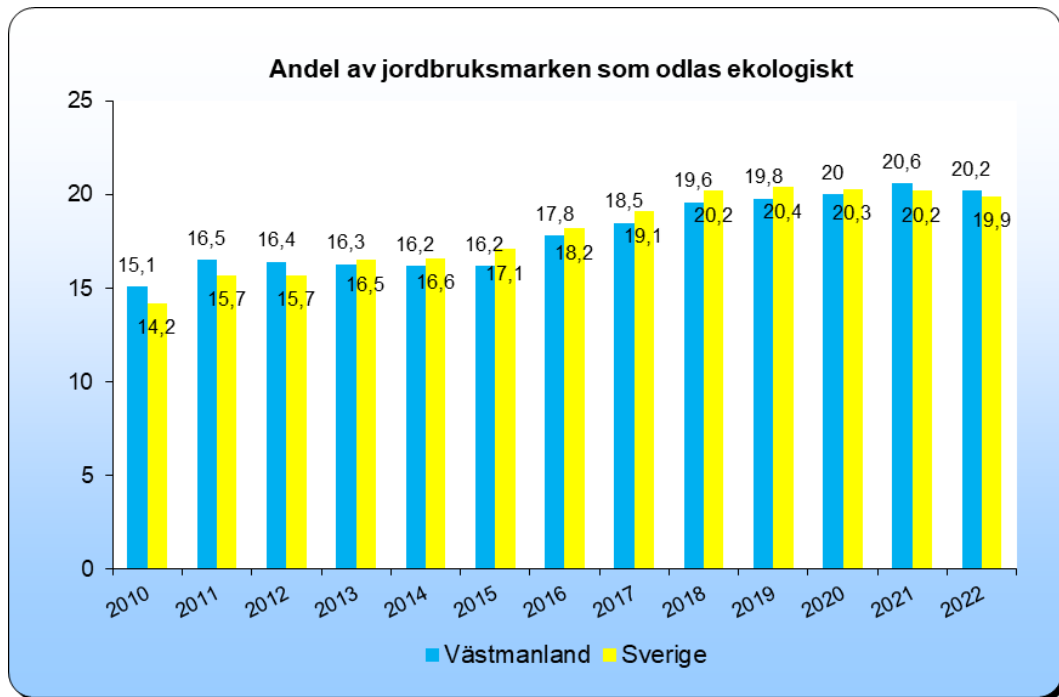

7.1.2 Arealer

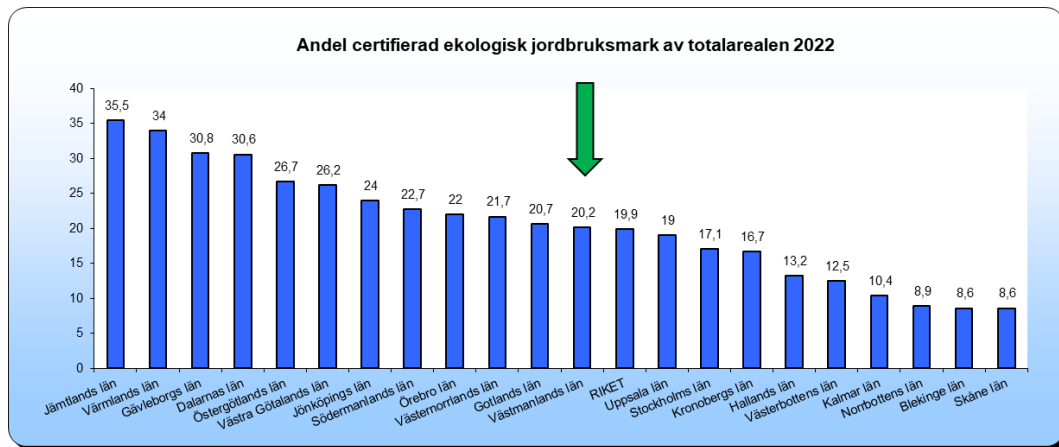
Den *ekologiskt certifierade jordbruksarealen* redovisas i figur 96, uttryckt som procent av den totala jordbruksarealen. Jordbruksarealen inkluderar som sagt både åkermark och betesmark som är antingen omställd eller ligger under omställning.

Anslutningen visar på en generellt positiv trend för Västmanland (blå stapel) och även för Sverige som helhet (gul stapel). För Västmanlands del uppgår odlingen till 20,2 % 2022 vilket är den näst högsta andelen någonsin. Andelen ansluten areal i länet är i paritet med genomsnittet för Sverige. Arealökningen sen 2010 har dock varit måttlig och man kan befara att den nationella målsättningen på 30% ekologisk odling år 2030 kan vara svår att uppnå om inte ytterligare satsningar görs för att öka anslutningen.

Figur 96. Andel omlagd mark + mark under omläggning 2010–2022.

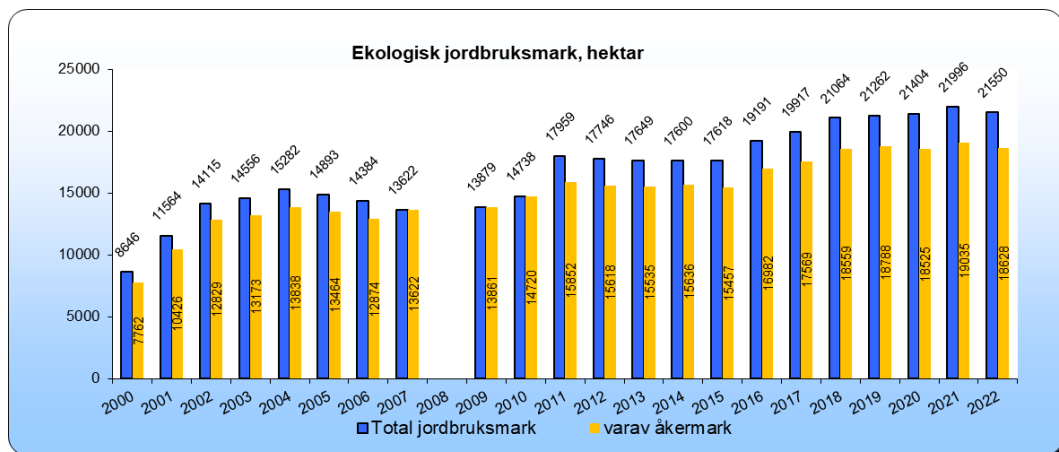

Andelen certifierad ekologisk jordbruksmark i Västmanland uppgår som sagt till 20,2 % av den totala arealen 2022. I figur 97 redovisas jämförbara andelar för övriga län i Sverige. Lägst andel certifierad ekologisk mark finns i Skåne.

Figur 97. Andel certifierad jordbruksmark 2022.

Den *sammanlagda ekologiska jordbruks- respektive åkerarealen* i länet redovisas i figur 98. 2022 uppgick den ekologiska jordbruksarealen till 21 550 hektar där 18 628 hektar utgörs av åkermark och 2 922 hektar av betesmark.

Från 2009 har den certifierade ekologiska jordbruksarealen ökat med i genomsnitt 680 hektar årligen. Fortsätter denna trend kommer arealen år 2030 uppgå till cirka 28 000 hektar, vilket är ungefär 4 400 hektar mindre än den areal som behövs för att uppnå målet med 30% ekologisk jordbruksmark 2030.

Figur 98. Ekologisk jordbruksmark 2000–2022

Arealen *ekologiskt certifierad jordbruksareal i länets kommuner* redovisas i tabell 20 för åren 2009–2022. Där framgår även respektive kommuns andel av länets totala ekologiska areal 2022 samt hur stor andel av kommunens jordbruksmark som odlas ekologisk. Med jordbruksmark menas summan av åkerarealen och betesmarksarealen i kommunen.

Den mesta (77%) av länets certifierade jordbruksareal finns i Västerås, Sala eller Köpings kommun. I Fagersta odlas endast 62 hektar ekologiskt 2022.

Sett till hur stor andel av respektive kommuns jordbruksareal som odlas med certifierat ekologiska metoder 2022 ser man att Norberg har den högsta andelen med 28%. I Hallstahammar odlas endast 2% av kommunens jordbruksareal med certifierat ekologiska metoder 2022.

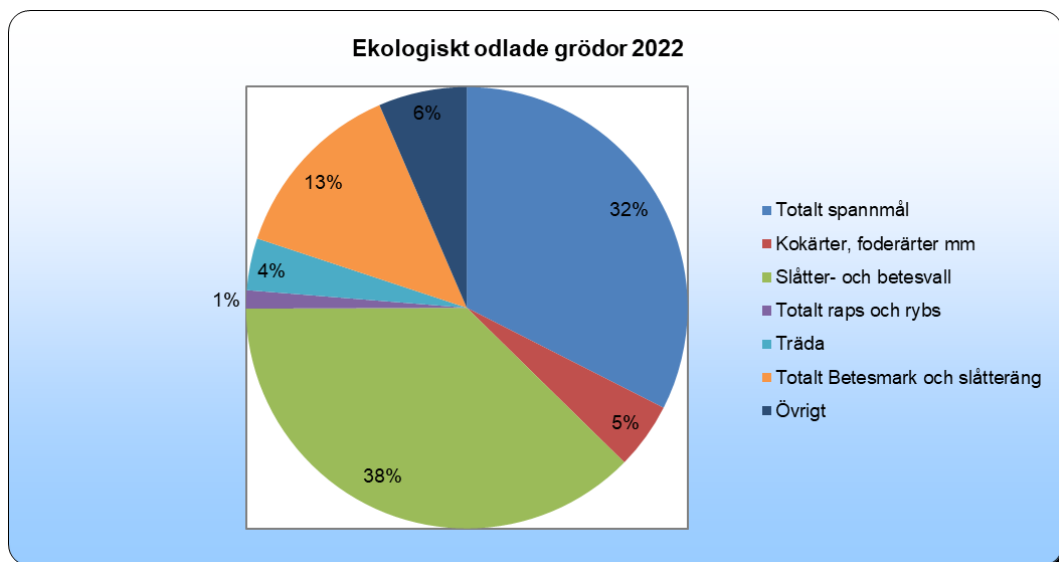
Tabell 20. Ekologiskt certifierad jordbruksareal.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Andel 2022 av:	
															Länets totala EKO-areal	Kommunens areal
SKINNSKATTEBERG	231	281	372	305	426	464	492	423	495	678	689	713	654	621	3%	22%
SURAHAMMAR	271	277	299	479	292	757	842	868	889	1045	985	619	619	599	3%	27%
KUNGSÖR	1107	1253	1282	1335	1374	1516	1508	1598	1946	1984	2003	2042	2063	1851	9%	22%
HALLSTAHAMMAR	154	194	181	210	242	240	21	100	150	102	105	105	109	104	0%	2%
NORBERG	178	398	394	406	338	384	472	423	408	442	474	430	477	487	2%	28%
VÄSTERÅS	5236	5290	6023	5496	6151	5662	5941	6542	6528	6607	6514	6640	6694	6852	32%	22%
SALA	4907	5051	5210	5224	4702	4896	4280	4806	5052	5345	5499	5736	5802	5712	27%	20%
FAGERSTA	0	0	0	0	0	21	53	73	72	76	73	77	65	62	0%	6%
KÖPING	3270	3351	3451	3689	3506	3089	3439	3561	3453	3693	3759	3747	4129	3908	18%	23%
ARBOGA	303	470	747	601	621	571	570	796	925	1092	1162	1296	1383	1355	6%	18%

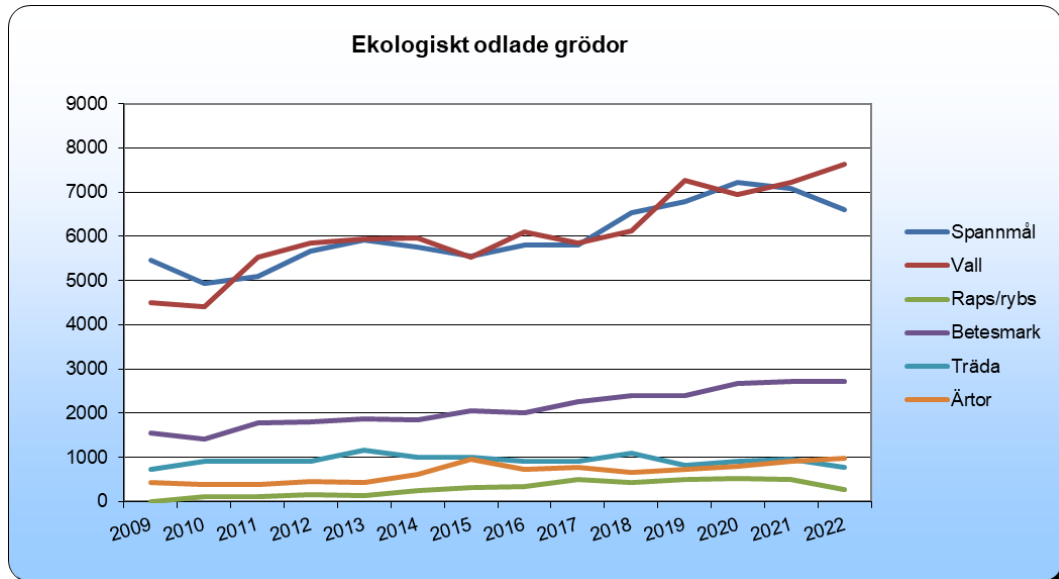
7.1.3 Grödor

I figur 99 redovisas vilka grödor som odlas på den ekologiska åkermarken 2022. Spannmål samt vall är de största grödorna på 32% respektive 38%. Träda svarar för 4% av arealen och betesmark 13%.

Figur 99. Ekologiskt odlade grödor 2022

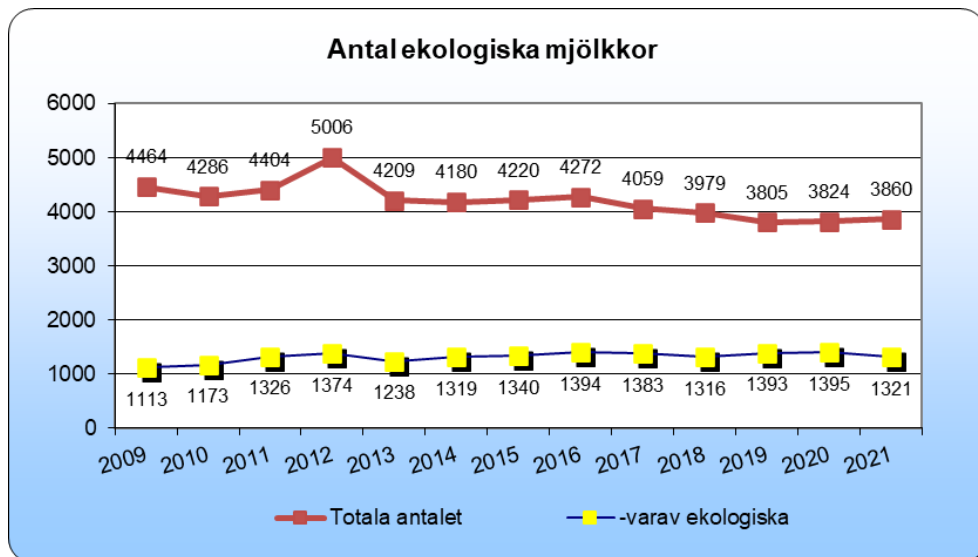

I figur 100 redovisas den ekologiska odlingsarealen av olika grödor under perioden 2009–2022 i Västmanland. Spannmål och vall utgör de stora grödorna med cirka 7 000 hektar per år. Den ekologiska ärtodlingen uppgår 2022 till 987 hektar.

Figur 100. Ekologiskt odlade grödor 2009–2022

7.1.4 Djur

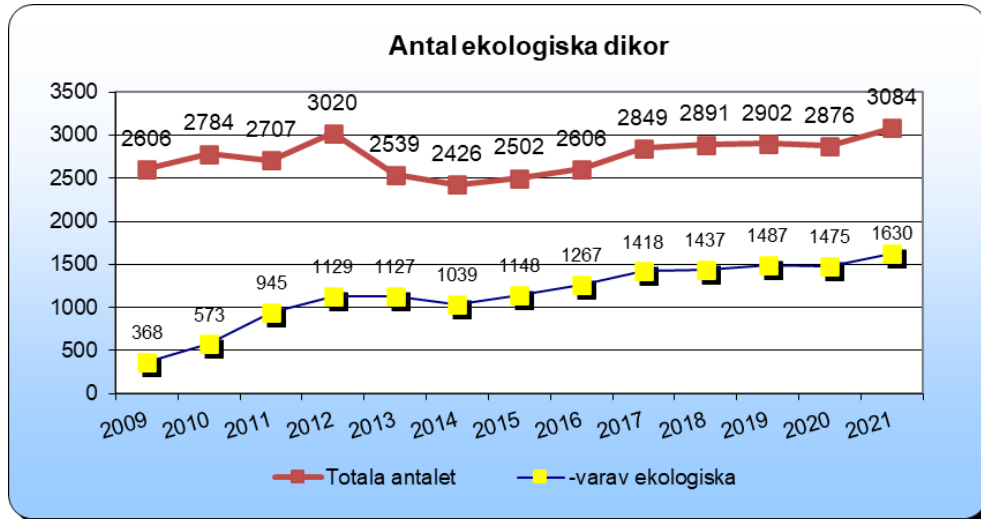
Antal *ekologiskt hållna mjölkkor* i länet redovisas i figur 101 tillsammans med totalantalet mjölkkor i länet. Antal ekologiska mjölkkor har under den senaste 10-årsperioden legat relativt konstant runt 1 300 - 1 400 kor. Vid jämförelse med länets samtliga mjölkkor (konventionella + ekologiska) utgör de ekologiska 34%. Var tredje mjölkko i länet hålls således enligt ekologiska uppfödningsformer.

Figur 101. Ekologiska mjölkkor 2009–2021.

Antal *ekologiskt hållna dikor* i länet redovisas i figur 102 tillsammans med totalantalet dikor i länet. Antal ekologiska dikor har ökat konstant och har ökat med 70% under den senaste 10-årsperioden. 2021 till 1 630 dikor. Vid jämförelse med

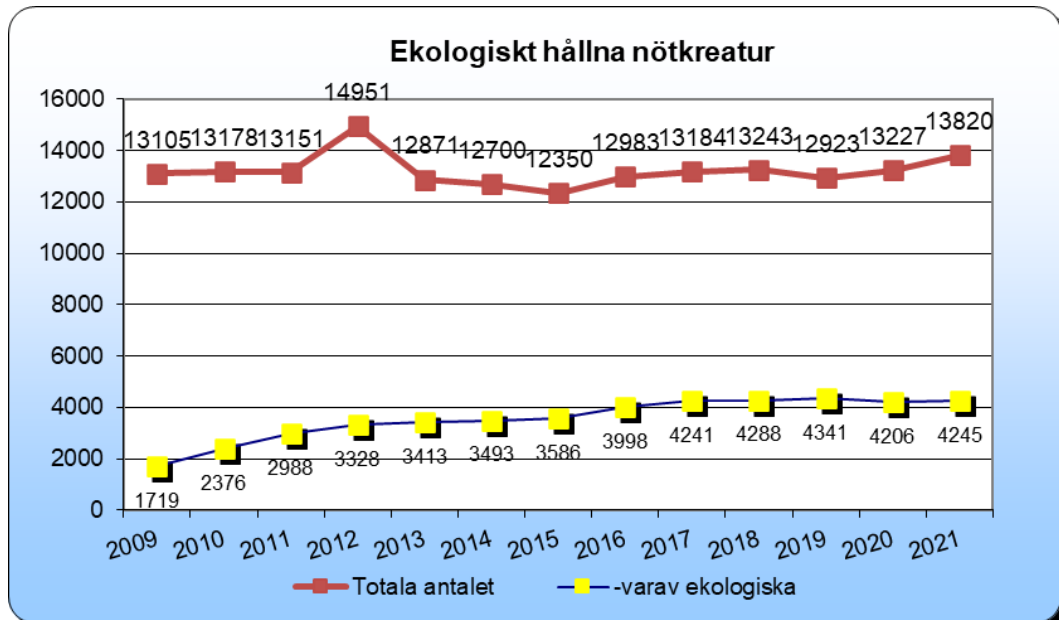
länets samtliga dikor (konventionella + ekologiska) utgör de ekologiska 53%. Varannan diko i länet hålls alltså enligt ekologiska uppfödningformer.

Figur 102. Totalantal dikor samt ekologiska dikor 2009–2021.

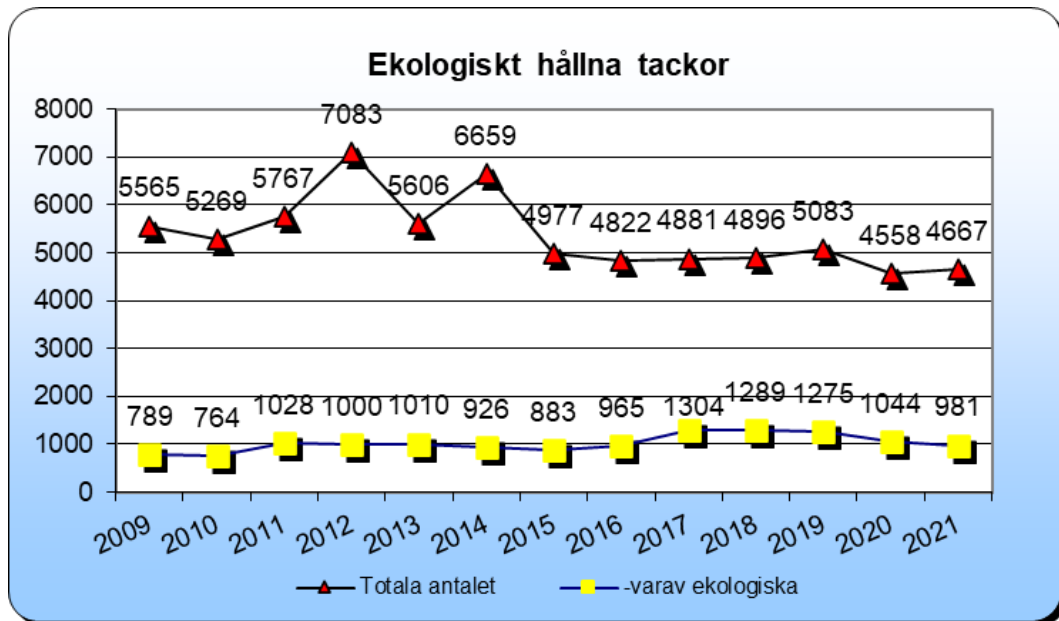
Växande nötkreatur redovisas från och med 2009 som antal kvigor, tjurar och stutar äldre än ett år respektive kalvar yngre än ett år. I figur 103 redovisas antal ekologiskt hållna växande nötkreatur. Andelen som produceras ekologiskt i Västmanland ligger 2021 på 31%. Den årliga ökningen som skett fram till 2019 har tyvärr avstannat och även minskat något de senaste två åren.

Figur 103. Totalantal växande nötkreatur samt ekologiska nötkreatur.

Antal *ekologiska tackor* har minskat de senaste 4 åren och ligger återigen under 1 000 tackor. 2021 var 981 tackor ekologiskt hållna i länet (figur 104). Uttryckt som andel av totalantalet tackor i länet utgör de ekologiska 21% år 2021.

Figur 104. Ekologiska tackor 2009–2021.

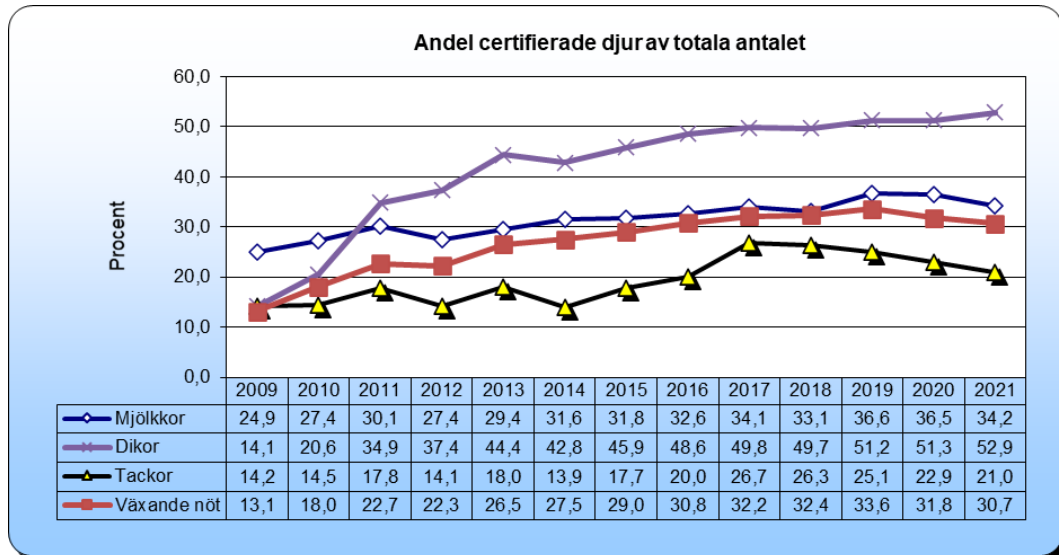

Antal ekologiska suggor och slaktsvin finns på ett mycket begränsat antal besättningar i länet och redovisas i tabell 21.

Tabell 21. Ekologiska grisar 2015–2022

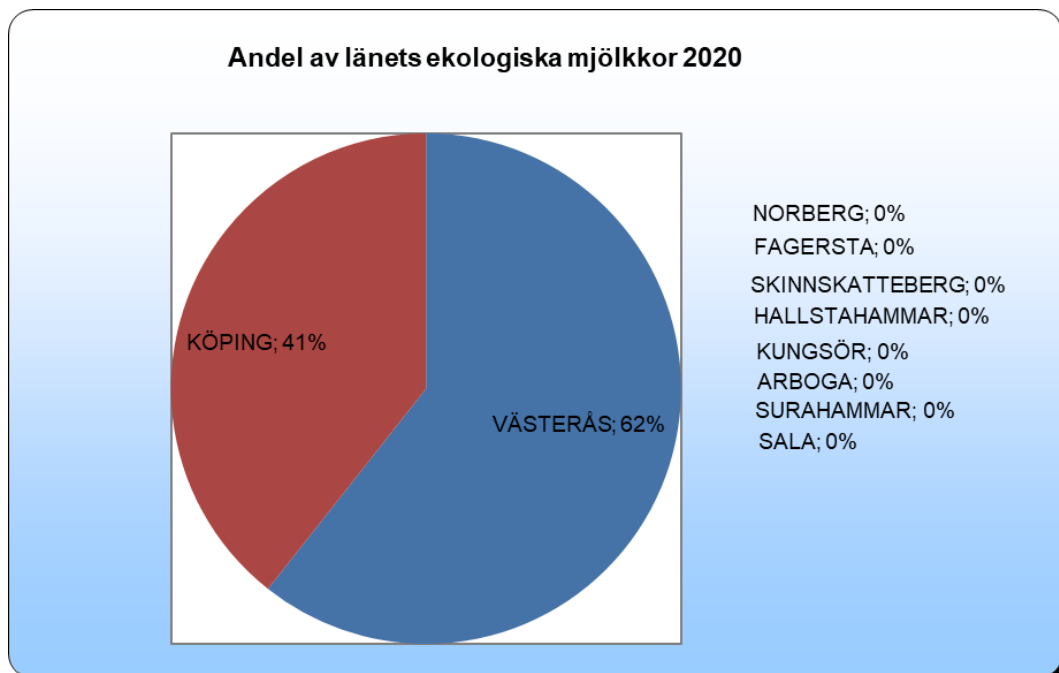
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ekologiska suggor	80	75	83	83	3	3	4	4
Ekologiska slaktsvin	1659	1496	1523	1595	1692	1879	1487	1752

Intressantare än antal ekologiskt uppfödda djur, som redogjorts ovan, kan vara att studera *andelen ekologiska djur av totalantalet djur*. Det redovisas samlat för djurslagen i figur 105. Under den senaste 10-årsperioden (2011–2021) har samtliga djurslag, förutom suggor, haft en positiv trend men som tyvärr avtagit de senaste två åren. Störst andel ekologiskt hållna djur av totalantalet svarar diko-produktionen som gått från att var tredje diko var ekologiskt uppfödd 2011 till varannan (52,9%) diko år 2021. Andelen certifierade suggor är inte ens mätbart och ligger under 0,1%.

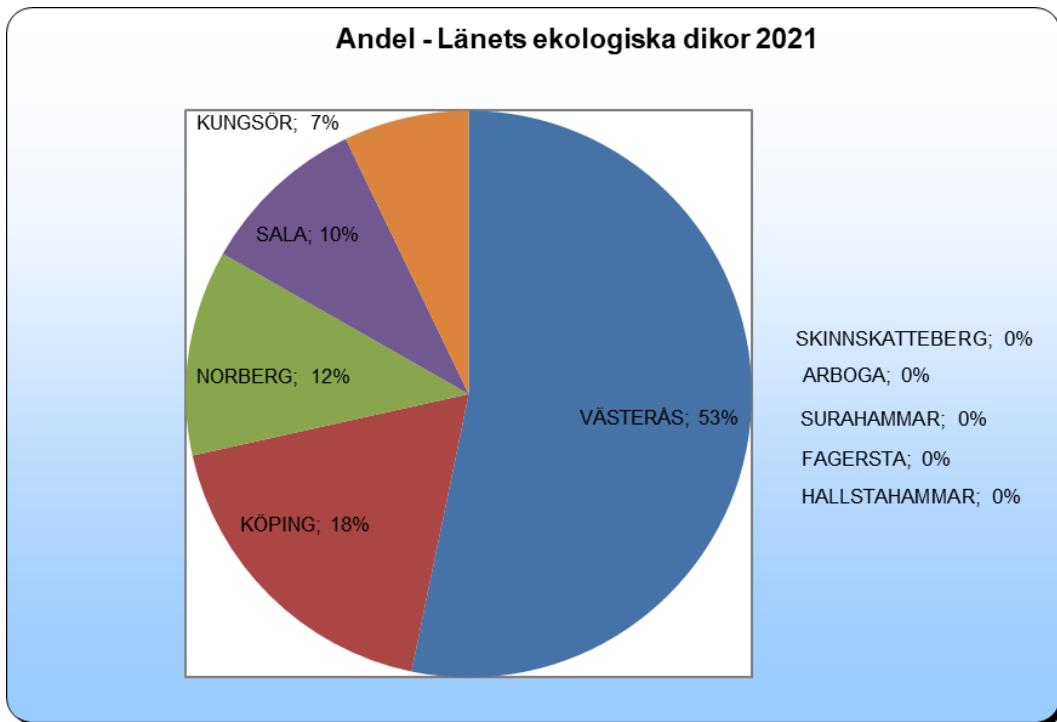
Figur 105. Andel ekologiskt certifierade djur 2009–2021 av totalantal djur i länet.

I likhet med var den ekologiska odlingen sker är även de ekologiska djuren fördelade på ett fåtal kommuner i länet. I figur 106–108 redovisas fördelningen av de ekologiskt producerade djuren i länets kommuner 2021 (2020 för mjölkkor då data saknas för 2021).

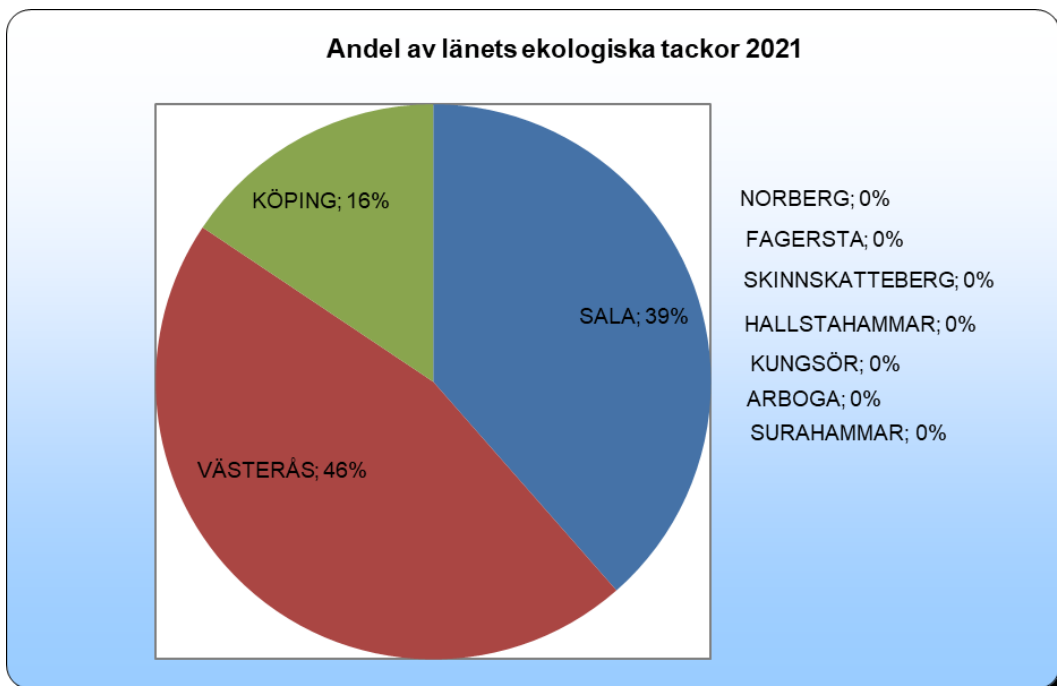
I diagrammen ser man att samtliga ekologiska mjölkkor finns i Västerås Stad samt Köpings kommun. För dikorna är spridningen något större mellan kommunerna och de ekologiska fåren finns i Sala, Västerås och Köping.

Figur 106. Fördelning på kommunnivå av ekologiska mjölkkor i Västmanland 2020

Figur 107. Fördelning på kommunnivå av ekologiska dikor i Västmanland 2021

Figur 108. Fördelning på kommunnivå av ekologiska tackor i Västmanland 2021

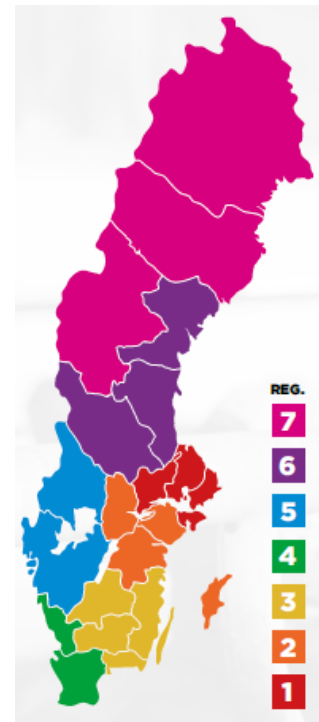
8 Så tycker lantbrukarna om lönsamheten

LRF har årligen, sen 1987, gjort undersökningar över lantbrukarnas uppfattning om det aktuella läget inom lantbruket. De har redovisat resultatet i rapporten Lantbruksbarometern. Man har till exempel frågat lantbrukarna om deras internetanvändning, hur man trivs med sitt jobb och hur de upplever att deras lönsamhet är. Fram till 2011 redovisades uppgifter för varje län, men från och med 2012 redovisas data regionvis.

Västmanland (U-län) ingår i region 1 tillsammans med Uppsala (C-län) och Stockholms län (AB-län) och det är dessa data som redovisas.

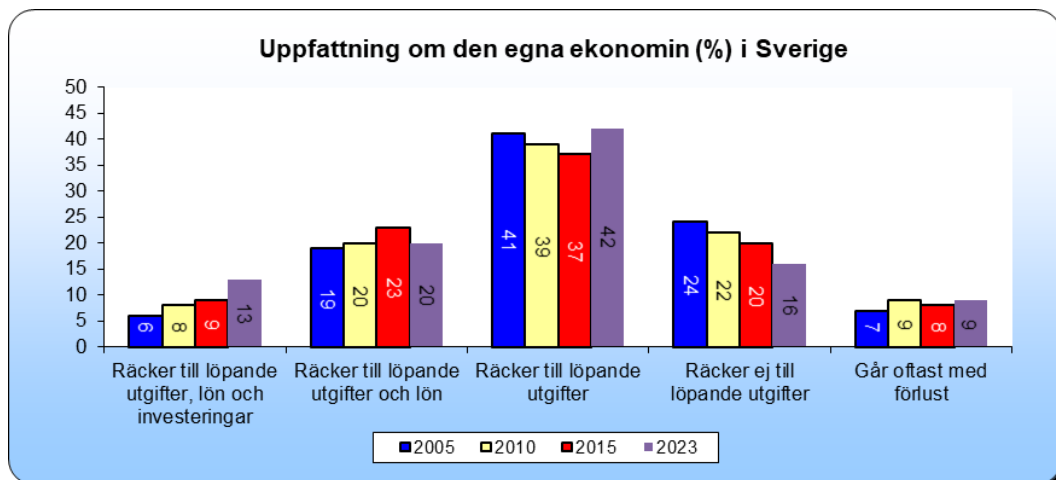
Figurerna nedan visar hur lantbrukare ser på sin egen ekonomi under åren 2005–2023, dels i Sverige (figur 110), dels i Västmanlands region (figur 111). Vid jämförelse mellan tabellerna verkar lantbrukare i region 1 vara något mer försiktiga/pessimistiska än ”Sverige-genomsnittet” i sin uppfattning om hur långt pengarna räcker, men att de blir alltmer optimistiska över åren

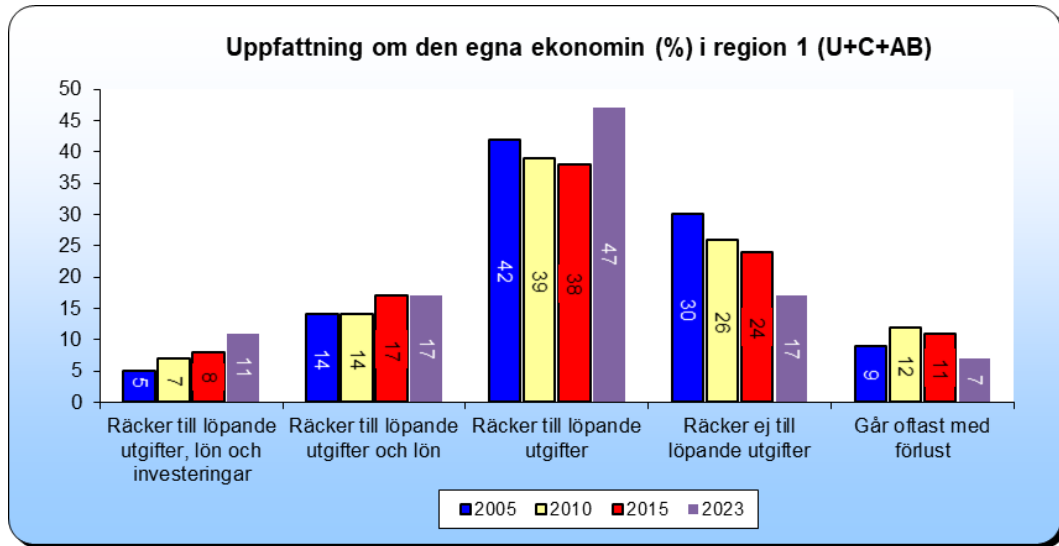
Under 2023 anser till exempel 28 % (11+17) (tabell 111) av regionens lantbrukare att intäkterna åtminstone räcker till löpande utgifter och lön vilket kan jämföras mot riksgenomsnittet på 33 % (figur 110). Fler än två av tre lantbrukare (72 %) i Västmanland anser 2023 att lönsamheten i produktionen inte räcker till att ta ut någon lön alls. För Sverige är motsvarande andel likadan, 67 %.

Figur 109. Regioner

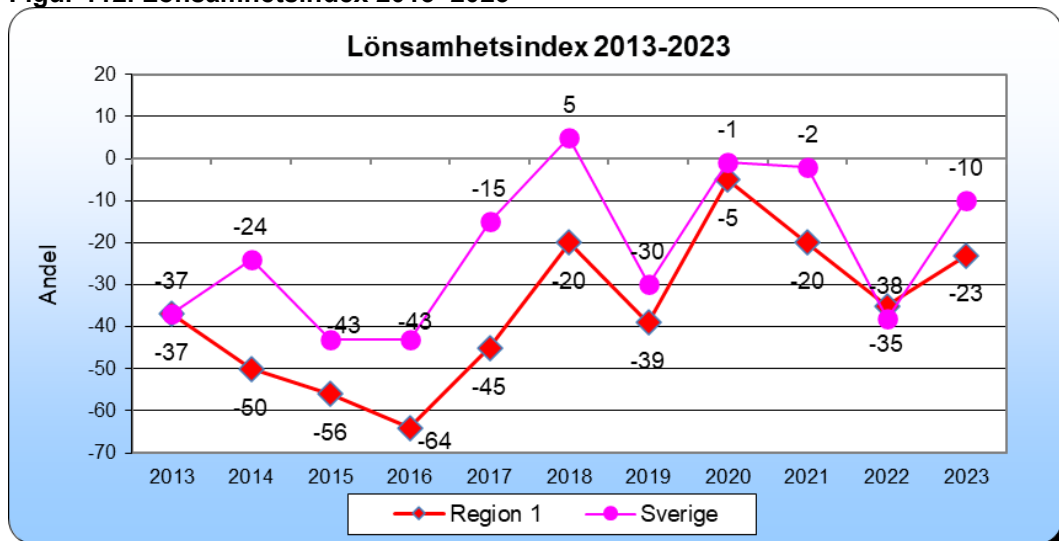
Figur 110. Uppfattningen i Sverige om den egna ekonomin.

Figur 111. Uppfattningen i Västmanland om den egna ekonomin.

Kan man säga något om det tycks bli bättre eller sämre ekonomiskt sett? Varje år beräknar Lantbruksbarometern ut ett så kallat lönsamhetsindex. Detta index är beräknat som skillnaden (differensen) mellan andelen som svarat ”mycket god” eller ”ganska god” och andelen som svarat ”ganska dålig” eller ”mycket dålig” på frågan ”Bedömer du att lönsamheten idag är ...”. Ett negativt värde innebär att fler lantbrukare har en negativ uppfattning om den egna lönsamheten än de som är positivt inställda.

I figur 112 redovisas *lönsamhetsindexet* för åren 2013–2023. Man kan se att lantbrukare i region 1 (=Västmanland, Uppsala och Stockholms län) generellt har lägre siffror än för genomsnittet i Sverige, vilket innebär att de i högre grad upplever sin ekonomi mer negativt än för genomsnittet i Sverige. Efter skördeåret 2018 med långvarig torka och katastrofalt låga skördar sjönk upplevelsen av den egna ekonomin brant till år 2019.

Figur 112. Lönsamhetsindex 2013–2023

9 Jordbrukets ekonomi

9.1 Allmänt

Statistiken i detta kapitel redovisas enbart på landsnivå samt för landets skörderegioner (se karta nedan) och finns inte redovisad/nedbruten på respektive län. Trots det kan det vara av intresse att redovisa lantbrukets ekonomiska förutsättningar som gäller likväl för de västmanländska lantbrukarna.

Västmanland ligger som synes i två skörderegioner. Den nordvästra delen (Norberg, Fagersta, Skinnskattebergs och Surahammars kommun) ligger i Mellersta Sveriges skogsbygder, medan övriga kommuner återfinns i Svealands slättbygder.

Figur 113. Sveriges skörderegioner

För att beskriva lantbrukets ekonomi kan man använda ett flertal variabler som på olika sätt belyser de ekonomiska förutsättningar som gäller inom lantbruket. Till exempel kan utvecklingen av arrendepriser, pris på åkermark, intäkter för försålda varor, kostnader för produktionsmedel, bokslutsresultat etcetera användas.

I detta kapitel redovisas ett urval av dessa. De som kommer nämnas är:

- Arrendepris på åkermark.
- Pris på åkermark vid köp.
- Prisindex för produktionsmedel (PM-index)
- Avräkningsindex (A-index)

9.2 Arrendepreis på åkermark.

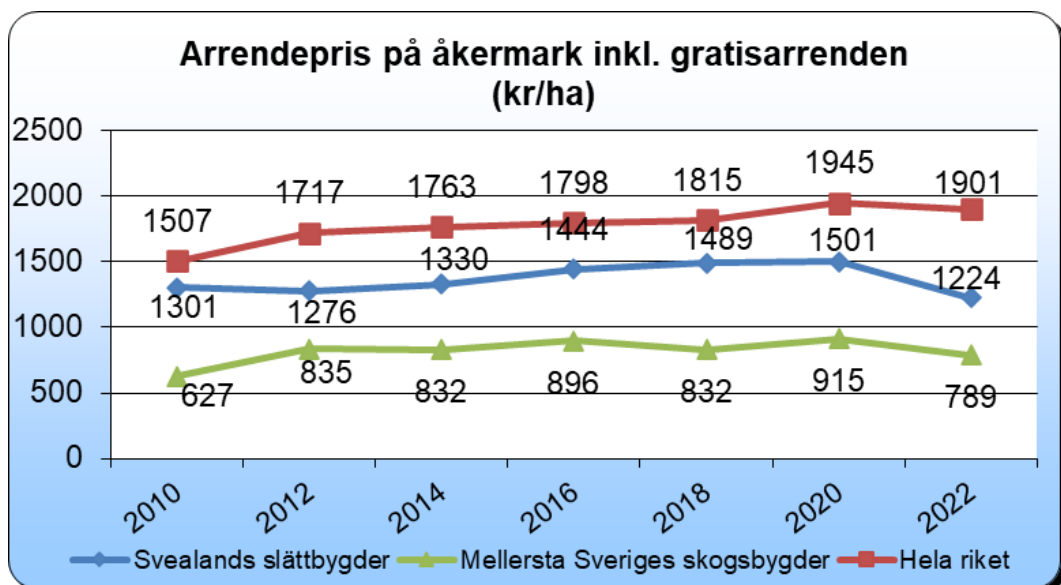
I tabell 22 redovisas genomsnittliga arrendepreiser 2022 för Sveriges skörderegioner. Generellt gäller att arrendepreiserna är lägre i norra Sverige och stiger ju längre söderut man kommer. Avgörande för prissättningen är som vanligt tillgång och efterfrågan. För Västmanlands del ses en tydlig skillnad vad gäller arrendepreiserna mellan de nordvästra delarna (Mellersta Sveriges skogsbygder) och de sydligare delarna (Svealands slättbygder). Genomsnittsarrendet för länets två regioner ligger på ungefär 800 kr respektive 1 200 kr för ett hektar åkermark. Oavsett region ligger arrendepreiserna för länet i genomsnitt lägre än det genomsnittliga arrendet för Sverige (=1 901 kr).

Tabell 22. Arrendepreis på åkermark 2022, kr/ha

	Genomsnittligt pris per hektar	Andel av genomsnitt i Sverige	
		Medelfel, %	
Götalands södra slättbygder	4245	223%	5,9
Götalands mellanbygder	3069	161%	8,5
Götalands norra slättbygder	2361	124%	8
Götalands skogsbygder	1445	76%	24,2
Svealands slättbygder	1224	64%	16,4
Mellersta Sveriges skogsbygder	789	42%	15,9
Nedre Norrland	431	23%	21,7
Övre Norrland	-	-	-
Hela riket	1901		5,6

Utvecklingen av arrendepreiset redovisas i figur 114. Sen 2010 har arrendepreiset för ett hektar åkermark ökat årligen. År 2021 skedde en tillfällig sänkning av arrendepreiserna som sen återigen ökat något till 2022 (visas ej i diagrammet).

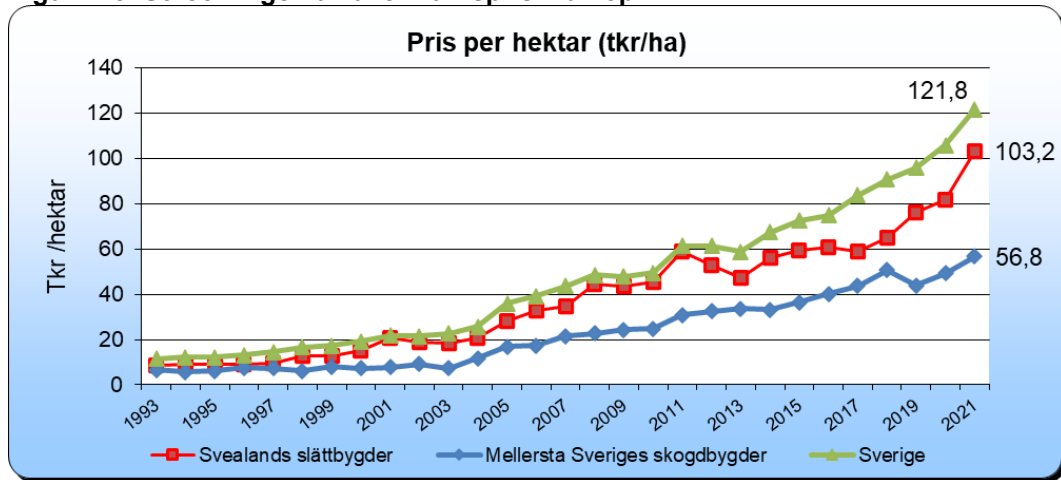
Figur 114. Arrendepreis i Västmanlands två skörderegioner

9.3 Pris på åkermark vid köp.

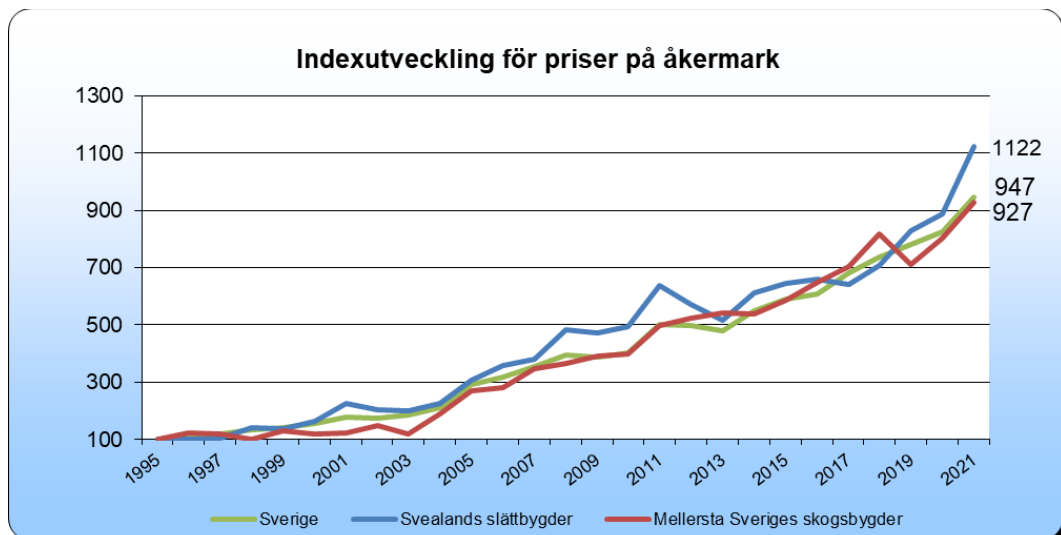
I figur 115 redovisas vad det kostar, i genomsnitt, att köpa ett hektar åkermark dels i länets två skörderegioner, dels som ett genomsnitt i Sverige. Liksom för arrendepriset ligger länets norra delar på en lägre nivå än de södra/östra delarna. Det genomsnittliga hektarpriset 2021 i Sverige har ökat kraftigt de senaste 5 åren och uppgår till cirka 122 000 kr. I Svealands slättbygder ligger genomsnittspriset 2021 på cirka 103 000 kr medan priset i Mellersta Sveriges skogsbygder uppgår till knappt 57 000 kr per hektar.

Figur 115. Utvecklingen av åkermarkspris vid köp.

Utvecklingen av priset uttryckt som procent (index) redovisas i figur 116 med startåret 1995 (=100) då Sverige gick in i EU. Hektarpriset har tiofaldigats på dessa 26 år där de största prisuppgångarna skedde efter 2003. I snitt har hektarpriset ökat årligen med 5 500 kr sen 2003 och inga tendenser syns som visar på en avstannande prisökning.

Figur 116. Indexutveckling för priser på åkermark 1995–2021.

9.4 Lantbrukets kostnader för produktionsmedel (PM-index¹⁴)

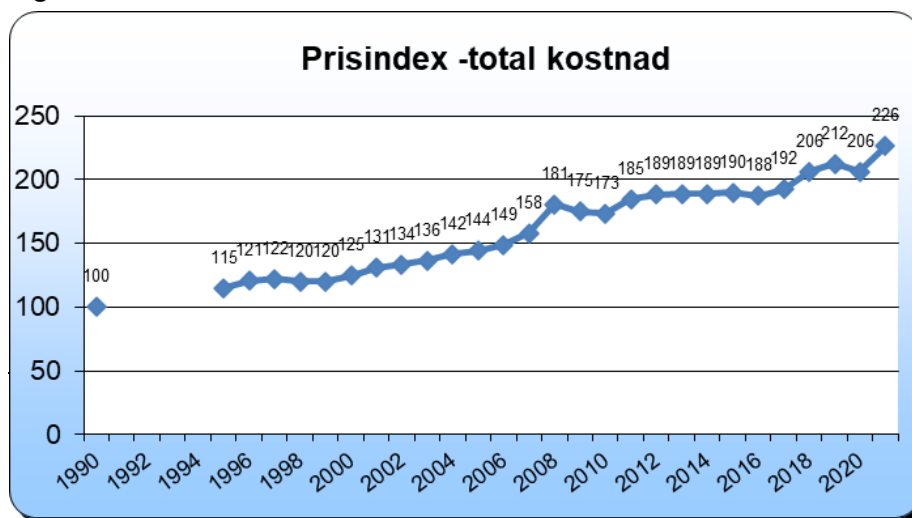
Sedan år 1970 har prisutvecklingen i Sverige på jordbruks- och livsmedelsområdet följts genom redovisning av ett system av indexserier (PM-index respektive A-index). Under prisregleringsperioderna fram till och med 1990 utgjorde detta indexsystem ett viktigt underlag vid prisöverläggningarna.

Prisuppgifter samlas månadsvis in från ett stort antal uppgiftslämnare, oftast via e-postenkäter. Uppgiftslämnarna är vanligen olika för olika produkter och väljs ut på ett sådant sätt att få uppgiftslämnare täcker en stor del av marknaden. Månadspriser och månadstalen (*redovisas inte i denna rapport*) baseras vanligen på priset den femtonde varje månad eller på genomsnittliga priser under månaden. Årsmedeltal (*som redovisas i denna rapport*) beräknas som vägda medelvärden av månadstalen för avräkningspriser och som ovägda aritmetiska medelvärden av månadstalen för produktionskostnader (PM-index). Indexen ska i princip visa prisutvecklingen vid oförändrad kvalitet på de varor som prismäts. Höjda priser till följd av förbättrad varukvalitet ska ej påverka indexet. Index redovisas exklusive mervärdesskatt och ska spegla det pris som jordbrukaren möter vid dennes inköp. För mer information om hur PM-index samt A-index beräknas kontaktas Jordbruksverkets statistikenhet samt SCB.

I kapitel 9.4 samt 9.5 redovisas hur olika kostnadsposter respektive intäktposter som återfinns i ett lantbruk har utvecklats i ett historiskt perspektiv och täcker utvecklingen de senaste 27 åren (1990–2017). De olika värdena gäller för Sverige som helhet och inte för någon region eller län.

I figur 117 redovisas *utvecklingen av lantbrukets totala kostnader* med 1990 som startår (*prisindex = 100*). Figuren ska utläsas som att en inköpt artikel som år 1990 kostade till exempel 75 kr, har 31 år senare (år 2021) blivit 226% dyrare (170 kr; $75kr \cdot 2,26$).

Figur 117. Prisindex – lantbrukets totala kostnader. 1990–2021.

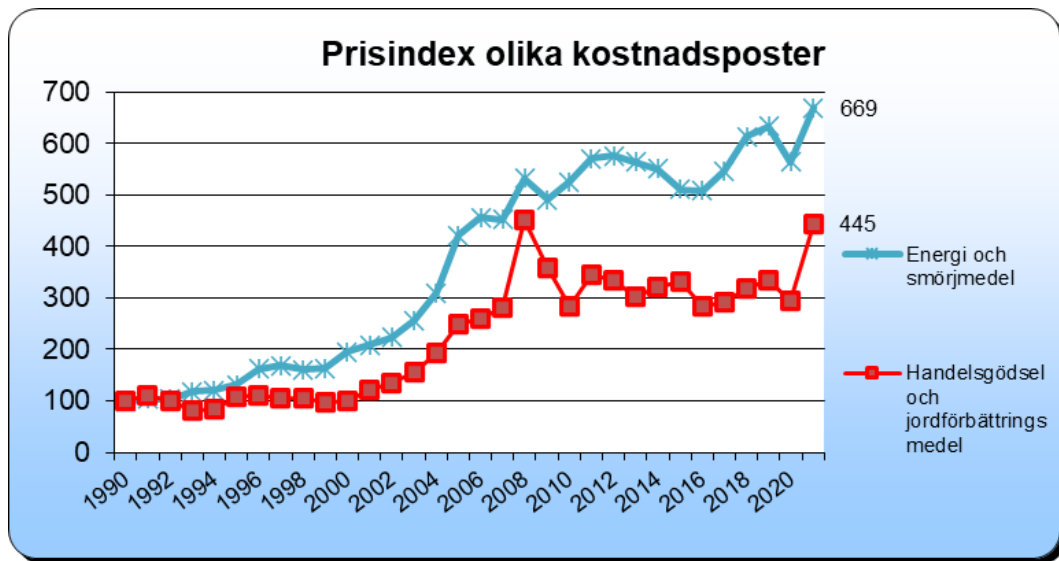

¹⁴ Produktionsmedelsprisindex (PM-index) avser att visa prisutvecklingen på de produktionsmedel som används i jordbruket. Denna indexserie är jämförbar med det Input Price Index, som Eurostat publicerar för alla EU-länder.

Kanske intressantare än att studera sammanslagna kostnader, som i figur 117, är att studera hur de olika enskilda kostnadsposterna förändrats med tiden.

I figur 118 redovisas förändringen för dels energi och smörjmedel (till exempel diesel, olja, fetter), dels handelsgödsel/jordförbättringsmedel. Inom dessa två kategorier har kostnadsökningen varit stor de senaste åren. Energi/smörjmedel har sedan 2000 ökat uppåt 340 % och för handelsgödsel 440 %. Till viss del återbetalas kostnader (cirka 20 %) för diesel i form av återbetalning av skatt retroaktivt.

Figur 118. Prisindex för ett urval kostnader inom lantbruket.

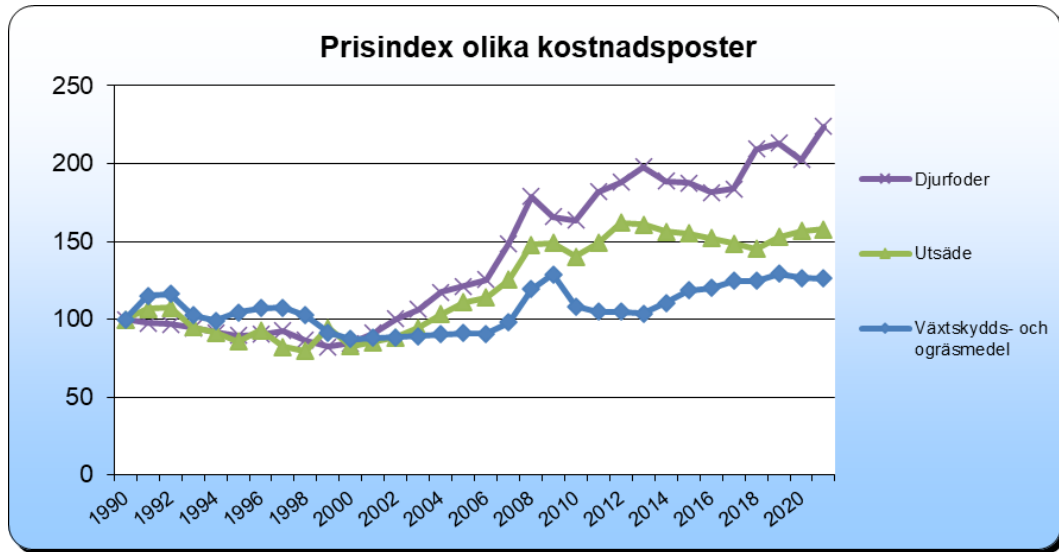

I figur 119 redovisas kostnadsutvecklingen av djurfoder, utsäde samt växtskyddsmedel men i annan skala. Här har kostnadsökningen varit lite lägre men för inköpt djurfoder har ändå en ökning på 166 % skett sen 2000.

Växtskyddsmedel har under lång tid legat på en nivå strax över/under prisindexet 100 från 1990, och ligger 2021 på index 126, vilket innebär att dessa inköpsvaror endast är 26% dyrare än 1990.

För utsäde har kostnader ökat med 90% sen 2000. Runt 2003–2008 steg dessa insatsvaror rejält och har stannat på denna nivå.

Figur 119. Prisindex för ett urval kostnader inom lantbruket.

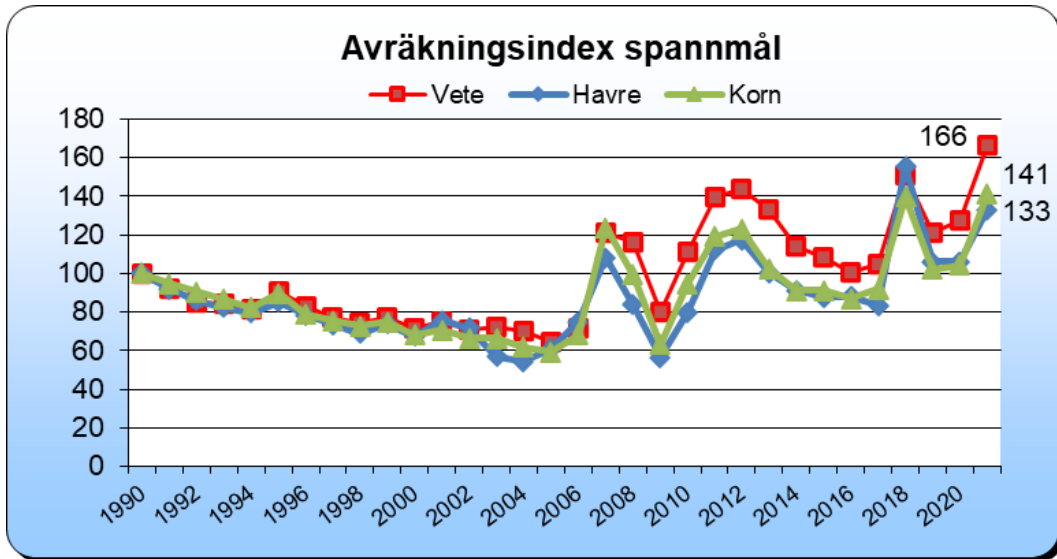
9.5 Avräkningsindex (A-index)

Avräkningsprisindex (A-index) avser att visa utvecklingen av avräkningspriser för jordbruksprodukter. A-index är en prisindexserie, varför det inte ingår för producenterna inkomsthöjande ersättningar, såsom direktbidrag i form av arealersättningar, djurbidrag eller gårdsstöd. Denna indexserie är jämförbar med det Output Price Index, som Eurostat publicerar för alla EU-länder.

Priserna i indexberäkningarna skall i princip avse pris vid gård. I följande fem diagram (figur 120–124) redovisas hur lantbrukarens avräkningspris varierat de senaste 31 åren (1990–2021) för ett par större jordbruksprodukter.

För spannmål (figur 120) syns tydligt att avräkningspriserna inte ökat utan snarare minskat under hela 90-talet och långt in på 2000-talet. Sen 2007 har priserna varierat kraftigt vilket till stor del berott på att världsproduktionen av spannmål varierat. Det har i sin tur i mångt och mycket orsakats av torka / missväxt i olika delar av världen.

Figur 120. Avräkningsindex för vete, korn och havre.

I figur 121 redovisas avräkningsindexet för mjölk, som under hela 90-talet och långt in på 2000-talet legat i stort sett still. År 2021 var indexet 133.

Figur 121. Avräkningsindex för mjölk.

Liksom för spannmål har äggpriset till producenterna legat under 1990-års prisnivå (index=100) fram till 2007–2008. Därefter skedde en viss ökning till nivåer kring index 120, men har därefter sjunkit något och ligger 2021 med ett avräkningsindex på 117.

Figur 122. Avräkningsindex för ägg.

Avräkningspriset för oljeväxter (figur 123) har legat på ett index under 100 för åren 1991–2007. Från 2008 visar den långsiktiga prisutvecklingen på en positiv trend och till 2021 skedde en historiskt stor prisökning upp till ett avräkningsindex på 275 jämfört med 1990-års basnivå.

Figur 123. Avräkningsindex för oljeväxter.

10 Historisk statistik

I samband med produktionen av boken ”Jordbruket i siffror åren 1866–2007” sammanställde Jordbruksverket betydande mängder historisk statistik som sedan överfördes till digital form.

I bilaga 2 presenteras en del av denna statistik för att ge en kort historisk bakgrund och ge läsaren ett längre tidsperspektiv för några av de statistikområden som behandlats i tidigare kapitlen i denna rapport. Statistiken redovisas nedbruten ända ner på sockennivå för häranden i Västmanland för åren 1886, 1907 och 1932.

Statistiken finns även tillgänglig på Jordbruksverkets statistikdatabas i anslutning till Jordbruksverkets webbplats (www.jordbruksverket.se).

11 Diagram- och tabellförteckning

Figur 1. Sveriges skörderegioner	6
Figur 2. Indelning av lantbruksföretag	6
Figur 3. Antal företag i länet.	7
Figur 4. Framskrivning av antal företag till 2050.	8
Figur 5. Andel lantbruksföretag > 100 hektar.	8
Figur 6. Antal jordbruksföretag per kommun 2000 och 2022.	10
Figur 7. Procentuell förändring av antal jordbruksföretag sen 2000.	10
Figur 8. Andel företag med kombinationsverksamhet.	12
Figur 9. Antal företag med kombinationsverksamhet	13
Figur 10. Utvecklingen av företagarkategorier, %	14
Figur 11. Brukningsformens utveckling 1961–2020.	15
Figur 12. Jordbruksmark 2022	16
Figur 13. Åkerarealens fördelning i Västmanland 2022	17
Figur 14. Jordbruksarealer i länen 2022.	17
Figur 15. Total åkerareal (inkl. salix) i länet 1866–2022	18
Figur 16. Genomsnittlig åkerareal per företag i tioårsintervaller.	20
Figur 17. Genomsnittlig åkerareal / företag 2022 per län.	20
Figur 18. Jordbruksföretagens medelareal per kommun 2016 och 2022	21
Figur 19. Andelen företag efter areal åkermark 2022.	22
Figur 20. Andel lantbrukare som uppnått 65 år.	24
Figur 21. Andel lantbrukare som uppnått 65 år	24
Figur 22. Jordbruksföretagarnas genomsnittliga ålder.	25
Figur 23. Andel kvinnliga företagare i enskild firma.	25
Figur 24. Fördelning av kvinnliga företagare i åldersklasser 2022.	26
Figur 25. Odlade grödor 2022 i Västmanland	28
Figur 26. Spannmålsarealer per län 2022	29
Figur 27. Odlade spannmålsarealer 2008–2022.	29
Figur 28. Andel spannmålsareal av total åkerareal 1961–2022.	30
Figur 29. Andel träda av totalarealen.	31
Figur 30. Areal baljväxter 2008–2022	31
Figur 31. Areal energiskog 2008–2022.	32
Figur 32. Åkerarealens användning 2022.	33
Figur 33. Betesmarksareal 2022	35

Figur 34. Förändring i betesmarksarealen sen 2003.	35
Figur 35. Normskördarnas utveckling 1970–2022.	37
Figur 36. Normskördar 2017.	37
Figur 37. Normalskördar i länet per skördeområde. Medelvärde 2020–2022	38
Figur 38. Hektarskörd i Västmanland i 5-årsintervaller	39
Figur 39. Hektarskördar, medelvärde 2018–2022	40
Figur 40. Totaltillförsel växtnäringsämnen.	41
Figur 41. Kvävetillförsel per hektar åker.	42
Figur 42. Totalantal företag med trädgårdsodling.	43
Figur 43. Arealer trädgårdsodling (ej frukt, bär eller köksväxter) i växthus.	43
Figur 44. Antal företag med växthusodling.	44
Figur 45. Arealer trädgårdsodling på friland.	44
Figur 46. Sysselsatta personer i trädgårdsproduktionen.	45
Figur 47. Antal djur per län 2022	46
Figur 48. Antal mjölkkor 1927–2022.	47
Figur 49. Antal mjölkkor 2010–2022.	47
Figur 50. Antal kor för kalvuppfödning 1961–2022.	48
Figur 51. Antal ungdjur 1961–2022.	48
Figur 52. Antal ungdjur 2012–2022.	49
Figur 53. Antal hästar per län 2016.	49
Figur 54. Antal får 1965–2018	50
Figur 55. Antal får 2012–2022.	50
Figur 56. Antal höns 1927–2022.	51
Figur 57. Antal höns 2012–2022.	51
Figur 58. Antal suggor 1961–2022.	52
Figur 59. Antal suggor 2012–2022	52
Figur 60. Antal svin 1980–2022.	53
Figur 61. Antal slaktsvin 2012–2022.	53
Figur 62. Antal mjölkkor per kommun	54
Figur 63. Antal dikor per kommun.	55
Figur 64. Antal hästar per kommun.	55
Figur 65. Antal får (tackor+baggar) per kommun.	56
Figur 66. Antal suggor per kommun.	56
Figur 67. Antal slaktsvin per kommun.	57

Figur 68. Antal höns per kommun.	57
Figur 69. Djurenheter per 100 hektar.	58
Figur 70. Djurtäthet i Västmanland och Sverige 1965–2022.	60
Figur 71. Andel mjölkkor efter besättningsstorlek 2020.	61
Figur 72. Andel suggor efter besättningsstorlek 2020.	62
Figur 73. Andel slaktsvin efter besättningsstorlek 2020.	62
Figur 74. Andel tackor efter besättningsstorlek 2020.	63
Figur 75. Antal mjölkföretag 1970–2022.	64
Figur 76. Antal företag med kor för kalvuppfödning.	64
Figur 77. Antal företag med får 1970–2022.	65
Figur 78. Antal företag med grisar 1980–2022.	65
Figur 79. Antal företag med höns 1970–2022.	66
Figur 80. Inkomna förprövningsärenden 2002–2022.	67
Figur 81. Förprovade avdelningar i Västmanland och fyra grannlän.	67
Figur 82. Uppskattat antal bigårdar 2022	68
Figur 83. Uppskattat antal bisamhällen 2022	68
Figur 84. Antal bisamhällen per 100 hektar jordbruksmark	69
Figur 85. Antal sysselsatta i jordbruket 1960–2020	71
Figur 86. Antal sysselsatta kvinnor och män i jordbruket.	71
Figur 87. Utbetalda ersättningar 1995–2022.	73
Figur 88. Utbetalda djurersättningar 1995–2022.	74
Figur 89. Utbetalda miljöersättningar 1995–2022.	74
Figur 90. Utbetalningsärenden för betesmarker och slåtterängar.	75
Figur 91. Utbetalningsärenden för skyddszoner	76
Figur 92. Utbetalningsärenden för ekologisk produktion	76
Figur 93. Arealer betesmark (med respektive utan miljöåtagande).	77
Figur 94. Areal skyddszoner.	78
Figur 95. Antal certifierade företag.	79
Figur 96. Andel omlagd mark + mark under omläggning 2010–2022.	80
Figur 97. Andel certifierad jordbruksmark 2022.	81
Figur 98. Ekologisk jordbruksmark 2000–2022	81
Figur 99. Ekologiskt odlade grödor 2022	82
Figur 100. Ekologiskt odlade grödor 2009–2022	83
Figur 101. Ekologiska mjölkkor 2009–2021.	83

Figur 102. Totalantal dikor samt ekologiska dikor 2009–2021.	84
Figur 103. Totalantal växande nötkreatur samt ekologiska nötkreatur.	84
Figur 104. Ekologiska tackor 2009–2021.	85
Figur 105. Andel ekologiskt certifierade djur 2009–2021 av totalantal djur i länet.	86
Figur 106. Fördelning på kommunnivå av ekologiska mjölkkor i Västmanland 2020	86
Figur 107. Fördelning på kommunnivå av ekologiska dikor i Västmanland 2021	87
Figur 108. Fördelning på kommunnivå av ekologiska tackor i Västmanland 2021	87
Figur 109. Regioner	88
Figur 110. Uppfattningen i Sverige om den egna ekonomin.	88
Figur 111. Uppfattningen i Västmanland om den egna ekonomin.	89
Figur 112. Lönsamhetsindex 2013–2023	89
Figur 113. Sveriges skörderegioner	90
Figur 114. Arrendepris i Västmanlands två skörderegioner	91
Figur 115. Utvecklingen av åkermarkspris vid köp.	92
Figur 116. Indexutveckling för priser på åkermark 1995–2021.	92
Figur 117. Prisindex – lantbrukets totala kostnader. 1990–2021.	93
Figur 118. Prisindex för ett urval kostnader inom lantbruket.	94
Figur 119. Prisindex för ett urval kostnader inom lantbruket.	95
Figur 120. Avräkningsindex för vete, korn och havre.	96
Figur 121. Avräkningsindex för mjölk.	96
Figur 122. Avräkningsindex för ägg.	97
Figur 123. Avräkningsindex för oljeväxter.	97

Tabell 1. Antal företag efter storleksgrupp	9
Tabell 2. Fördelning av företag efter storleksgrupp, %	9
Tabell 3. Företag med olika produktionsgrenar	11
Tabell 4. Antal företag efter företagarkategori¹	14
Tabell 5. Antal företag efter brukningsform.	15
Tabell 6. Genomsnittlig åkerareal per företag sen 1961.	19
Tabell 7. Lantbrukarnas åldersfördelning (i antal och i procent) 1960–2022.	23
Tabell 8. Kvinnliga lantbrukares åldersfördelning (antal och %)	26
Tabell 9. Åkerarealens användning 1951–2022, hektar.	27

Tabell 10. Åkerarealens användning i länets kommuner, hektar.	34
Tabell 11. Normskördar i Västmanland.	36
Tabell 12. Användningen av kemisk bekämpning i åkergrödor.	42
Tabell 13. Arealer frukt-, bär- och köksväxter.	45
Tabell 14. Antal djurenheter för några utvalda djurslag.	59
Tabell 15. Djurtäthet i Västmanland och Sverige 1965–2022.	59
Tabell 16. Genomsnittlig besättningsstorlek i Sverige.	61
Tabell 17. Genomsnittlig besättningsstorlek i Västmanland.	61
Tabell 18. Antal sysselsatta i Västmanland inom jordbruket.	70
Tabell 19. Utbetalda EU-medel 1995–2022.	73
Tabell 20. Ekologiskt certifierad jordbruksareal.	82
Tabell 21. Ekologiska grisar 2015–2022	85
Tabell 22. Arrendepris på åkermark 2022, kr/ha	91

12 Källhänvisning

För att kunna bedöma statistikens trovärdighet och därmed kunna använda uppgifterna är det väsentligt att veta var statistiken är hämtad. Målsättningen med detta arbete har varit att i så stor utsträckning som möjligt hämta uppgifter från de **Jordbruksstatistiska årsböckerna** samt **Statistiska meddelanden** (JO XX SM XXX) från Jordbruksverket och tidigare SCB.

Jordbruksverkets statistikdatabas (<https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/statistikdatabasen>) har under de senaste 5 åren blivit alltmer användbar och kompletteras med alltmer statistik och används till stor del.

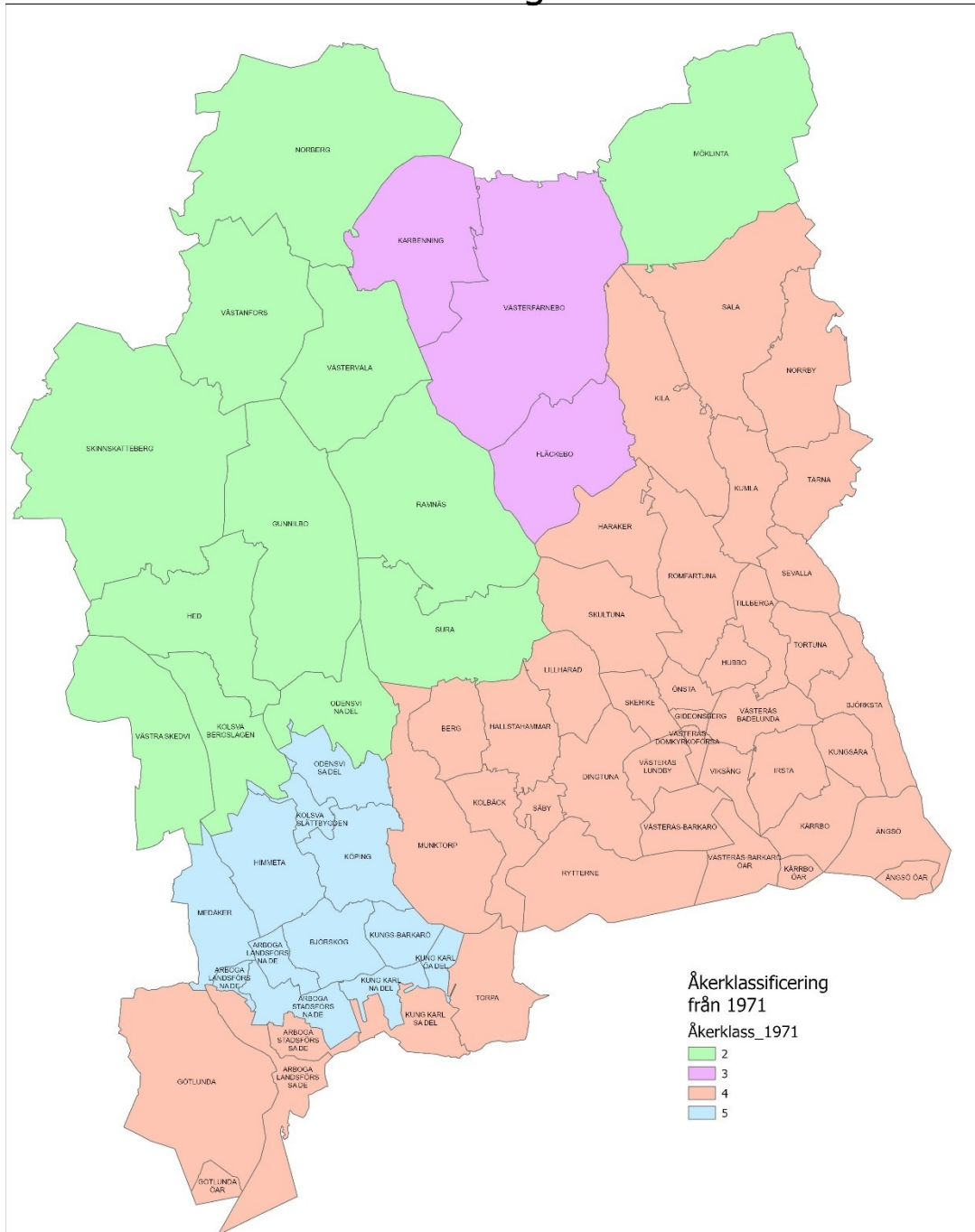
Endast då uppgifter saknats har uppgifter hämtats från andra håll. Det kan till exempel vara utdrag från Länsstyrelsernas datasystem om inkomna ansökningar av jordbrukarstöd i SAM-blanketten.

Uppgifter i kapitel 8 är hämtad ur Ludvig & Co's Lantbruksbarometern (<https://ludvig.se>)

13 Bilagor

Bilaga 1

Åkerklassificering från 1971

Ingår i Länsstyrelsens rapportserie

ISSN 0284-8813

Har du frågor eller önskar fler exemplar, kontakta

Länsstyrelsen i Västmanlands län, 721 86 Västerås

Telefon 010-224 90 00 | E-post: vastmanland@lansstyrelsen.se